

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО І БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ В ОСВІТІ: СТРАТЕГІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

33 Роки Успіху

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО І БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ В ОСВІТІ

**ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КРУГЛИЙ СТІЛ**

РІВНЕ – 2025

Міністерство освіти і науки України

Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Педагогічний факультет

Інститут педагогічної освіти

Кафедра теорії та методик початкової освіти

**Педагогічне партнерство і безбар'єрність в освіті:
стратегії, технології, перспективи:
збірник матеріалів виступів учасників
Всеукраїнського науково-практичного круглого столу**

РІВНЕ 2025

Педагогічне партнерство і безбар'єрність в освіті: стратегії, технології, перспективи : збірник матеріалів виступів учасників Всеукр. наук.-практ. круглого столу (м. Рівне, 30 верес. 2025 р.) / за заг. ред. : О. О. Красовської. - Рівне : ПВНЗ «МЕГУ імені академіка Степана Дем'янчука», 2025. - 178 с.

У збірнику матеріалів круглого столу висвітлено актуальні питання педагогічного партнерства і безбар'єрності в освітньому просторі, трансформації сучасної початкової освіти в контексті реалізації Державного стандарту. Тематика доповідей охоплює широкий спектр освітніх галузей: мовно-літературну, математичну, громадянську та історичну, мистецьку, соціальну та здоров'язбережувальну, фізкультурну та природничу.

Особливу увагу приділено практичним аспектам впровадження інтегрованого навчання, специфіці роботи в інклюзивному освітньому просторі та застосуванню здоров'язбережувальних технологій. Автори аналізують проблеми інтеграції та глобалізації освіти, пропонуючи дієві методичні рішення для підвищення якості освітнього процесу.

Видання адресоване педагогам початкових класів, методистам, науковцям, здобувачам вищої освіти педагогічних спеціальностей та всім, хто забезпечує розвиток сучасної початкової школи.

Редакційна колегія за напрямками:

Мистецька освітня галузь - О. О. Красовська, д. пед. н., проф., завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти.

Математична освітня галузь - Н. М. Міськова, к. пед. н., доцент кафедри теорії та методик початкової освіти.

Мовно-літературна освітня галузь - І. М. Сойко, к. пед. н., доцент, декан педагогічного факультету.

Освітні галузі державного стандарту початкової освіти в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» та інклюзивне навчання - О. А. Хом'як, к. пед. н., доцент кафедри теорії та методик початкової освіти.

Здоров'язберігаючі технології та проблеми інтеграції та глобалізації освіти - О. Ф. Кирилович, старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти.

Природнича освітня галузь - Н. С. Максимчук, старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти.

Рецензенти :

Пріма Раїса Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Комар Ольга Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

© Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 2025

ЗМІСТ

1	РОЗДІЛ 1 МИСТЕЦЬКА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ	4-40
2	РОЗДІЛ 2 ОСВІТНІ ГАЛУЗІ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ТА ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ	41-73
3	РОЗДІЛ 3 МАТЕМАТИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ	74-80
4	РОЗДІЛ 4 МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ	81-116
5	РОЗДІЛ 5 ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ	117-144
6	РОЗДІЛ 6 ПРИРОДНИЧА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ	155-175
7	МЕМОРАНДУМ КРУГЛОГО СТОЛУ	176-177

ЗМІСТ РОЗДІЛУ 1 МИСТЕЦЬКА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

1	<i>Гнатюк Алла Петрівна</i> Застосування методів, прийомів і технологій розвитку творчих здібностей учнів з особливими освітніми потребами у навчально-виховному процесі початкової школи.	5
2	<i>Дьордяй Карина Андріївна</i> Технології музейної педагогіки в системі освітньо-виховного процесу на уроках «Мистецтва» початкових класах Нової української школи	9
3	<i>Гузовець Максим Миколайович</i> Волонтерська діяльність в Україні в умовах воєнного часу як актуальна соціально-педагогічна проблема	14
4	<i>Пантелеймонова Яна Валеріївна</i> Місце і роль інноваційної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти в управлінській діяльності	18
5	<i>Тимошик Ангеліна Петрівна</i> Гуманістичний підхід до виховання підростаючого покоління у дусі толерантності та формування навичок недискримінаційної взаємодії як наукова проблема сучасної педагогічної науки та практики	22
6	<i>Кузьмич Інеса Сергіївна</i> Застосування креативних технологій майстрів декоративно-ужиткового мистецтва Рівненщини на уроках «Мистецтва» в початкових класах	27
7	<i>Кунак Наталія Василівна</i> Особливості застосування технологій медіаосвіти на уроках інтегрованого курсу «Мистецтва» у початкових класах	31
8	<i>Захарчук Альона Степанівна</i> Організаційно-педагогічні умови реалізації діяльнісного підходу до навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у початкових класах Нової української школи	35

МИСТЕЦЬКА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Гнатюк Алла Петрівна

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Красовська Ольга Олександрівна,

*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ, ПРИЙОМІВ І ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У нових умовах суспільного розвитку нашої держави виникають нові вимоги до формування особистості, яка стане основою майбутньої української нації. Очікується, що ця особистість буде вільною, творчою, працьовитою, здатною до самонавчання та самовдосконалення.

Слово «творчість» стало загальноприйнятим терміном серед фахівців різних галузей протягом останніх десятиліть. Творчість розглядається як один із методів підвищення емоційного тону особистості, укріплення комплексу емоційно-вольової регуляції, а головне – активізації позитивного емоційного стану, який супроводжує ефективну працю. Це також включає в себе відчуття радості від досягнень, впевненість у власних силах, творчому потенціалі та здібностях. Цей аспект є ключовим у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. О. Дунаєва визначила творчість як діяльність людини, спрямовану на створення нових матеріальних і духовних цінностей, які мають соціальне значення [2].

Хоча продукти творчої діяльності школярів з особливими освітніми потребами часто не мають широкого суспільного визнання, вони можуть мати елементи новизни, які вважаються відносними. Вони є передумовою для динамічного розвитку знань дитини. З практики видно, що розширення знань відкриває можливості для вищого рівня новаторства та оригінальності. Таким чином, в інклюзивній освіті одним із завдань є розвиток творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами.

Виявити творчу дитину вчасно, розвивати її та створювати умови для максимальної реалізації інтелектуального та творчого потенціалу завдавалося завданням непростим. Наприклад, серед дітей із слабким зором значна кількість навчається в звичайних школах, де вони спільно з учнями, які бачать нормально, виконують розумові операції [1]. Однак слід зауважити, що у

випадку розладів зору аналіз сприйняття може відбуватися уповільнено, фрагментарно та багатоступінчасто, ускладнюючи розвиток образного мислення. Такі діти можуть утруднено сприймати світлові та просторові ознаки подібностей та відмінностей, що ускладнює процес порівняння та узагальнення.

Формування творчості учнів із особливими освітніми потребами повинно супроводжуватися систематичним подоланням їхніх труднощів у трудовій діяльності. Аналіз дитячих робіт може допомогти психологу та вчителю визначити системність та послідовність дій учнів на заняттях, рівень їхнього психічного та інтелектуального розвитку, а також виявити навчальні досягнення або їх відсутність. Ефективна трудова діяльність дозволяє учням досягти необхідного рівня психологічної, практичної, соціальної та творчої підготовки, що допомагає їм вступити на шлях самостійного життя і праці, розвиваючи звички, корисні як для себе, так і для оточуючих [6].

Творчі здібності формуються під час виконання навчально-практичних трудових завдань, оскільки творча діяльність базується на пізнавальній діяльності на рівнях уяви, мислення, фантазії, мови й мовлення. Щоб учень виконував завдання правильно та творчо, учитель повинен надавати йому підтримку. При вивченні більш складних технологічних операцій рівень самостійності учня зростатиме, і вчителю слід зменшувати рівень допомоги, спонукаючи учнів до вибору раціональних прийомів та дій, порівняння виробу зі зразком, виявлення помилок та їх виправлення [5].

Практична діяльність учнів з особливими освітніми потребами є важливим чинником їх творчого розвитку, і вона включає пізнавальні компоненти. Розвиток творчих здібностей вимагає також впровадження нових дидактично-методичних засобів для моделювання навчально-виховного процесу з урахуванням поставлених цілей. Організація такої роботи може включати:

- створення позитивної атмосфери на уроці;
- оптимізацію пам'яті, мислення, уваги та творчості;
- індивідуалізацію та диференціацію процесу навчання [4].

Велика увага повинна бути приділена формуванню мотиваційної сфери учнів з особливими освітніми потребами, регулярному закріпленню позитивних навичок та звичок через пояснення, нагадування та вправи. Важливо стимулювати дітей до дій, де вони користуються своїми мотивами, наприклад, роблячи щось через розуміння користі цього для їхнього майбутнього життя. Це, на нашу думку, полегшує розуміння дитиною з особливими освітніми потребами вимог, які до неї пред'являють.

Одним з основних принципів навчання є свідоме засвоєння дітьми з особливими освітніми потребами вмінь і навичок. Уроки закріплення знань у практичній діяльності сприяють розвитку креативності учнів, зокрема, під час виконання робіт з плетіння гачком. Оцінюючи результати, можна зазначити, що програма з предмету надає дітям необхідну теоретичну і практичну підготовку за допомогою ефективних методів навчання, таких як:

- індивідуальний та диференційований підхід;

- використання міжпредметних зв'язків і організація колективної діяльності учнів;
- концентрація уваги на важливих поняттях;
- застосування інтерактивних технологій;
- розвиток навичок самостійної роботи [3].

Для досягнення цілей практикується виконання творчих робіт, застосовуються тестовий контроль, робота з інструкційними картками та створення наочних посібників. Зазначені методи сприяють успішному формуванню творчості на уроках трудового навчання та допомагають учням з особливими освітніми потребами у засвоєнні і реалізації практичних навичок та знань [4].

У процесі розвитку творчості у дітей з особливими освітніми потребами велике значення має навчання учнів аналізу об'єкта праці, його властивостей, вимог до виготовлення, зразків виробу, його зображень, ескізів, шаблонів, предметно-інструкційних карток, матеріалів, способів виготовлення та знарядь праці. На уроках необхідно поставити дитину у ситуації, де необхідно постійно вербалізувати власну діяльність. Спочатку потрібно акцентувати увагу на тому, щоб учні докладно розповідали про те, що вони здійснили як практично, так і в розумовому плані. Вони розкривають етапи власної діяльності, описують їхню суть, послідовність виконання, а також детально розповідають про процес виготовлення продукту діяльності (арифметичний приклад, написання тексту, поробка, малюнок тощо). Навчання учнів з особливими освітніми потребами вербально звітувати про виконану діяльність сприяє формуванню навичок планування дій і розвитку їх творчого мислення [3].

Під час багатьох уроків потрібно вчити учнів з особливими освітніми потребами, творче звітувати про свою роботу, починаючи з демонстрації, як це робити. Далі потрібно задати запитання, які дозволяють учням розгорнути й описувати процес виконаної роботи в розгорнутій та послідовній формі, щоб вони вчилися творчо мислити. Крім того, особливу увагу потрібно приділити роботі з термінологічним словником, щоб забезпечити глибоке засвоєння нового матеріалу. Словникова робота є обов'язковою при вивченні нових понять. Під час оцінювання потрібно надати позитивну оцінку, що стимулює дитину з особливими освітніми потребами і спонукає її до подальших досягнень. Оцінювання проводиться у формі бесіди, обговорення, що сприяє формуванню навичок вільного спілкування, розширенню словникового запасу та виникненню нового бажання досягати успіхів. Такий підхід передбачає визначення критеріїв оцінювання творчої діяльності учнів з особливими освітніми потребами на професійному рівні.

Самостійність виявляється у вмінні учня планувати свою діяльність на підставі власного досвіду, вести її відповідно до життєвих ситуацій і правильно ставитися до праці. Винахідливість стає якісним показником виробу, який визначається добре засвоєними навичками та вміннями учня, дозволяючи йому використовувати раціональні прийоми та способи дій під час роботи над виробом. Виразність є ще одним критерієм оцінки творчості, оскільки через виріб учень з особливими освітніми потребами виражає свій настрій [2].

Працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами, потрібно слідкувати за динамікою їхнього розвитку, виявляти особливості творчої діяльності та визначати умови, що впливають на цей процес. Все це сприяє розвитку творчих якостей характеру, допитливості, організованості, цілеспрямованості, охайності та працьовитості дітей з особливими освітніми потребами. Процес праці сприяє розвитку творчої самосвідомості та спрямованості особистості.

Ефективність розвитку творчих здібностей у дітей з особливими освітніми потребами залежить від різноманітних умов, таких як різний рівень розвитку пізнавальних здібностей, готовність до навчання, коливання працездатності та зміни у настроях, поведінці та рівні усвідомлення навчального матеріалу. Враховуючи це, важливо забезпечити гнучкий підхід до добору змісту навчання та педагогічних прийомів [6].

Щоб належно охарактеризувати творчість дітей з особливими освітніми потребами, важливо враховувати різноманітні чинники та ознаки, які визначають процес творення. Психологія та педагогіка надають особливу цінність самому процесу творчої діяльності, вивчаючи підготовку до творчості, форми, методи та засоби її розвитку. Функція сприйняття, яка дозволяє дитині усвідомлювати предмет за допомогою слова та формувати план майбутніх дій, є важливим етапом її когнітивного розвитку. Психологи та педагоги сприяють цьому розвитку через низку таких методів, як:

1) читання та ілюстрування прочитаного допомагає уточнити розуміння тексту. Цей процес працює в напрямку «слово - образ - предмет»;

2) проведення рольових ігор за прочитаним дозволяє дітям з особливими освітніми потребами виразно відтворити емоції та дії персонажів. Це допомагає розрізняти відтінки емоцій та розуміти зв'язок між дією та вираженням емоцій;

3) вправа «Незакінчені фігури» створює умови для розвитку уяви. Діти з особливими освітніми потребами домальовують деталі до намальованих фігур та відгадують, що це може бути, спілкуючись та представляючи свої роботи однокласникам;

4) вивчення географічної карти може стати рольовою грою, де діти грають ролі об'єктів на карті та взаємодіють між собою;

5) вправа «Чарівні плями» заохочує дітей з особливими освітніми потребами розпізнавати предмети в абстрактних фарбових плямах, розвиваючи їх творчу уяву та вміння виражати свої думки та враження.

6) створення розповіді, використовуючи лише окремі слова (3 слова), можна спочатку виконати у формі пантоміми. Діти отримують слова, наприклад: дівчинка, дерево, птах; ключ, капелюх, човен; ліжко, дорога, дощ. Кожна дитина намагається зіграти міні-сценку, використовуючи пантоміму для цих слів та взаємодіючи з ними. Педагог чи психолог формує розповідь спочатку без використання слів, а потім може озвучити її. Гра дозволяє ефективно розвивати зв'язне мовлення дітей із особливими освітніми потребами.

Кожна вправа спрямована не тільки на розвиток творчих здібностей, але й на корекцію поведінки, емоцій та навичок. Необхідно також відзначити

важливість дитячого театру, де діти виступають як головні актори. Заняття в такому театрі сприяють формуванню правильної моделі поведінки в сучасному світі, підвищують загальну культуру, ознайомлюють з дитячою літературою, музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, обрядами та традиціями. Практика свідчить, що успішний розвиток творчих здібностей та готовності до творчої діяльності у дітей з особливими освітніми потребами здійснюється за умови:

- формування творчих здібностей на уроках;
- індивідуальних занять, факультативів та гуртків;
- позашкільної роботи та постійного контакту з батьками дітей з особливими освітніми потребами, для розробки системи спільного стимулювання творчої активності їх дітей [4].

Вивчення творчих здібностей дитини – це важлива задача для психологів, педагогів і батьків. Академік В. Енгельгардт зауважував, що здатність до творчості, є найвищим даром, яким природа нагородила людину на нескінченному шляху її еволюційного розвитку. Вирішення цієї задачі передбачає психолого-педагогічне обґрунтування змісту та методів навчально-виховного процесу, а також вимагає від учителів переосмислення їхнього ставлення до дитини з особливими освітніми потребами, її потреб, прагнень і бажань [75].

Отже, успішна корекція особистості дітей з особливими освітніми потребами вимагає спеціальної психолого-педагогічної організації їхньої життєдіяльності, спрямованої на подолання недоліків, а розвиток їх творчих здібностей напряду залежить від майстерності та компетентності вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознесенська О. Л. Творча взаємодія з дитиною. Методичні рекомендації. Київ : Ін-т соц. та політ. психології, 2009. 66 с.
2. Дунаєва О. М. Формування педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : автореф. канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2008. 23 с.
3. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. Початкова школа. 2004. №5. С. 10-13.
4. Олійник В. Ф. Дитина відкриває світ. Керівництво процесом створення соціокультурного простору в дошкільних навчальних закладах для розвитку загальної креативності учасників педагогічного процесу : зб. наук. і наук.-метод. праць. 2015. № 3. С. 73-78.
5. Повстин О. В. Інтеграція знань як один з дидактичних принципів сучасної освіти. URL: http://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/files/povstyn_10.pdf
6. Чувасова Н. Креативність особистості : зміст і структура. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. 2013. Вип. 38. С. 277-282.

Дьордяй Карина Андріївна
студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ТЕХНОЛОГІЇ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Соціальна значущість проблеми навчання і виховання особистості у просторі музею, важлива роль культурно-освітнього середовища музею в опануванні школярами історико-культурного досвіду, необхідність інтенсифікації його освітнього потенціалу для духовно-морального та естетичного вдосконалення людини нового покоління викликали потребу існування музейної педагогіки. Музейна педагогіка не має предметних обмежень. *Використання на уроках форм, методів та прийомів музейної педагогіки надає можливість: розкрити значущість і практичність досліджуваного матеріалу; пояснити складну тему на простих наочних прикладах; поєднати інтелектуальні впливи на учнів з емоційними; організувати вивчення навчального матеріалу з більшою ефективністю; формувати толерантність; залучати учнів до активної діяльності; розвивати творчі здібності учнів [6, с.34].*

Становлення освітніх технологій музейної педагогіки відбувається на основі підходу до музею як до моделі багатовимірного світу, у якій досвід раціонального пізнання переплітається з емоційно-чуттєвим. Ці технології допомагають музейним працівникам активізувати роботу з відвідувачами різних категорій, створювати інноваційні музейно-педагогічні програми для різних аудиторій, і зокрема для школярів різного віку – дітей, підлітків, юнацтва, застосовувати нові технології і методи музейної справи, форми експонування колекцій.

Виокремлюють такі напрями діяльності шкільного музею в контексті музейної педагогіки: *пошуково-дослідницький, експозиційний (оформлювальний), екскурсійний, культурно-масові заходи та справи.* Тому як ефективні освітні технології музейної педагогіки розглядаються

- *масові:* екскурсії, походи, експедиції, вечори, олімпіади, вікторини, зустрічі з учасниками й свідками історичних подій, краєзнавчі ігри, шкільні конференції, лекції, поїздки до музеїв інших міст;
- *групові:* гурток, товариство, видання путівників, альбомів, журналів, буклетів, створення презентацій, цільових проєктів, відеофільмів, веб-порталів;

- *індивідуальні*: робота з документальними матеріалами архівів, підготовка доповідей, запис спогадів, спостереження за життям і побутом народу, що вивчається, написання наукових робіт, листування з воїнами, персональні виставки учнів.

Як ефективні в музейній педагогіці бачимо *ігрові технології, технології колективних творчих справ, технології проблемного навчання* [5, с. 45].

На основі аналізу наукових джерел із досліджуваної проблеми ми дійшли висновку, що означені технології музейної педагогіки, засновані на теорії цілісного педагогічного процесу, представлені чотирма *основними положеннями*:

1. Активне використання педагогічно значимого краєзнавчого матеріалу на уроках із різних дисциплін, як гуманітарних та соціальних.
2. Організація краєзнавчої діяльності під час уроків «Мистецтва».
3. Залучення учнів до дослідницької та пошукової діяльності з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу.
4. Організація позанавчальної та позакласної виховної роботи краєзнавчої спрямованості із застосуванням індивідуальних, групових і масових форм роботи з метою формування значущих якостей учнів [4, с.162].

Істотні перспективи для розвитку музейної педагогіки та освітніх технологій музейної педагогіки, пов'язані з опануванням віртуального простору сучасної глобальної інформаційно-комунікаційної мережі Інтернет, який залишається сьогодні «невідкритим континентом» для багатьох педагогів. *Віртуальні музеї та галереї створюють тематичні виставки, що є цифровими аналогами реальних експозиційних колекцій окремих музеїв або симбіозом міжмузейних колекцій із різних країн світу.* Окрему групу складають музеї віртуального мистецтва (*net-art*), які *репрезентують створені за допомогою комп'ютера візуальні, акустичні й анімаційні образи.*

Важливою умовою ефективного застосування музейно-педагогічних технологій у практиці навчання є вибір відповідних форм, дидактичних методів та прийомів, адже музейний простір вимагає спеціальної методики проведення уроків. Наприклад, словесні форми, які спрямовані на отримання основної інформації, використовують на уроках української мови та літератури, «Мистецтва», «Я досліджую світ», тощо. Наочні форми засвоєння навчального матеріалу є складовою частиною різних уроків за відповідною тематикою. Можна винести з музею та використати на уроках пересувні виставки, фонотеки, відеотеки, презентаційні матеріали, цінні експонати. Ефективні й цікаві практичні форми оволодіння матеріалом на основі самостійних завдань, практичних робіт. Наприклад, метод мандрівки в минуле [3, с.54].

Прийоми, що використовують у музейній педагогіці. Прийом показу спрямовує увагу на риси та ознаки предметів. Добре підходить для будь-якої вікової групи. Його особливість полягає у створенні відповідної атмосфери й тривалості споглядання, привабливості самих музейних предметів.

Прийом реконструкції полягає у відтворенні події або епохи шляхом образної розповіді, за допомогою якої учитель немовби робить слухача дійовою особою якоїсь події, ситуації.

Приєм локалізації подій характеризується особливо сильним емоційним впливом, що полягає в прив'язуванні певної історичної події до певного місця.

За допомогою *прийому руху* пізнають музейний об'єкт і закріплюють знання, а увага акцентована на окремих деталях.

Приєм цитування дозволяє загострити інтерес слухачів на якомусь факті, події, явищі, надає більшої авторитетності висловлюванням педагога.

Приєм порівняння полягає в зіставленні різних ознак одного й того ж експоната або різних об'єктів між собою.

Метод моделювання дозволяє учням провести *музейне дослідження* за допомогою побудови ситуацій, подій, явищ, історичний процесів, залучити до роботи свою пам'ять, уяву. Результативність залежить і від форми проведення уроку. Дітям подобаються уроки, де панує інтерес і фантазія.

Загалом існує чимало методичних прийомів і форм навчання, під час яких використовуються матеріали шкільних музеїв, зокрема — уроки, що проводяться безпосередньо в музеї (екскурсія за змістом експозиції, урок і самостійна робота учнів у експозиції і фондах), навчальні заняття поза межами музею — у класі, навчальному кабінеті з демонструванням окремих музейних колекцій, експонатів [2, с.60].

Для того, щоб взаємодія юних відвідувачів з культурно-мистецькою спадщиною була ефективною, наукові співробітники музеїв та куратори при підготовці виставкових проєктів та музейних заходів та музейно-освітніх програм (підбір експонатів, особливості побудови експозиції, текст та форма подачі екскурсії, технічне забезпечення, майстер-класи) застосовують теоретичні засади та методи музейної педагогіки. Ця наукова дисципліна на стику музеєзнавства, педагогіки та психології розглядає музей як своєрідну освітню систему, вже має певні традиції, активно та ефективно розвивається у вітчизняних музеях.

Використовуючи світовий досвід, відвідуючи тематичні тренінги, музейні фахівці з музейної педагогіки мають враховувати вікову та світоглядну специфіку сприйняття, сприяти формуванню особливого ставлення до музейних експонатів. Зазначимо, що музейна педагогіка є важливим і актуальним напрямом музейної діяльності власне не лише для відвідувачів, але і для самих музейних співробітників, розвитку їх професійних навичок та компетенцій, набуття нового особистого досвіду, отже йдеться про взаємовплив та взаємозбагачення. Крім того, таке спілкування з відвідувачами-дітьми загалом збагачує усі напрями музейної роботи та є цінним для всіх співробітників, особливо для невеликих музеїв. «Музеї унікальні в тому сенсі, що вони допомагають дітям і дорослими розвивати креативність: забезпечують їх матеріалами, які живлять допитливість» [5, с. 44]. Звісно, різні музеї — художні, історичні, технічні, природничі, меморіальні та ін. мають різну специфіку, проте головна мета у вчителів, батьків і музейників (наукових співробітників музею, незалежних кураторів) у даному випадку співпадає — стимулювати уяву відвідувачів, уяви, впливати на формування характеру, вчити досягати цілей, стимулювати розвиток творчих здібностей, здатність до самостійних суджень, оцінювання, формування власної думки, тренування

пам'яті тощо. «Музеї як сховища людських знань і культури можуть запропонувати багато ресурсів людині, яка прагне отримати більше досвіду, — від дослідження колекцій до можливості малювати в галереях» [6, с. 6].

Використання в музейних експозиціях іграшок та залучення дітей до ігор з ними наводить на ідею застосування в музейній роботі з учнями початкових класів ігрових технологій як таких, що цілком адекватні дитячим потребам. Крім того, вони є результативними щодо вирішення різноманітних освітніх завдань, оскільки гра — це поліфункціональна діяльність. Проблема ігрової діяльності, що є базисом для розроблення теоретичних засад ігрових технологій музейної педагогіки в закладах загальної шкільної освіти, прямо або опосередковано знайшла відображення у науковій спадщині видатних педагогів, які працювали в різних соціально-історичних умовах, — С. Русової, К. Ушинського, В. Сороки-Росинського, Я. Чепіги, В. Сухомлинського. Вагомим підґрунтям для розроблення ігрових технологій музейної роботи з дітьми виокремленої вікової групи є здобутки наукових розвідок провідних фахівців вітчизняної початкової шкільної педагогіки (Л. Артемової, Н. Гавриш, Л. Лохвицької), ідеї яких широко апробовані в практиці освіти.

Ігрові технології в музейній педагогіці спираються на діяльнісний та інші наукові підходи. Психологічні дослідження засвідчують, що гра є структурно складною діяльністю, тому використання ігрових технологій у роботі музею в дошкільній освіті здійснюється через забезпечення повноцінного функціонування її розгорнутої структури: мотиваційно-цільового, змістового, процесуально-операційного, контрольного-оцінного та результативного компонентів. Педагогічне керівництво ігровою діяльністю розглядається як спосіб досягнення мети навчального заняття в музейному середовищі через застосування системи педагогічних прийомів, адекватних завданням конкретної гри і спрямованих на задоволення актуальних дитячих потреб та реалізацію особистісного потенціалу дітей. За таких умов ігрова технологія музейної педагогіки близька за суттю до поняття «гра — педагогічний метод музейної роботи». Цілеспрямованість застосування ігрових технологій у початковій шкільній освіті забезпечується через планомірне визначення педагогічних завдань, які вирішує педагог у контексті гри. Необхідною умовою використання ігрових технологій у музейній роботі є, з одного боку, сприяння розгортанню активної і самостійної ігрової діяльності дітей, з іншого — дотримання принципу системної організації педагогічного керівництва грою через добір системи педагогічних методів і прийомів до кожного з її структурних компонентів. У такий спосіб діти отримують задоволення від гри і забезпечується досягнення позитивного освітнього результату.

Отже, *сучасна ігрова технологія в музейній педагогіці* має системну організацію бінарного характеру. Один її блок репрезентує ігрову діяльність дітей (ігровий блок структури ігрової технології), інший — діяльність педагога (дидактико-методичний блок структури ігрової технології). На основі попередньо викладеної тези здійснюємо моделювання структури ігрових технологій, яке ґрунтується на застосуванні моделі як засобу педагогічної дії. Його суть полягає в заміщенні реального об'єкта іншим, спеціально для цього

створеним. Модель структури ігрової технології — це уявна система, яка замінює реальну ігрову діяльність дітей та освітню діяльність дорослого. Ігрові технології в музейній роботі закладу дошкільної освіти передбачають цілеспрямоване використання розвивально-виховного ефекту ігор різних видів, на чому ґрунтується принцип врахування у керівництві грою в контексті ігрової технології специфіки творчих ігор та ігор за готовими правилами [5].

Творчі ігри — це креативна (від лат. creatio — творення) діяльність дітей, яка розгортається за їх власною ініціативою. За філософською термінологією це гра-play. За видами вони поділяються на сюжетно-рольові, конструктивно-будівельні, ігри-драматизації, театралізовані, ігри з елементами художньо-творчої діяльності, ігри-фантазування [3, с. 25].

Ігри за готовими правилами передбачають реалізацію дітьми попередньо створеної дорослими змістової і процесуальної основи. Дії і поведінка учасників гри обумовлюються ігровими правилами, які сформульовані в її описі. Означена група ігор охоплює такі різновиди: дидактичні, пізнавальні, ігри-подорожі, рухливі, з елементами спорту, хороводні, народні, комп'ютерні, ігри-розваги, інтелектуальні ігри (загадки, ребуси, кросворди, криптограми, чайнворди (звукові й буквені)) та ін.

Особливе значення для музейної педагогіки мають *народні ігри малих форм* — невеликі за розміром ігри, що виникли в процесі культурно-історичного розвитку українського народу (забавлянки, лічилки, скоромовки, жартівливі мовні ігри, заклички, примовки, небилиці, мирилки, звуконаслідувальні ігри, загадки, жеребкування та ін.). У народних іграх малих форм за багато віків сконцентровані художні образи, зафіксовані елементи ментальності та відпрацьовані ігрові способи їх відтворення і засвоєння поколінням, що підростає [3, с.26].

Ігрові технології в музейній педагогіці, будучи зорієнтованими на природне прагнення дітей молодшого шкільного віку до гри, цілеспрямовано забезпечуються ігровим матеріалом. У такому разі педагогічно виправданим є створення музейної експозиції «Українська народна іграшка», яка складається з експонування іграшок окремих видів. Такі іграшки ще називають традиційними, оскільки через ці предмети передаються національні традиції життєдіяльності попередніх поколінь українського народу, а традиція, як відомо, має соціально-культурне значення, вона виступає механізмом передавання культурної спадщини сучасному суспільству [5].

Провідними формами культурно-освітньої діяльності в музеї є екскурсії (оглядові та тематичні); вагоме значення в реалізації патріотичного виховання мають творчі зустрічі з учителями-ветеранами, заслуженими вчителями України, з учителями, представниками творчих педагогічних династій, учителями-письменниками та художниками. Важливу роль у формуванні активного громадянина, патріота мають масові заходи, присвячені пам'ятним датам в історії українського народу, зокрема: тематичні вечори, творчі зустрічі з видатними діячами та героями-крайцями; також організуються лекції, консультації, наукові читання, семінари, конференції, уроки-реквієми, майстер-класи, музейні уроки, круглі столи, години спілкування, диспути, дебати,

презентації книг, фестивалі-конкурси, історичні театралізовані дійства, науково-практичні конференції та семінари, тематичні виставки та оновлені експозиції музею, літературні вечори, театральні вистави, кіносеанси, свята, історичні ігри, квести і турніри [6].

Підсумовуючи, зазначимо, що *освітні технології музейної педагогіки* в сучасному суспільстві у взаємодії зі школою: створює нове середовище навчання; розвиває в учнів світогляд та уявлення про навколишній світ; сприяє виробленню стійкого естетичного смаку; виховує любов до рідного краю, своєї країни, культури; сприяє формуванню й становленню активної життєвої позиції, здатності адаптуватися в суспільстві; виховує толерантність і повагу до інших культур; створює можливість для розвитку аналітичного та абстрактного мислення; має унікальні можливості впливу на особистість, на формування її національного світогляду, духовності; надихає на творчість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 176 с. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 176 с.
2. Белкіна Е.О. Від подиву до творчості. *Мистецтво та освіта*. 1998. №2. С. 12-19.
3. Верес К.О. Інноваційні технології в екскурсійному супроводі. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17392/3/Innovative%20technology%20of%20excurtion%20accompanied.pdf>
4. Коваленко О.В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/22.pdf
5. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Харків, 2006. 256 с.
6. Основи музейної педагогіки : методичні вказівки і текст лекцій до спецкурсу / уклад. О. В. Караманов. Львів : Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 66 с.
7. Пометун О.І., Сущенко І.М. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Київ: Освіта. 2017. 96 с.
8. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text)
9. Разганова Н. А. Дослідницький метод навчання і його застосування в початковій школі. *Аспірантський Вісник*. 2017. №6. С. 116–123. 56.

Гузовець Максим Миколайович
студент 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ЯК АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Волонтерська діяльність – індивідуальна чи колективна – це спосіб підтримки, піклування, надання допомоги членам громади; взаємодії між людьми для спільного вироблення нових шляхів вирішення проблем, які виникають. Волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. В свою чергу, волонтерською допомогою вважаються роботи та послуги, які виконуються або надаються волонтерами безоплатно [4, с.43]. Таким чином, волонтером може бути будь-яка людина, що бажає присвятити свій вільний час добровільній праці. Волонтери віддають найдорожче, що є у людей, – свій час. Вони роблять це безкорисливо та безоплатно, проте з великим бажанням долучитись до творення позитивних змін. Вони вкладають свої вміння та сили для допомоги і створюють можливості підтримки для інших.

Волонтерський рух, який був започаткований ще у 1859 році і асоціюється з іменем Анрі Дюрана і створенням організації «Червоний Хрест», на сьогоднішній день є надзвичайно поширеним у багатьох країнах світу тому числі й Україні [2]. Добровольчі ініціативи розповсюджуються майже на будь-яку сферу людської діяльності – роботу з соціально незахищеними верствами населення (інвалідами, людьми похилого віку, маргіналами); роботу в рамках неформальної освіти, спрямованої на спілкування в іншомовному середовищі; розвиток проєктів, які зміцнюють дух соціальної терпимості; миротворча діяльність, розв'язання конфліктів; екологічний захист; активізація населення у глибинці. Незважаючи на досить широкий спектр діяльності волонтерів, аналіз історії розвитку і сучасного стану волонтерства у різних країнах доводить, що основною галуззю діяльності добровольців є соціальна, тобто та важлива сфера діяльності, у якій участь держави визнається недостатньо ефективною.

Особливо актуальною є волонтерська діяльність в кризові періоди розвитку суспільства, що власне спостерігається сьогодні в Україні. Тому важливим є питання залучення до волонтерської роботи якомога більше учасників, включаючи учнівську молодь, в тому числі й молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні волонтерство інтенсивно розвивається з початку 90-х років і багато аспектів цього явища ще не знайшли достатнього відображення у дослідженнях вітчизняних учених.

Окремі аспекти волонтерського руху розкриті у працях: О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської, Т. Лях, Ю. Поліщук, С. Савченко. Слід відзначити, що вітчизняні і зарубіжні науковці по-різному тлумачать поняття «волонтерська діяльність»: О. Акімова, Л. Вандишева, І. Зверева, Л. Міщик, І. Мигович, С. Пальчевський, Ю. Хорунжий трактують її як «доброчинну діяльність, що здійснюється фізичними особами на за садах неприбутковості, без заробітної платні та просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства загалом; гуманістичну діяльність, спрямовану на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства», що не вимагає матеріальної винагороди та ґрунтується на потребі реалізації цінностей [2].

О. Акімова, В. Бочарова, В. Воронов, Б. Вульфів, О. Главник, Т. Друженко, Н. Івченко, Р. Ларсен, В. Петрович, Ю. Поліщук, Н. Романова, Д. Хепурт тлумачать волонтерську діяльність як добровільчу діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства, без мети отримання прибутку, одержання оплати або кар'єрного зросту; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям [1].

О. Безпалько, Н. Заверико, І. Зверева розглядають волонтерську діяльність як основу функціонування громадських організацій, територіальних громад, форму громадянської активності населення [3, с. 28]; Н. Лях наголошує на особливій ролі молоді у волонтерському русі [4]. Водночас, дуже мало робіт присвячено питанням участі учнівської молоді у волонтерській діяльності.

У Загальній декларації волонтерів відзначається, що волонтерство – це добровільний вибір, який виражає особистісні погляди і позицію; передбачає активну участь громадянина в громадському житті; сприяє покращенню якості життя, поглибленню солідарності між людьми; зумовлює реалізацію основних людських потреб на шляху побудови більш справедливого суспільства; сприяє більш збалансованому економічному і соціальному розвитку; виражається зазвичай у спільній діяльності в рамках асоціацій.

Слід підкреслити, на думку Н. Заверико, що волонтерство є важливою складовою громадянського суспільства [3]. За допомогою волонтерства:

- в суспільстві підтримуються і підсилюються такі загальнолюдські цінності, як милосердя, турбота, допомога;
- люди реалізують свої можливості, повністю розкривають свій людський і професійний потенціал;
- встановлюються зв'язки, які сприяють вирішенню важливих життєвих питань багатьох людей.

Зауважимо, що *поняття «волонтер», «волонтерство» можна конкретно й адекватно застосовувати лише за умови зародження, становлення й функціонування його як суспільної організації громадянського суспільства. Сутність цього явища можна визначити як особливу форму спонтанного*

самовиявлення вільних громадян і добровільно сформованих ними для обстоювання власних інтересів організацій та об'єднань в усіх сферах життя суспільства і як певну систему відносин, яка склалась для досягнення певної спільної мети – реалізації власних бажань, себе самого через надання безкорисливої цілеспрямованої допомоги іншим індивідам [2].

Волонтерство – це добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; це активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається, як правило, у суспільній діяльності в межах різного роду асоціацій. Волонтерство сприяє покращенню якості життя, особистому процвітання й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва більш справедливого і мирного суспільства, більш збалансованому економічному і соціальному розвитку.

Спираючись на теорію потреб А. Маслоу, можна зробити висновок, що люди, які виконують добровільну роботу, досягли вершини піраміди потреб, тобто реалізують потребу в само актуалізації [3, с.11]. Волонтерський рух існує вже багато десятиліть. Мотиви для вступу до рядів добровольців можуть бути різними: переконання етичного і релігійного характеру; потреба в спілкуванні, активності, реалізації своїх здібностей, суспільному і державному визнанні; бажання оволодіти новою професією, добитися поліпшення діяльності соціальної установи. Часто добровільними помічниками стають ті, хто вже отримав допомогу і підтримку від організації і тепер хотів би передати власний досвід подолання критичної ситуації іншим. У волонтерського руху дуже багато позитивних аспектів. Волонтери – не тільки альтруїсти, вони також працюють заради набуття досвіду, спеціальних навичок і знань, встановлення особистих контактів. Часто волонтерська діяльність – це прямий шлях до майбутньої оплачуваної роботи, завжди можливість проявити і зарекомендувати себе, реалізувати почуття особистої громадянської відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методологічні основи: монографія /Безпалько О. В.; М-во освіти і науки України; Ін-т проблем виховання Академії педагогічних наук. Київ : Наук. світ, 2006. 363 с.
2. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку: методичний матеріал. /Р. Вайнола, А. Капська, Н. Комарова, О. Кузьменко. Київ: Академпрес. 1999. 285 с.
3. Лях Т. Л. Волонтерство як суспільний феномен. Волинський державний університет імені Лесі Українки. Проблеми педагогічних технологій: збірник наукових праць. Луцьк : Волинський академічний дім, 2004. №. 3–4. С. 139–144.
4. Лях Т. Л. Підходи до класифікації волонтерських груп. Соціальна робота в Україні : теорія та практика. 2013. 200 с.

Пантелеймонова Яна Валеріївна

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Красовська Ольга Олександрівна,
*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

МІСЦЕ І РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Усучаснення нової української школи та управління нею вимагають відповідної підготовки керівників закладами освіти, формування в них інноваційної компетентності, готовність їх до розробки, оцінювання, аналізу та інтеграції інновацій в закладі освіти. Управління сучасним закладом освіти вимагає від керівника, його команди зміни стилю управління, застосовування разом із традиційними інноваційних підходів. Із урахуванням логіки дослідження розкриємо тлумачення поняття «інновація», «інновація в управлінні», «управління інноваційною діяльністю в освітньому закладі». Заслуговує на увагу думка Л. Ващенко, яка доводить, що «в педагогічній теорії та практиці здебільшого використовують поняття «інновації» (innovation), що дослівно перекладається як «в нове» [2].

Інновація – це нововведення, цілеспрямована зміна. Інноваційний підхід забезпечує умови для внесення системних змін в управління навчальним закладом, які спрямовані на його розвиток і покращення роботи, сприяють запровадженню нового змісту і форм управлінської діяльності на рівні закладу освіти, удосконалюють організаційну і професійну культуру закладу освіти. Як зазначає Л. Даниленко «принцип інноваційності в управлінні ЗЗСО демократизує і децентралізує управлінський процес, сприяє розвитку самостійності керівників у прийнятті управлінських рішень, створенню творчих груп учителів, які можуть стати самостійними суб'єктами управління з частковою автономією» [4].

Л. Даниленко пропонує наступну класифікацію освітніх інновацій:

- 1) науково-виробничі: комп'ютеризація; телекомунікація; матеріально-технічне оснащення;
- 2) психолого-педагогічні: новація у навчальному процесі; новація у виховному процесі; новація в управлінському процесі);
- 3) соціально-економічні: сучасні технології розвитку особистості, нововведення у правове забезпечення системи освіти, нововведення в економіку освіти) [4].

У своєму дослідженні О. Мармаза [5] серед інноваційних підходів до управління виділяє: адаптивне, гуманістичне управління (людиноцентристський підхід), діалогічний підхід, кібернетичне, мотиваційне, оптимізаційне, особистісно орієнтоване, партисипативне, реактивне управління (за відхиленнями), ресурсне, рефлексивне, суспільно-громадське управління за результатами, фандрайзинг, фасилітативне управління.

Інновації в управлінні є процесом здійснення цілеспрямованих змін, що спрямовані на перетворення певних компонентів у структурі організації або її функціонуванні. Інновації вимагають від керівників закладів стратегічного мислення, гнучкості та здатності швидко реагувати на зміни ситуації, здатності приймати нестандартні управлінські рішення, вміння ризикувати, бачити кінцевий результат і підбирати альтернативи. Як зазначає Л. Даниленко, «інновація в освіті є не лише кінцевим продуктом застосування новизни у навчально-виховному й управлінському процесах з метою зміни (якісного покращення) суб'єкта й об'єктів управління, а і процедурою їх постійного оновлення» [2, с. 30–31]. В основу інновацій в управлінському процесі покладені наукові ідеї, які представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Наукові ідеї, покладені в основу інновацій в управлінському процесі

№	Наукова ідея	Автор
1	Управління інноваційним розвитком загальної середньої освіти в регіоні	Л. Ващенко
2	Особистісно-орієнтована організація навчально-виховного процесу в ЗЗСО	М. Гузик
3	Проектно-інвестиційне управління закладом освіти	Л. Даниленко
4	Цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу	Г. Дмитренко
5	Адаптивне управління системою освіти	Г. Єльнікова
6	Модель професійної компетентності керівника навчального закладу	В. Маслов
7	Управління інноваційним розвитком системи освіти	С. Ніколаєнко
8	Інноваційні моделі підвищення кваліфікації управлінських і педагогічних кадрів освіти	В. Олійник
9	Громадсько-державне управління системою освіти в регіоні	П. Хобзей

Законом України «Про інноваційну діяльність» передбачено, що *об'єктами інноваційної діяльності є: виробниче обладнання та процеси; інноваційні програми і проекти; інфраструктура виробництва і підприємництва; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції; нові знання та інтелектуальні продукти; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва чи соціальної сфери; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарна продукція.*

Зазначимо, що основу інноваційних наукових ідей управління закладами освіти становить діяльнісний компонент, який розглядають як процес

досягнення запланованого результату за допомогою обраних методів, функцій, форм управління. Отже, інноваційну діяльність ЗЗСО:

- вид управлінської діяльності шляхом застосування інновацій;
- вид інвестиційної діяльності в умовах конкурентного середовища на ринку освітніх послуг;
- процес зміни результатів освітньої діяльності закладу освіти;
- спосіб ефективного використання інноваційних ідей, ресурсів, засобів, інноваційних технологій.

У Професійному стандарті «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» [35] трудові функції керівників визначають особливості інноваційної управлінської діяльності керівників ЗЗСО (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Особливості інноваційної управлінської діяльності керівників закладів загальної середньої освіти

A2. Компетентність стратегічного управління закладом освіти		
Професійні компетентності	Знання	Вміння і навички
A2.3 Здатність до інноваційного управління розвитком закладу освіти.	A2.3.31. Засади автономії закладу освіти. A2.3.32. Інноваційні технології менеджменту організацій, у т.ч. закладу освіти. A2.3.33. Вимоги до управлінської та організаційної культури керівника закладу	A2.3.У1. Забезпечувати автономію закладу освіти, зокрема управлінської, кадрової, фінансової, освітньої. A2.3.У2. Застосовувати в управлінській діяльності інноваційні технології управління закладом освіти. A2.3.У3. Застосовувати в діяльності засади управлінської та організаційної культури
Інноваційна компетентність		
Д1Л. Здатність генерувати і впроваджувати управлінську практику нові, перспективні ідеї, освітні інновації.	Д1Л. 31 Наукові методи пізнання, пошуку і впровадження нових перспективних ідей. Д1Л.32. Освітні інновації, їхні характеристики, особливості застосування Д1.3.33. Методики оцінювання інноваційної управлінської діяльності.	Д 1.1.У1. Генерувати і впроваджувати нові перспективні ідеї в управлінську діяльність керівника. Д1.1.У2. Аналізувати інформацію щодо освітніх інновацій, умов їхнього впровадження. Д1 Л.У3. Інтегрувати інновації в управлінську діяльність, адаптувати їх до різних умов освітнього особливостей освіти. Д1.1.У4. Оцінювати результативність застосування освітніх інновацій та корегувати інноваційну управлінську діяльність.

Як важлива і соціально значуща проблема інноваційна діяльність визнана на рівні держави. Такі важливі документи як Концепція Нової української школи, закони «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» вказують,

що одним з актуальних напрямів державної політики в галузі освіти є інноваційна діяльність закладу освіти.

Інноваційні зміни потребують відповідного керування. Поняття «управління інноваційною діяльністю в освітньому закладі» характеризує вплив керівника закладу освіти (суб'єкта управління) на заклад освіти (об'єкт управління), який спонукає його до постійного та стабільного розвитку. Інноваційна діяльність закладу освіти є багатозначним поняттям, що передбачає:

- діяльність щодо модернізації або оновлення змісту (теорії і практики) за допомогою інновацій;
- процес зміни результатів освітньої діяльності, при чому зміни кардинальної та докорінної
- інвестиційна діяльність, яка завбачує певний комплекс практичних дій керівників закладів освіти щодо реалізації інвестицій [4]

Інноваціями в системі освіти є будь-які зміни (організаційні, економічні, технічні й управлінські), відмінні від наявної практики в даному закладі освіти. Погоджуємося з думкою науковців про те, що «будь-яка інновація під час її реалізації в загальноосвітньому навчальному закладі потребує інтелектуальних, матеріальних, часових затрат усіх учасників навчально-виховного й управлінського процесу» [3, с. 32].

Таким чином, можемо зробити висновок, що *інноваційна компетентність керівників закладів загальної середньої освіти* є надзвичайно важливою і їй приділяється багато уваги, оскільки освітні реформи можуть бути втілені в життя за умови здатні керівників до продукування та впровадження в управлінську практику нові, перспективні ідеї, освітні інновації та застосовувати інноваційні технології менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко Є. І. Інноваційні підходи до управління загальноосвітніми навчальними закладами. Наукові записки НДУ ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2015. №3. С. 7-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2015_3_3
2. Кравченко В. О. Менеджмент: Навчальний посібник. Одеса: Атлант, 2013 р. 165 с.
3. Любченко Н. В. Тайм-менеджмент в освітній установі: спецкурс. Наук.-метод. посіб.; за ред. Є. Р. Чернишової; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2013. С. 221–232
4. Мармаза О.І. Інноваційний менеджмент. Харків : ТОВ «Планета-принт», 2016. 197 с.
5. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків: Видав. гр.«Основа», 2004. 240 с.

Тимошик Ангеліна Петрівна
*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ У ДУСІ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК НЕДИСКРИМІНАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Гуманістичне виховання учнів початкових класів стало предметом дослідження багатьох поколінь педагогів, психологів, науковців. Значний внесок щодо формування системи гуманістичних цінностей зробили видатні педагоги-гуманісти Ш. Амонашвілі, Г. Ващенко, В. Сухомлинський, Є. Шацький. Праці І. Беха, І. Зязюна, В. Киричок, О. Пехоти, К. Чорної присвячені питанням впровадження ідей гуманної педагогіки в систему сучасної освіти. Наукові дослідження Ю. Бондаренко, М. Горди, Л. Драчук, М. Жулинського, Г. Клочека, В. Коваль, Р. Мовчан, О. Слоньовської висвітлюють проблеми формування гуманістичних понять, цінностей, моральних ідеалів, духовного розвитку особистості.

Концептуальні засади виховання гуманістичних цінностей учнів сформовано І. Бехом, Н. Ганнусенко, К. Чорною. Процес формування гуманних відносин у позаурочній діяльності став предметом дослідження В. Коротєєвої, Г. Ясякевич. Є. Доукіна вивчала взаємодію школи і сім'ї у формуванні моральних засад поведінки молодших школярів. М. Трофанова і М. Глущенко з'ясували особливості виховання молодших школярів у позаурочній діяльності. Проблеми морального виховання молодших школярів у системі позакласної діяльності присвячено дослідження О. Матвієнко. Особливості морального розвитку та механізм формування моральних цінностей розкрито у працях І. Беха, В. Галузка, А. Донцова.

Гуманістичні цінності належать до найбільш значущих складників соціальної структури особистості людини. Їх слід розглядати як серцевину особистості, що відображає не тільки ставлення до життя та життєдіяльності, а й оцінку свого місця та місця іншої людини в навколишньому середовищі.

Пропонуємо класифікацію гуманістичних цінностей:

1) повага до людської гідності: довіра, доброзичливість, скромність, терпимість, ввічливість;

2) доброта: благородство, турботливе ставлення до людей, щирість, добродушність, великодушність, тактовність, миролюбність, лагідність, добропорядність, милосердя, безкорислива допомога іншому;

3) співчуття, чуйність: сприйняття іншого, співпереживання, жалісливість, поступливість, прихильність, привітність, уважність;

4) справедливість, самокритичність: чесність, правдивість, вірність, аналіз помилок, об'єктивність, вимогливість;

5) протидія проявам зла: непримиренність до проявів жорстокості, байдужості, антигуманних вчинків, мужність, пристрасність при обстоюванні справедливості, принциповість, рішучість, критика недоліків.

Питанням застосування гуманістичного підходу до проблеми виховання молодого покоління на ідеях толерантності та взаєморозуміння присвятили праці світові та вітчизняні вчені. Серед українських педагогів, які присвятили цій проблемі свої дослідження слід виділити публікації А. Дем'янчука, С. Дем'янчука, М. Грушевського, В. Винниченка, М. Євтуха, В. Каразіна, В. Кременя, В. Лугового, А. Макаренка, С. Русової, О. Савченко, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, К. Ушинського. Вченими обґрунтовано важливість поширення ідеї мирного співіснування народів, особливості виховання в дусі миру та гуманізму дітей та молодих людей різних вікових груп, різноманітні методи, форми, засоби та підходи до проведення уроків, виховної та позашкільної роботи з питань миру, гуманістичного виховання. Однак, на нашій планеті все ще точаться братовбивчі війни, які кожного дня забирають десятки, сотні, тисячі людських життів. Зазначене визначило актуальність нашого дослідження.

В. Андрущенко, розглядаючи актуальність проблеми толерантності і недискримінаційності, вказує, що це проблема, над якою розмірковують і яку намагаються розв'язати чи не кожне покоління інтелектуалів, політиків, державотворців і простих громадян упродовж видимої нам усесвітньої історії людства. Можливо, очевидною відповіддю на неї є визнання толерантності і недискримінаційності ключовими загальнолюдськими цінностями, що стверджують пріоритет гуманістичного світогляду [1, с. 5].

Проблема виховання підростаючого покоління розглядається як із філософського, так і психолого-педагогічного поглядів. Зокрема, у філософії сформувався окремий напрям, який отримав назву «філософія миру». У цій філософії О. Капто вказує, що толерантність і недискримінаційне ставлення до людей розуміється як узгоджені відносини, спокій, відсутність ворожнечі, війни, сварки. Це трактування відображає сутність толерантності і гуманізму в широкому соціальному сенсі. Сучасне розуміння сутності толерантності передбачає розгляд його як стану суспільства, при якому відносини між народами, соціальними групами, державами ґрунтуються на проведенні політики ненасильницькими засобами [2, с. 12].

Вивчення гуманізму, толерантності і миру як складного суспільного явища включає в себе багато різних аспектів. Узагальнюючи, їх можна згрупувати у воєнно-політичні, міжнародно-правові, соціально-економічні та духовно-етичні концепції. Констатуємо, що успішна реалізація на практиці

миротворчих проєктів можлива лише за умови системного, комплексного підходу до осмислення сучасних проблем миру, ми водночас уважаємо за необхідне підкреслити, що в сучасних умовах саме духовно-етичний аспект проблеми миру постає як пріоритетний.

О. Васюк зазначає, що виховання в дусі гуманізму і миру – напрям педагогічної теорії і практики, що має на меті соціальну, духовну й моральну підготовку свідомої та активної участі в розв'язанні найважливішої проблеми сучасності – встановлення миру, взаєморозуміння, толерантності, довіри і не заподіяння дискримінації між народами, дотримання прав народів і людини. На означення цього напрямку використовують терміни: «педагогіка миру», «миротворче виховання», «міжнародне, глобальне виховання» [3, с. 51].

І. Бех у статті «Виховання у дітей миролюбства і толерантності» визначає такі пріоритети мирного співіснування людства, які мають лежати в основі виховання кожної особистості: людина – найвища цінність цивілізації; свобода і права людини – загальнолюдські цінності; толерантне ставлення до прав та інтересів усіх народів і націй – першочергова умова мирного співіснування й недопущення дискримінації, збройних конфліктів; гуманізм і справедливість – універсальні принципи вселюдських стосунків; нетерпиме ставлення до порушень прав і свобод людини й народів, де б це не було, гарантія стабільного та мирного світу на всій Землі [3, с. 18].

Проблему формування гуманістичного миротворчого світогляду досліджував видатний педагог, доктор педагогічних наук С. Дем'янчук, якого можна назвати основоположником педагогіки миру. Він створив наукову школу педагогіки миру. Під його керівництвом захищено низку дисертацій, присвячених вихованню підростаючого покоління на різних вікових етапах розвитку особистості [6, с. 19]. С. Дем'янчук під вихованням у дусі миру розумів нові підходи до виховання в дітей почуття взаєморозуміння, довіри і дружби між народами світу, прилучення школярів до знань, необхідних їм для вивчення психологічних механізмів, які працюють на війну і проти війни, аналіз ворожнечі між окремими державами. Виховання в дусі миру охоплює всі прошарки населення в нашій країні: дошкільні заклади, загальноосвітні заклади, заклади вищої освіти, сім'ю, громадські організації тощо. У такій важливій справі використовується цілий арсенал засобів впливу: телебачення, кіно, інтернет, книги.

С. Дем'янчук, Т. Колупаєва досліджували проблему виховання молодших школярів у дусі миру, визначивши зміст, форми та методи роботи з молодшими школярами щодо виховання їх на ідеях миру. Автори пишуть, що загальноосвітня школа упродовж усього періоду існування була в органічному зв'язку з розвитком суспільства, яке покликане виховувати підростаюче покоління в дусі миру і злагоди. Особливу роль відводять урокам миру, залученню учнів до різноманітних миротворчих акцій [5; 6].

Освітня й виховна робота в закладах освіти не повинна обмежуватися повідомленням знань. Необхідно в дитячих колективах створювати гуманістичне середовище, що буде сприяти формуванню навичок

безконфліктності, ненасильницькому спілкуванню дітей різних національних, культурних, конфесійних і соціальних прошарків суспільства.

Миротворчі заходи або миротворчі акції – це добра справа, яка проносить користь навколишньому середовищу та суспільству. За результатами проведення таких заходів утверджується мир у душі дитини, підлітка, дорослого; у школі, на вулиці, вдома, у мікрорайоні, у місті або селищі; в Україні й у всьому світі. Мета заходів полягає у створенні мережі шкіл миру, активізації миротворчого та волонтерського руху серед дітей і молоді України і сприянні поширенню волонтерської діяльності щодо популяризації ідей глобальної миротворчості, толерантності й громадянської свідомості, налагодження зв'язків між миротворцями з різних регіонів країни.

Нині створюються різні громадські організації та рухи з метою реалізації виховання підростаючого покоління на ідеях миру. Зокрема, мета започаткування громадського руху «Діти – послы миру» – виховання молоді, яка стане в майбутньому лідерами громадянського суспільства, бізнесу або державної сфери; виховання характеру людини-миротворця, формування внутрішніх якостей зрілої особистості, здатної взяти на себе відповідальність за побудову миру в сім'ї, суспільстві, країні та світі. Рух «Діти – послы миру» – об'єднання дітей доброї волі, які бажають присвятити себе справі миру в усьому світі, кожен член якого вільно й гармонійно живе і співпрацює з іншими заради загального процвітання. Громадський рух «Діти – послы миру» має на меті сприяти укріпленню миру та безпеки шляхом розширення співпраці дітей, учителів і батьків у сфері освіти, науки та культури, в інтересах забезпечення загальної поваги справедливості, законності та прав людини, а також основних прав, проголошених у Статуті ООН, Статуті ЮНЕСКО та Загальній Декларації прав людини.

Реалізація завдань із виховання в дусі миру досягається й через зміст навчальних предметів «Громадянська освіта», «Громадянські права», «Я у Світі», «Навколишній світ», «Демократія, держава і суспільство», метою яких є формування демократичної громадянськості.

Однією з форм виховання підростаючого покоління на ідеях миру є проведення громадських учнівських читань «Я голосую за мир!», метою яких є залучення талановитої учнівської еліти до висловлення власного бачення проблеми війни і миру, активізація миротворчого руху серед дітей і молоді, об'єднання зусилля учнів, батьків і педагогів у боротьбі за щасливе майбутнє без воєн і бід. У виступах учні висловлюють своє бачення проблеми війни і миру на землі, возвеличують подвиги захисників нашої Вітчизни, які відстоюють незалежність України, увіковічують героїв, які поплавилися життям за свою державу, і разом із тим гнівно засуджують окупантів, які посягнули на територіальну цілісність нашої країни. Це є свідченням того, що збереження миру є ключовим прагненням у світі, адже цій миротворчій ідеї, яку розпочав Степан Дем'янчук, немає кінця. Його прагнення творити добро живить і зобов'язує нас продовжувати започатковані ним справи. У цьому впевнені не тільки ми, педагоги, а й учні, які з миром, добром і щирими

помислами сміливо йдуть у завтрашній день нової України, тому що усіх нас об'єднує одна єдина думка: «Де мир – там життя».

Виховання підростаючого покоління на ідеях гуманізму, толерантності, миру є однією з актуальних проблем сьогодення. Виховання в дусі миру варто розуміти не лише як функцію одних тільки закладів освіти, а й процес формування свідомості, що охоплює все людське життя. Мова йде про формування світогляду підростаючого покоління. Реалізацію цього напряму виховної роботи можна здійснювати використовуючи як традиційні форми, методи й прийоми, так й інноваційні. Проте при цьому, слід розуміти, що форми і засоби впливу на формування у дітей та молоді патріотизму, миролюбивості та гуманізму відрізняються в залежності від вікових груп, до яких вони належать. Так, діти молодшого шкільного віку сприймають навколишнє середовище та його цінності через гру, дослідження, проекти. Тому вчителі, саме через цей засіб комунікації, повинні формувати у них уявлення про добро і зло, про мир і війну, про необхідність захищати батьків та рідну землю, про ворогів, які посягають на її незалежність. Натомість учні загальноосвітніх середніх шкіл, особливо початкових класів, потребують миролюбного виховання, тому педагоги повинні сформуванати у них уявлення про причини виникнення конфліктів між держави та форми їх вирішення, про миролюбиві та імперські наміри окремих країн, про втрачені людські життя та економічні збитки, які несе кожне збройне протистояння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш.А. Психологічні основи педагогіки співробітництва. Київ. 2001. 168 с.
2. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: [монографія] / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ім. І. Франка, 2012. С.14–41.
3. Бабакова О. О. Міжкультурна толерантність в структурі професійно обумовлених компонентів особистості майбутнього фахівця. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2015. Вип. 1. С. 63–66.
4. Барбелко Н. Толерантність та її види. Гуманітарні та соціальні науки: матеріали III Міжнародної конференції молодих вчених. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 260–263.
5. Дем'янчук А. С. Теорія виховання учнів на ідеях миру. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне: РДГУ, 2000. С. 149-197.
6. Дем'янчук А. С. Степан Якимович Дем'янчук - основоположник педагогіки миру. Вища освіта України (Додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»: у 2 т. Т. 1. 2000. С. 19-22.
7. Дем'янчук С. Я. Зміст виховання учнів на ідеях миру. Матеріали міжнародної конференції «Педагогіка єдиного і цілісного миру». Рівне, 1995. С. 8-14.

Кузьмич Інеса Сергіївна
студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ЗАСТОСУВАННЯ КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ МАЙСТРІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА РІВНЕНЩИНИ НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Декоративне малювання має ужиткове призначення і це зумовлює специфіку педагогічної технології. Воно не виникає спонтанно в дитячій образотворчості, у навчанні домінянтою є оволодіння дитиною технікою декору та декорування. Педагог має привернути увагу дитини до декору як до засобу прикрашання предмета. Декор простий – однорідна фактурна обробка поверхні. Декоративне малювання – цікаве й корисне заняття. Правильно організоване навчання техніки створення декору і декорування сприяє розвитку усіх сфер особистості дитини, допомагає педагогу вирішувати проблеми її соціалізації.

По-перше, декорування предмета стає іноді останнім штрихом у створенні дитиною соціальне) цінного продукту. По-друге, декоративне малювання є чудовим варіантом арт-терапевтичної сесії. Декоративне малювання як творча робота з орнаментом має свої закони і правила. Без їх знання, розуміння, дотримання дитині важко відчувати себе успішною в образотворчій діяльності взагалі. Уміння в галузі декоративного малювання, розуміння його ужиткового значення стають дитині у пригоді, наприклад, під час створення виразного предметного і сюжетного малюнків, у ліпленні, архітектурній споруді тощо. Орнамент може додати предмету (намальованому, виліпленому) більшої вишуканості, досконалості, святковості. Він виступає засобом передачі настрою. Перенесення декору на продукти інших видів образотворчості для досягнення їх образно-естетичної виразності є характерним показником естетичної активності, культури дошкільняти.

Декоративне малювання можна вважати творчим, коли дитина самостійно задумує і відтворює зміст візерунка (набір елементів), кольорову гаму, композицію (ритм — повторення або чергування елементів); наводить приклади можливого використання цього візерунка в інших видах зображень (наприклад, у предметному або сюжетному малюнку).

Засобами навчання декоративного малювання виступають:

- рослинний і тваринний світ, природні кольори та форми;
- світ декоративного мистецтва;

– український національний орнамент.

Педагог вивчає, осмислює, та добирає цікавий для дітей зміст, технологію і моделює методику навчання декоративного малювання, її головними етапами стають «живе» споглядання – абстрактне мислення – практика. Всі етапи передбачають творчо-пошукові дії, високий ступінь свободи дитини і позицію педагога-фасилітатора.

Сьогодні потребує вивчення нових можливостей декоративного малювання для розвитку особистості дитини в період початкової школи. Будь-яка діяльність, організована педагогом для дитини, покликана бути сприятливим середовищем для пробудження, корекції та розвитку усіх сфер особистості і формування позиції «Я у Світі». Науково-методичні пошуки оптимального використання потенціалу декоративного малювання продовжуються і набувають нового змісту. Наприклад, дослідження О. Дронової, Т. Побережникової, О. Поліщук, Л. Шульги переконливо свідчать, що робота з орнаментом становить головний модуль у декоративній діяльності дітей. «Розшифрування» орнаменту є захопливим пізнавальним процесом. Разом з педагогом діти вивчають орнамент, його символіку і закони, усвідомлюють його ужиткове значення, малюють орнаменти, наслідуючи твори народних майстрів, створюють власні орнаменти, трансформуючи природні форми в орнаментальні мотиви, прикрашають орнаментом зроблені предмети-сувеніри.

Робота з орнаментом розважає дитину (краса), покращує настрій, заспокоює (ритм), розвиває (пошук, вибір, прийоми стилізації, перетворення, моделювання), виховує (смак, відчуття стилю, міри, гармонії). Тому орнамент володіє значним потенціалом для інтелектуального та духовно-естетичного розвитку особистості. Педагогічною метою є ознайомлення дітей з орнаментом як формою мистецтва і видом декору, засобом прикрашання, набуття дитиною необхідної компетентності для розгортання власної декоративної діяльності, в якій вона буде самовизначатися і самостверджуватися.

Педагогічні завдання визначаються низкою спеціальних умінь:

1. Уміння використовувати колір як простий декор (зафарбовування) під час малювання.

2. Уміння визначити зміст майбутнього візерунка (стилізовані елементи за мотивами народних розписів, реальні природні форми, фантастичні казкові мотиви).

3. Уміння складати візерунки у смугі за законами орнаментального ритму (повторення або чергування елементів, злагоджене колористичне рішення).

4. Уміння прикрашати орнаментом різні форми, поверхні, предмети за законами прикрашання (єдине колористичне рішення, композиція, узгоджена з формою та призначенням предмета у побуті).

5. Уміння розуміти й адекватно оцінювати виражальні можливості елементів декору (колір як простий декор предмета, орнамент як ускладнений декор) та оптимально використовувати їх у зображувальній діяльності.

У моделюванні педагогічної технології джерелом інформації для педагога стає світ декоративного мистецтва і передусім український національний

орнамент. Він створюється способом трансформації відомих дитині природних форм: квітів, ягід, тварин. Цей орнамент простий, виразний, яскравий, завершений. Він легко впізнається, «прочитується» і досить легко відтворюється ними, тому його доцільно використовувати для навчання дітей декоративного малювання.

В орнаменті завжди присутня особа майстра, відчуваються його фантазія, смак, працездатність, прагнення створити красу на радість усім. Учні легко входять в образ майстра (грають у майстрів) і, наслідуючи його, здатні досягти чималих успіхів у створенні оригінальних візерунків і декоративних композицій [1].

Основними принципами добору матеріалу для навчання декоративного малювання є доступність орнаменту для розуміння і творчого відтворення; цікаве кольорове рішення й техніка виконання; типовість орнаментального мотиву для конкретної місцевості; багаті ужиткові можливості (де може бути застосований такий орнамент) в оздобленні одягу, посуду, меблів, будівель тощо. Практика початкової шкільної освіти накопичила чималий досвід залучення мистецтва народних художніх промислів України до педагогічних технологій декоративного малювання. Це розпис на гончарних та керамічних виробках сіл Опішня, Косова, Дибинців, орнаменти Решетилівських, Полтавських вишивок, Петриківський розпис на папері, дереві, пап'є-маше, розписи дерев'яних іграшок міст Яворова, Ужгорода та ін.

Велику цінність для дітей мають твори майстрів декоративно-ужиткового мистецтва рідного краю – Рівненщини. Насамперед, дітей варто познайомити з творчою біографією і витворами народних майстрів.

Степанюк Вікторія Миколаївна народилася у селі Омеляна Рівненського району. Працює у галузі писанкарства та живопису. Для її робіт характерний лаконізм композиції, вражаюча точність малюнка, поезія образів та знаків і звичайне яйце перетворюється на своєрідну новелу, сповнену любові до всього суцього Матері-землі. З 2002 року учасник міських, обласних, Всеукраїнських, Міжнародних виставок декоративно-ужиткового мистецтва, свят, фестивалів.

Рівненського художника-кераміста *Леоніда Гринбокого* відзначив президент України. Гарант надав йому звання «Заслужений майстер народної творчості України». Леонід Гринбокий викладає у художній школі, є учасником міжнародних виставок та фестивалів. удожник-кераміст, майстер з виготовлення сучасної кераміки Леонід Гринбокий - автор унікальних керамічних писанок оздоблених бурштином. В доробку декоративні композиції, тарелі, скульптура малих форм, керамічна писанка. Своє ремесло передає сину Богдану. З 1989 року майстер учасник численних міських, обласних, Міжнародних виставок декоративно-ужиткового мистецтва, свят, фестивалів.

Подружжя *Дмитра та Олени Яковичиних* розпочали свій шлях пізнання глини у 2004 р., разом із вступом в Рівненський Державний Гуманітарний Університет. Після закінчення навчання, Дмитро залишився працювати в університеті майстром кераміки. В 2013 р народилась сімейна студія гончарства та кераміки «Теракота». На створення такого формату, де кожен охочий може спробувати ліпити з глини,надихнули власні діти, які з цікавістю ліпили та

споглядали за процесом. Подружжя хоч і працюють з одним матеріалом, проте, творять в різних техніках. Дмитро надає перевагу гончарству посуду та ліпленню декоративних скульптур, приймає участь у всеукраїнських конкурсах-виставках. Олена ліпить з пласта, декорує вироби та організовує майстер класи та заняття з дітьми. Творчий тандем Яковишиних працює на благо мешканців та гостей міста Рівне, щоб усім дати можливість доторкнутись до мистецтва художньої кераміки.

Ірина Миколаївна Локшук – майстриня декоративно-ужиткового мистецтва з художнього ткацтва, художниця, викладачка. Живе та працює у Рівному. Приймає активну участь у культурному житті Рівненщини та з радістю долучається до різноманітних мистецьких проєктів. Регулярно проводить майстер-класи по ткацтву у Рівному та за його межами для широкої аудиторії людей, які з радістю опановують ази текстильного мистецтва. А також веде широку дослідницьку роботу з вивчення особливостей традиційних і сучасних художніх тканин Рівненщини.

Кращі напрацювання мисткині та її вихованців експонувалися на художніх виставках місцевого, обласного, всеукраїнського та міжнародного рівня (Рівне, Пересопниця, Радивилів, Острог, Березне, Нетішин, Київ, Бориспіль, Дніпро, Ченстохова (Республіка Польща)). Ірина Миколаївна Локшук є лауреатом обласної премії імені Ганни Леончук за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини (2019 р.), нагороджена грамотами Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації, Міністерства культури України.

Андрєєва Олександра Степанівна – майстриня народної творчості. 1972 року закінчила Рівненський педагогічний інститут за спеціальністю. Кілька років працювала в школі вчителем малювання, вихователем у дитячому садочку. З 1980 року працює в Рівненському міському Палаці дітей та молоді. З довгий час праці в Палаці змінила кілька напрямків діяльності. Керівник гуртка культури побуту, лозоплетіння і понад 30 років займається соломоплетінням. За ці роки соломоплетіння стало улюбленою справою. Бере участь в різноманітних фестивалях та виставках.

Рябунець Людмила Сергіївна розпочала займатися художньою вишивкою та бісероплетінням з 2011 року під керівництвом заслуженого майстра народної творчості України Рябунець Ориси Іванівни.

У своїй творчості Людмила намагається враховувати досвід попередніх поколінь майстрів, працює з музейними та приватними колекціями зразків народної творчості і, зокрема, рідного регіону – Рівненського Полісся, застосовує традиційні матеріали, притаманні для Полісся – льон, домоткане полотно, бавовняні та лляні нитки. Вона володіє понад 70 видами технік вишивки, у роботі використовує різноманітні техніки, які притаманні для Рівненського Полісся: занизування, заволікання, мережки, верхоплут, вирізування, курячий брід, гладь та багато інших. Молода майстриня також розвиває мистецтво бісероплетіння, досліджуючи зразки старовинних силянок, рабушок, а також створюючи гerdани на основі традиційних візерунків вишивки Полісся.

До змісту уроків «Мистецтва» вводять відомості з декоративно-ужиткового мистецтва, його видів та призначення за класифікацією: посуд, одяг, меблі, споруди, речі побутового призначення; про творчий процес майстрів декоративного мистецтва; як виникає задум прикрашання, відбуваються пошуки способів його реалізації; про техніки прикрашання (малюнок, вишивка, різьблення, тиснення, ліплення, випалювання); як досягається довершеність; відомості про розпис, орнамент, символіку кольору та елементів (хвиляста лінія, квітка, птах) як складових декору.

До змісту уроків «Мистецтва» педагог вволить навчання малювання елементів рослинного, геометричного, тваринного орнаменту. Цієї послідовності варто дотримуватися, оскільки інтерес дітей до рослинного орнаменту більший, ніж до геометричного, а стилізованих тварин діти старшого віку малюють краще. Після вправ у малюванні елементів доцільно переходити до малювання розпису. Домінантою занять стає ознайомлення з кольоровим ритмом і ритмом головних та допоміжних елементів. Наступний урок передбачає навчання об'єднання елементів у стрічковий візерунок. Домінантою є оволодіння орнаментальним ритмом. Діти засвоюють принцип повторення елементів (простий ритм) або чергування елементів за кольором, а потім за формою (ускладнений ритм). Отже, методика навчання декоративного малювання передбачає заняття-вправи в малюванні за принципом: елемент-розпис, візерунок [3].

Особливу групу уроків «Мистецтва» становлять творчі дії зі складання власного візерунка або прикрашання декором (окремі стилізовані елементи, розпис, орнамент) предметів чи площинних форм. Домінантою стає активізація самостійних пошуків задуму, вибір засобів його реалізації (композиційний і колористичний ритм), настанова на досягнення довершеності.

Педагог спонукає дітей до використання набутих знань з декоративного мистецтва, навичок з декоративного малювання і творчих вмінь з декорування предметів у предметному, сюжетному малюнках, зліпках, макетах споруд тощо, у повсякденній діяльності під час розглядання творів живопису, скульптури, архітектури, книжкової ілюстрації. Педагог обговорює з дітьми як художники використовують різні елементи декору у своїй творчості [2].

Підготовкою до опанування учнями початкових класів узагальнених способів дій у декоративному малюванні є, наприклад, заняття мистецтвознавчого характеру «Що таке узор?». На ньому розглядають прикрашені предмети, педагог презентує власні творчі орнаментальні композиції. Зміст уроків «Мистецтва» ускладнюється, але не змінюється його домінанта — активізація бажання дітей навчитися малювати гарні візерунки, щоб прикрашати предмети і зображення.

Наступні два-три уроки «Мистецтва» педагог присвячує вправам у техніці малювання стилізованих елементів з наслідуванням творчої манери народних майстрів. Він орієнтується на характерну для молодшого шкільного віку схильність до наслідування, здатність у грі «входити в образ майстра». Разом з педагогом кожна дитина складає власну «таблицю елементів розпису».

Художньо-дидактичні ігри («Склади візерунок за таблицею», «Склади

візерунок за розписом») сприятимуть закріпленню знань дітей про узор і допомагатимуть засвоїти принципи складання візерунка. До того ж такі заняття націлюють дітей на пошук змісту узору (найважче для молодших школярів у творчих завданнях), не чекаючи допомоги від педагога.

Ще одним кроком до творчого пошуку змісту візерунків є художньо-дидактична гра «Де народні умільці візерунки шукали». Вона покликана сформуванню у дітей уявлення про те, що зміст узору можуть визначати і реальні природні об'єкти. Завершальне заняття з декоративного малювання в цій серії має творчий характер, наприклад, «Придумай гарний візерунок». Педагог спрямовує дітей на пошук оригінального змісту. Дитина розуміє, що вона може скористатися відомими джерелами пошуку: за розписом, «таблицею елементів», спостереженням у природі, за власною фантазією. Візерунки виконуються у смугі і діти демонструють засвоєні принципи добору змісту для них і композиційні правила [4].

Педагог пропонує кожній дитині зробити вибір предмета, який хотілося б прикрасити. Для цього він використовує різноманітні площинні форми, які імітують посуд, одяг, предмети побуту, казкові будиночки та інше. Це підвищує інтерес до завдання і націлює на самостійний творчий пошук оригінального вирішення. Діти навчаються творчо застосовувати набуті навички складання візерунків, розписів, розфарбовування з метою надання предмету естетичної виразності.

Поступово для педагога і дітей декоративне малювання стає складовою малювання. Діти усвідомлюють ужиткове значення декоративного малювання і навчаються використовувати техніку декору в інших видах образотворчості, ефективним є використання творчості художників-ілюстраторів, що працюють у кращих традиціях народних розписів. Через тяжіння до наслідування діти легко входять в образ художників-казкарів і створюють чудові малюнки на сюжети відомих та створених ними казок; фантастичні композиції, що відзначаються декоративністю, оригінальним, творчим вирішенням, образно-естетичною виразністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш.А. Психологічні основи педагогіки співробітництва. Київ. 2001. 168 с.
2. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: [монографія] / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ім. І. Франка, 2012. С.14–41.
3. Антонович Є.А. Теорія і методика дизайну в контексті розвитку концепції сучасного національного дизайну. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Спец. вип.: Мистецько-педагогічна освіта: проблеми та перспективи. Кривий Ріг : Вид-во КДГГУ. 2005. № 13.
4. Бабич О. М. Розвиток креативних здібностей у старших дошкільників. Київ : Ексмо, 2010. 150 с.

Кунак Наталія Василівна
*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ МЕДІАОСВІТИ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВА» У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У педагогічну практику універсальний грецький термін «технологія» (означає «знання про майстерність») увійшов разом із витисненням необхідності наукового обґрунтування закономірностей пошуку оптимальної сукупності методів і засобів організації навчально-виховного процесу, цілеспрямованого впливу на особистість учня, що характеризують майстерність педагога, подібну до мистецької діяльності (від «технос» – мистецтво, майстерність, «логос» – наука). Освітні технології складають сьогодні цілу галузь педагогічної науки, осмислюється технологічний підхід в освіті, підлягають опису та аналізу найпоширеніші вітчизняні та зарубіжні технології, обґрунтовуються авторські технології, досліджується весь арсенал технології учителя.

«Технологія навчання, – як зазначає С. Гончаренко (за визначенням ЮНЕСКО), – це в загальному розумінні системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння понять з урахуванням людських і технічних ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти» [1, с. 354]. Технологія навчання, як уточнює зміст дидактичної технології Пехота, «відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета, теми, питання й у межах цієї технології. Вона близька до методики» [1, с.12].

Структура дидактичної технології:

- а) концептуальна основа;
- б) змістова частина навчання:
 - мета навчання – загальна і конкретна;
 - зміст навчального матеріалу;
- в) процесуальна частина – технологічний процес:
 - організація навчального процесу;
 - методи і форми навчальної діяльності школярів;
 - методи і форми роботи вчителя;
 - діяльність учителя з керування предметом засвоєння матеріалу;
 - діагностика навчального процесу.

У «Педагогічному словнику» поняття «педагогічна технологія» розглядається М. Ярмаченком як «сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі»; це поняття взаємодіє з дидактичними завданнями, особливості якого визначають вибір педагогічної технології [1, с.24]. Педагогічна технологія передбачає гнучке управління навчальною діяльністю учнів, а не жорстке авторитарне керування. Саме управляти, а не керувати, адже керують людьми, а управляють цілісними і складними системами. Управління передбачає наявність у педагогічній системі двох узгоджених підсистем (учитель – учні), між якими налагоджений не лише прямий, а й зворотний зв'язок – підстава для корекції прямого зв'язку. Зворотний зв'язок потрібний і педагогові, й учню, щоб знати про свої досягнення і з вірою у свої сили йти вперед.

Специфіка навчання мистецької освітньої галузі в сучасних умовах потребує від учителя ще й широкого впровадження деяких *нетрадиційних або маловикористовуваних методів і технологій* навчання серед яких: особистісно зорієнтовані, колективні, ігрові, інтегративні, творчо-стимулюючі, емоційно-регулюючі, проблемно-моделюючі, перцептивно-аксіологічні у вербальних та невербальних варіантах, електронно-інформативні, поліекранні.

Особливий інтерес на сучасному етапі розвитку методики навчання мистецької освітньої галузі становлять *медіатехнології навчання*. Необхідність використання таких педагогічних інструментів у практиці початкової школи зумовлена особливостями сучасного суспільного розвитку. Для загальної мистецької освіти застосування *медіатехнологій* є мало дослідженим аспектом інноваційної діяльності вчителя [3].

Ознайомлення учнів з усією палітрою *сучасних медіазасобів, залучення їх до художньо-творчої діяльності в царині засобів масової інформації, зокрема й шляхом застосування у навчальному процесі графічних, музичних, анімаційних комп'ютерних редакторів*, відкриває нові горизонти для художньо-творчої діяльності самореалізації особистості.

Світова комп'ютерна мережа інтернет з її глобальним характером – це джерело пізнання культури багатьох народів світу, унікальне мультисенсорне середовище для творчого самовираження особистості, потужний засіб художньо-естетичної самоосвіти. Принципово нові можливості відкриває система інтернет у поширенні мистецьких цінностей, адже школярі можуть «подорожувати» веб-сторінками всесвітньовідомих художніх музеїв, галерей, оперних театрів тощо [2].

Метод «Мікрофон» користувався популярністю серед учнів, саме тому ми намагались досить часто застосовувати його при проведенні уроків «Мистецтва». Запитайте учнів, що таке жанр? Які асоціації з цим словом? Які жанри вони вже знають з літератури? Учитель розповідає, що багато повідомлень у мас-медіа (на телебаченні, в інтернеті, газетах тощо) схожі одне на одного. Наприклад, легко розрізнити комедії від дійовиків (екшну), бо в перших ми маємо смішні ситуації чи героїв, а в других – пригоди з погонями і суперниками. Аналогічно серед усіх програм можна виділити, скажімо,

телесеріал, ток-шоу або прогноз погоди. Ці типи повідомлень називаються жанрами медіа. Жанр – це тип твору, що має аналогічну форму та зміст. Наприклад, в телевізійних прогнозах погоди на різних телеканалах Схожа форма: у кадрі є ведучий, який говорить; аналогічний зміст: програма розглядає, яка погода буде в різних місцях невдовзі. Однак деякі типи повідомлень можуть бути створені на різних носіях. Наприклад, репортаж (повідомлення про подію, яка що відбулася) може бути у вигляді телевізійної новини чи друкованої статті в газеті.

Одним із пріоритетних педагогічних завдань є виховання аудіовізуальної культури школярів, що передбачає формування здатності розуміти «мову», «мовні коди» різноманітних засобів масової інформації, самостійно оцінювати інформацію, критично ставитися до неї. Розгалужена система медіакультури в єдності її складових має бути відображена у змісті загальної середньої освіти, наприклад як інтегративний курс варіативного компонента, і водночас представлена різноманітними гуртками, клубами, студіями, об'єднаннями в системі позашкільної освіти (профорієнтаційний і дозвіллевий напрями).

Безмежні можливості медіаресурсів сьогодні надають істотну методичну допомогу вчителям мистецтва, адже «знімають» чимало проблем забезпечення уроків художнім матеріалом, які завжди існували, проте в майбутньому за умов їх дійсно масового розповсюдження, ймовірно, актуалізується питання створення спеціальної методики [5, с.164]. Започаткування *електронних підручників та інших супутніх форматів комп'ютерного супроводу* навчання учнів у Новій українській школі не лише відіграє значну прогресивну роль для подальшого розвитку мистецької освіти як інноваційний етап її реформування, а й спрямоване на вирішення глобального запиту суспільства щодо діджиталізації освіти загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав. 2004. 218 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків, 2009. 176 с.
3. Методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з інтегрованого курсу «Мистецтво» в НУШ. Навчально-методичний посібник. / О. В. Волощенко, О.В. Чорний Київ: Академія української преси, Центр Вільної Преси, 2020. 54. с. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/94.pdf
4. Освітні технології. Навчально-методичний посібник. [за заг. ред. О. М. Пехоти]. К. : А.С.К., 2002. 255 с.
5. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ. Освіта України, 2008. 274 с.

Захарчук Альона Степанівна
*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Для того, щоб опрацювати методику формування дослідницької компетентності, варто визначити *організаційно-педагогічні умови*. Педагогом Г. Падалкою були сформульовані педагогічні умови, сприяючі розвитку творчого мислення у дітей [5, с. 66]. Інтерпретуючи їх зміст, ми окреслили *авторські організаційно-педагогічні умови*, які характеризують інноваційне розвивально-творче середовище закладу загальної середньої освіти.

1. *Освітньо-ергономічні умови* включають матеріальне середовище, створене відповідно до санітарно-гігієнічних норм організації розвивального простору та ергономічні умови - кольоротворче, формоутворювальне, конструктивне, художнє оформлення, включене в єдиний інтер'єр простору класного приміщення, наповнений матеріально-технічними засобами, відповідним умеблюванням, що впливає на активізацію творчих процесів і впливає на естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку.

Організація освітньо-ергономічних умов, пов'язана зі створенням особливого предметно-просторового середовища, яке з одного боку було б максимально наближеним до мистецького, а з іншого боку зберігало би освітні елементи, які використовувалися б як наочно-дидактичний матеріал і сприяли розвитку творчого мислення. Надалі самі діти беруть участь у відтворенні естетичних елементів, включених в освітнє середовище: сезонне оформлення, вироби, інструктивні таблиці, репродукції, ілюстрування матеріалу, що вивчається, виготовлення і оформлення інтер'єрних об'єктів.

Творчий осередок (куточки) повинен заповнюватися речами, які сміливо можна взяти, відкріпити, використати для чогось. Так, в окремому кутку повинні бути виставлені конструкційні та природні матеріали, фарби, папір, щоб дитина змогла у вільний час пофантазувати над виробом, проявити інтерес до нових креативних рішень.

2. *Емоційно-естетичні умови* - створення творчої атмосфери в дитячому колективі через низку факторів. Естетичне відношення до діяльності - емоційність, гармонійність дій, активність, свобода. Естетичні міжособистісні

відносини - мажорний тон, демократичний, гуманістичний стиль спілкування вчителя з учнями і створення для них емоційно-психологічного комфорту. Емоційно-естетичні умови полягають у вихованні дружного творчого дитячого колективу, за обов'язковою участю батьків. Дієвість даних умов забезпечується як внаслідок індивідуальної, так і колективної дизайнерської діяльності.

Естетичний зовнішній вигляд, стиль, відповідність мети і ситуації, гармонійність вчителя і учнів. Гармонія естетичних, морально-етичних, культурних, інтелектуальних, професійних якостей педагога (індивідуальний стиль педагога), направлених на виявлення і розвиток творчих здібностей і покликання кожної дитини.

3. *Евристико-дидактичні умови.* Евристичний зміст освітньо-виховного процесу закладу загальної шкільної освіти передбачає широке використання творчих методів і прийомів навчання на заняттях, під час екскурсій, самостійної роботи, ігрової діяльності. Евристичне спрямування результатів конструктивної діяльності має спонукати учнів до подальшої дизайнерської творчості. Творча спрямованість організації евристико-дидактичних умов полягає у використанні інноваційних дидактичних технологій, сучасних форм і методів педагогічної роботи.

4. *Індивідуально-креативні умови.* Середовище може називатися креативним, якщо воно дає дитині можливість вибору, ставить її в ситуації, коли потрібно прийняти самостійне рішення. Щодо дизайнерської діяльності середовище повинно створювати для дитини умови перебування у справжньому світі мистецтва: у картинній галереї, у художньому музеї, у майстерні дизайнера, у художньому відділі магазину.

Створення індивідуально-креативних умов для розвитку проєктної компетентності має свою специфіку. З одного боку - це педагог, що володіє гармонією естетичних, морально-етичних, професійних якостей особистості; з іншого боку - це дитина, у якій дані якості розвиваються в процесі виховання і навчання [5, с. 68]. Таким чином, педагогічний, естетичний, психологічний аспекти включені у всі групи умов, вони тісно взаємопов'язані між собою, охоплюють всі сфери діяльності дитини і сприяють розвитку проєктної компетентності, яка є показником розвитку творчої особистості. З усього вище сказаного виходить, що потрібно враховувати:

- індивідуально-психологічні можливості учнів молодшого шкільного віку,
- забезпечити створення розвивально-творчого середовища, яке спонукало б учнів до творчої проєктної діяльності,
- важливо виявити у дітей молодшого шкільного віку рівень розвитку знань, умінь і навичок в галузі проєктної діяльності для того, щоб надалі будувати педагогічний процес з урахуванням компетенцій та їх подальшими перспективами розвитку.

Основними складовими ланками методики формування дослідницько-творчої компетентності учнів на уроках «Мистецтва» ми визначили такі напрямки освітньо-виховної діяльності:

- формування програмових знань, умінь та уявлень учнів молодшого шкільного віку з різновидів «Мистецтва» : музикування, імпровізування, театралізації, конструювання, моделювання, архітектурної діяльності, аплікації, декоративно-прикладної, дизайн-діяльності;
- впровадження діяльнісного підходу до організації освітньо-виховного процесу у структурі уроків «Мистецтва» : імпровізаційних, дослідних, евристичних, проектних, ТРВЗ, ЛЕГО-технології, ігрового моделювання;
- формування практичних навичок роботи з дитячої творчості: музикування, імпровізування, театралізації, малювання, конструювання, моделювання, дизайну, архітектурної діяльності, аплікації, презентації і обґрунтування проекту, виробу;
- використання сучасних ігрових, дослідницьких методів, імпровізування, нестандартних технік образотворчої діяльності, наслідування технік народних майстрів та відомих художників.

Побудова нової системи освітніх завдань на основі діяльнісного підходу розглядаємо як побудову частини ладу початкової шкільної системи уроків «Мистецтва». Систему вивчення «Мистецтва», як і всяку методичну систему, характеризують провідна ідея (мета) та *дидактичні принципи та підходи*, які визначають відбір змісту програми, своєрідність методів і технологій навчання.

Методологічною основою вивчення проблеми формування дослідницько-творчої компетентності дітей молодшого шкільного віку на уроках «Мистецтва» визначено положення таких підходів: *гуманістичного; аксіологічного; системного; інтегрованого; особистісно орієнтованого; технологічного* (передбачає реалізацію організаційно-педагогічних умов як сукупності мети, змісту, методів, технологій, гарантованого досягнення результатів); *діяльнісного; компетентнісного*.

Принцип гуманізації (повага до художніх інтересів і потреб особистості дитини молодшого шкільного віку) полягає в тому, щоб віднайти, розвинути особистісне в дитині та закласти в ній механізми творчого саморозвитку, самовиховання, самореалізації в художньо-конструктивній діяльності, що є необхідним для становлення особистісної креативності, конструктивної діяльності, технічної творчості, гармонійної творчої взаємодії з іншими, з природою, з культурою, з мистецтвом.

Принцип природовідповідності (врахування вікових особливостей, природи дитини). Вікові психічні особливості дітей молодшого шкільного віку, їхнє мислення, увага, зорова пам'ять сприяють становленню проектної креативності. Вплив мистецтва викликає позитивні реакції, полегшує засвоєння операцій творення художніх проєктів через творчу діяльність. Проєктна діяльність спонукає розвиток емоційної, вольової, діяльнісної, творчої сфер дитини молодшого шкільного віку.

Принцип культуровідповідності (ідентичність змісту мистецької освіти культурному простору) спрямований на врахування художніх інтересів та запитів сучасних учнів початкових класів. Він передбачає розуміння вчителем того, що спираючись на наявні у дітей естетичні запити та інтереси, необхідно знайти такі форми та засоби їх задоволення, які породжували б нові творчі

потреби. Організовуючи процес творчого розвитку, педагог повинен при виборі творів мистецтва враховувати надбання вітчизняного мистецтва і використовувати можливості для зв'язку змісту твору мистецтва з оточуючою дійсністю.

Принцип інноваційності спонукає вчителя до забезпечення основ мистецької освіти на засадах оновлення, інтенсивної модернізації. Інноваційність зорієнтована на динамічні зміни в художньо-педагогічній діяльності вчителя, ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, відображає результат проектного пошуку оригінальних, нестандартних рішень художньо-творчих проблем.

Принцип креативності відображає необхідність виявлення можливостей змісту проектної діяльності для посилення його спрямованості на формування творчої особистості дитини молодшого шкільного віку. Реалізація означеного принципу в практичній творчій діяльності сприяє аналізу змісту мистецької діяльності з метою його креативного посилення, застосування навчально-творчих завдань, методів і прийомів стимулювання творчої активності дітей молодшого шкільного віку, використання психологічної діагностики для розвитку творчої креативності учнів.

Принцип діалогічної взаємодії педагога та учнів у процесі художньо-педагогічного спілкування (на основі діалогічних обертонів мистецтва) передбачає активну позицію учасників освітнього процесу, свідоме опанування мистецьких цінностей, акумульованих в художніх творах, активне опанування методів проектування.

Принцип варіабельності змісту мистецької освіти і проектних технологій спонукає педагога до пошуку активних форм і методів пізнання мистецтва, стимулювання дитячої креативності та її заохочення, спонукання до мистецького саморозвитку і самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав. 2004. 218 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків, 2009. 176 с.
3. Методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з інтегрованого курсу «Мистецтво» в НУШ. Навчально-методичний посібник. / О. В. Волощенко, О.В. Чорний Київ: Академія української преси, Центр Вільної Преси, 2020. 54. с. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/94.pdf
4. Освітні технології. Навчально-методичний посібник. [за заг. ред. О. М. Пехоти]. К. : А.С.К., 2002. 255 с.
5. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ. Освіта України, 2008. 274 с.

**ЗМІСТ РОЗДІЛУ 2. ОСВІТНІ ГАЛУЗІ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ
СВІТ» ТА ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ**

1	<i>Артюх Владислава Володимирівна</i> Зарубіжний досвід підготовки молодших школярів до спільного навчання із однолітками з ООП	42
2	<i>Гольонко Тетяна Миколаївна</i> Цифрові компетентності викладачів як фактор стійкості освітніх систем у період глобальних трансформацій	47
3	<i>Гоч Оксана Анатоліївна</i> Моделювання процесу формування ключових компетентностей молодших школярів з ООП в умовах інклюзивного класу Нової української школи	52
4	<i>Одейчук Софія Віталіївна</i> Організація інклюзивного освітнього середовища Нової української школи як важлива умова розитку креативності учнів початкових класів	57
5	<i>Несух Оксана Михайлівна</i> Роль вчителя початкових класів у створенні толерантного освітньо-виховного середовища в ЗЗСО	62
6	<i>Подворчанська Ірина Вікторівна</i> Державні вимоги до формування пізнавальної активності учнів початкових класів Нової української школи в змісті нормативних документів МОН України	66
7	<i>Рудик Марія Віталіївна</i> Організаційно-педагогічні умови формування soft skills молодших школярів в освітньому середовищі Нової української школи	70

РОЗДІЛ 2. ОСВІТНІ ГАЛУЗІ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ТА ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

*Артюх Владислава Володимирівна,
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО СПІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ІЗ ОДНОЛІТКАМИ З ООП

Західноєвропейські системи загальної середньої освіти, незважаючи на різноманітність типів і рівнів навчальних закладів, які опікуються освітою, зокрема і школярів з особливими освітніми потребами, є ключовими елементами сучасної європейської моделі соціального устрою, яка виявляється привабливою для країн, що позбулися тоталітарних режимів, з огляду на завдання та перспективи розв'язання назрілих педагогічних і соціальних проблем [4].

В передових країнах Західної Європи, починаючи з 70-х років ХХ ст. відбувалася перебудова спеціальної освіти. Зокрема, інтегроване та інклюзивне навчання дітей з особливостями розвитку визначено як основну форму здобуття освіти.

Вітчизняні науковці широко вивчали різноманітні аспекти інклюзивного навчання школярів у закладах загальної середньої освіти, зокрема й міжнародних: теоретико-методологічні аспекти організації (А. Колупаєва, В. Бондар, В. Синьов та ін.), особливості співпраці батьків школярів з педагогами (К. Лупінович, Л. Савчук, М. Буйняк, та ін.), педагогічний супровід школярів інклюзивних класів (Н. Софій, Н. Гладких, О. Федоренко та інші), адаптація учнів до інклюзивно-освітнього середовища (Т. Ілляшенко, О. Василенко, О. Чопік та ін.) тощо.

Серед європейських країн Італія посідає чільне місце у впровадженні ідей інтегрованого та інклюзивного навчання, оскільки однією з перших визнала ці форми навчання найприйнятнішими щодо здобуття освіти дітьми з порушеннями в розвитку.

За визначенням директора Департаменту Національних досліджень у галузі освітніх інновацій в Італії Р. Tortora, «Італія у цьому контексті стала лабораторією для всього світу». Освітню реформу в країні, яку було проведено у 1972 р., ініціював громадський рух «Демократична психіатрія». Під тиском

громадськості у 1971 р. в Італії був ухвалений новий «Закон про освіту», який законодавчо закріпив право батьків на вибір навчального закладу, визначив статус масових шкіл, де навчаються всі діти з проблемами в розвитку, забезпечив державну підтримку щодо здобуття освіти дітям з особливостями психофізичного розвитку. Як зазначає Vanathy Bela, «...закон затвердив зміни, що наступили у житті, оскільки цього вимагав час» [4].

У 1977 р. були розроблені додатки до «Закону про освіту», які визначали, що діти з особливостями розвитку мають ходити до школи поблизу домівки та навчатися у класах разом зі своїми однолітками; наповнюваність класів не може перевищувати 20 учнів; у такому класі можуть навчатися не більше 2 дітей з порушеннями [2].

Дані, які наводить відомий італійський дослідник В. Vanathy, свідчать, що нині в країні понад 90% дітей з особливостями психофізичного розвитку здобувають освіту в закладах загального типу. В освітніх департаментах провінцій країни функціонують консультативні служби, до складу яких входять різнопрофільні фахівці, адміністратори шкіл, працівники управлінь освіти, представники громадських організацій, за необхідності долучаються спеціалісти служб охорони здоров'я. Співробітники цих служб організовують інклюзивне навчання, діагностуючи дітей і визначаючи їхні потреби, надають консультативну та навчально-методичну допомогу педагогам і шкільній адміністрації. Асистенти вчителів спільно з педагогом складають індивідуальні навчальні плани для кожного учня з особливостями психофізичного розвитку з урахуванням його навчальних потреб, зокрема з корекційно-реабілітаційної допомоги, яка в окремих випадках надається поза межами школи – в центрах медико-соціальної реабілітації [1; 4].

В освітній системі Австрії функціонують центри спеціальної освіти, які несуть відповідальність за навчання дітей з особливими потребами в закладах освіти і координують роботу всіх фахівців, залучених до цього процесу. Спеціалісти цих центрів діагностують дітей, консультують вчителів, надають навчально-методичну допомогу спеціальним педагогам і батькам учнів із порушеннями розвитку, проводять семінари та тренінги з підвищення кваліфікації, співпрацюють з адміністративними місцевими службами, медичними центрами тощо.

Психолого-педагогічну підтримку, зокрема й певні корекційно-реабілітаційні послуги учням з особливими потребами у школах надають спеціальні педагоги, які переважно є штатними працівниками цих закладів. Тимчасову підтримку учням з особливими потребами можуть надавати профільні фахівці із медичних і медико-соціальних закладів. Законодавчо закріплено «Законом про освіту», що батьки мають право на вибір навчального закладу для своєї дитини, регламентовано функціонування спеціальних та інклюзивних закладів. Сьогодні у спеціальних закладах країни навчаються лише діти зі значними порушеннями слуху, зору та інтелекту [6].

У Фінляндії інклюзивна освіта закріплена на законодавчому рівні, що передбачає створення диференційованого середовища навчання залежно від характеру порушення. Внесено спеціальні зміни в національний навчальний

план, що забезпечують інтегроване навчання осіб з особливими потребами у закладах освіти. Окрім того, існує система державних освітньо-консультативних центрів, які організують супровід і підтримку дітей, їх батьків та педагогів. Співробітниками центру проводяться тривала курсова підготовка, що організуються в самому центрі, короткострокові курси на базі шкіл, а також майстер-класи з навчання дітей з ООП [3].

У країні організується підготовка кадрів для реалізації інклюзивного навчання. На муніципальному рівні інклюзія може бути реалізована у формі роботи в одному класі, створеному з двох груп учнів, двох педагогів, іноді до них приєднується спеціальний педагог. Кількість дітей у такому об'єднаному класі може досягати 25 учнів. Також інклюзивне навчання реалізується у вигляді спеціальних класів у звичайних закладах освіти. У таких спеціальних класах навчаються – до 10 осіб, як правило, діти з більш важкими або зі складними, комбінованими порушеннями. З ними працюють 2-3 спеціальних педагога і асистент. Кожна дитина з обмеженими можливостями здоров'я має свій індивідуальний план навчання [6].

Заслуговує на увагу і досвід інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в Швеції. Так, Міністерством освіти в 1980 було затверджений нормативно-правовий документ під назвою «Навчальний план», який позначив новий стратегічний напрям освітньої політики держави. Учням з особливостями психофізичного розвитку надали можливість вчитися в масових закладах, створивши для цього відповідні умови. У 1989 було прийнятий новий «Закон про повну загальну середню освіту», в якому інклюзивне навчання визначено основною формою отримання освіти особами з інвалідністю. Сучасні тенденції у шведській освіті визначають курс на повне розформування спеціальних шкіл і створення на їх базі ресурсних центрів. У всіх територіальних округах країни функціонують центри дитячої реабілітації, співробітники яких надають необхідну допомогу дітям з обмеженими можливостями. Саме ці фахівці входять до основного складу групи фахівців, які визначають освітній маршрут дитини з особливими потребами, розробляючи індивідуальні навчальні програми з наданням відповідних реабілітаційно-корекційних послуг [2].

Англія пройшла і продовжує проходити довгий і важкий шлях щодо теорії і практики інклюзивної освіти. У країні діє розроблений Міністерством освіти в 2004 р. документ «Кожна дитина важлива». Ця програма націлена на профілактику і ранню допомогу, здатну покінчити з бідністю серед дітей і дати змогу кожній дитині повністю розкрити свій потенціал. У центрі її уваги – боротьба проти «соціальної ексклюзії». П'ятьма найважливішими для всіх дітей результатами цієї програми повинні стати здоров'я, безпека, самоактуалізація і реалізація свого особистісного потенціалу, вміння бути корисним членом суспільства й економічне благополуччя. Головним принципом інклюзивної освіти є надання всім учням повноцінного рівня знань, створення умов для отримання освіти всіма учнями незалежно від нозології [3; 4].

Високий попит на таку освіту стимулює педагогів і психологів на розроблення нових модулів, програм і видів навчання таких дітей. Так само

основною метою інклюзивної освіти є створення спеціального толерантного середовища, яке торкалося б усіх учасників освітнього процесу. Такий підхід підкреслює, що всі учні є індивідуумами з різними нюансами, що потребують уваги і розуміння незалежно від своїх фізичних можливостей. Навчання здійснюється на бюджетній і на комерційній основі. У приватних школах можлива наявність окремо обладнаних кабінетів або спеціального обладнання в класах. Інклюзивне навчання так само можна отримати безкоштовно в державних школах. У загальноосвітній школі дітям надається асистент, який допомагає в спілкуванні з учителем і дітьми.

У Данії інклюзивна освіта не тільки закріплена законодавчо, а й створена національна стратегія реалізації інклюзивної освіти, яка полягає у тому, що національний ресурсний центр керує процесом упровадження інклюзивного навчання [59]. Існує оперативна група з представників різних університетів країни, які проводять дослідження у сфері інклюзивної освіти, стежать за роботою муніципалітетів у сфері впровадження інклюзивного навчання. Підготовка педагогів для реалізації інклюзивної освіти здійснюється в системі бакалаврату та магістратури. У Данії батьки мають право навчати дитину там, де вони проживають. Реалізується це право конкретним освітнім закладом, який має створити всі умови для такої дитини. У школах створюються педагогічні консилиуми, які обговорюють проблеми реалізації інклюзивного навчання конкретної дитини.

У 1994 році в Норвегії пройшла велика реформа системи освіти, у результаті якої на державному рівні були закриті всі корекційні школи. Одночасно із цим усі загальноосвітні школи стали інклюзивними. При цьому для дітей з обмеженими можливостями здоров'я існують державні центри, які спеціалізуються на наданні допомоги окремим категоріям. Підготовка педагогів для реалізації інклюзивної освіти здійснюється в університетах. На муніципальному рівні інклюзивне навчання реалізується в ЗЗСО шляхом включення дитини з обмеженими можливостями здоров'я у класний колектив. Як правило, таких дітей у школах небагато: кілька людей, кожна дитина в окремому класі, де їй надається підтримка і супровід. Школа визначає, які фахівці й у якій кількості повинні здійснювати такий супровід. [6].

Політика в галузі освіти осіб з особливими потребами Франції базується на керівних принципах основних міжнародних документів про освіту, прийнятих ООН та ЮНЕСКО і спирається на три основні напрями:

- забезпечити успіх усіх у школі для всіх, спочатку дати більше тим, хто має менше, щоб кожна дитина могла проявити себе;
- створити умови для відмінної професійної підготовки фахівців, зосередити увагу на якості та привабливості навчально-виховного процесу;
- сприяти доступу школи до нових інформаційних технологій, заохочувати участь у численних проектах та ініціативах, що дасть можливість школярам проявити себе та пізнати багато нового й цікавого [5, с. 245].

Кожна із згаданих вище країн, відповідно до можливостей і розвитку в плані інклюзивного навчання, обирає найбільш сприятливі методи та способи навчання дітей з особливими потребами. Тобто, немає однієї, твердо усталеної

методики, за якою потрібно навчати означену категорію школярів – організація навчання відбувається залежно від тих чи інших індивідуальних особливостей дитини. Спільним показником у запровадженні інклюзивної освіти є те, що першочерговим рушієм її необхідності виступали батьки, а також громадські організації.

В Україні кількість дітей з особливими потребами щороку збільшується, ось чому використання нових підходів, а саме впровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти є актуальним. Розвитку інклюзивної освіти в Україні заважає низка причин, основними з яких є відсутність фінансів, невідповідність або нестача відповідних кадрів, відсутність універсального дизайну та архітектурної доступності освітнього середовища. Кожна із зарубіжних країн може похизуватися досвідом власних, перевірених роками, методик інклюзивного навчання учнів із порушеннями, розвиненою матеріально-технічною базою, проте наявність цього остаточно не вирішує проблему. В Україні, незважаючи на зростання кількості дітей означеної категорії, також стоїть питання у сприйнятті їх суспільством, ставлення суспільства до дітей та людей з особливими потребами. А останнє, в свою чергу, починається зі шкільних років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербенець А.А. Методичні принципи інклюзивної освіти та напрями її оптимізації. Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. 2017. Вип. 80(1). С. 219-225.

2. Вербенець В. В. Міжнародний досвід запровадження інклюзивної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. Вип. 51 (104). С. 90-97.

3. Данілавічюте Е. А. Закономірності виникнення, сутність та місце інклюзії у єдиній системі освіти в Україні. Дефектологія. Особлива дитина : навчання і виховання. 2013. № 1. С. 2-8.

4. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». URL : http://www.ussf.kiev.ua/ie_experience_implementing/

5. Перхун Л. В. Освітня політика Франції щодо осіб з особливими потребами. Управління в освіті : збірник матеріалів V Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Львів, 14-16 квітня 2011 року). Інститут інноваційних технологій і змісту освіти та ін. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 244-245.

6. Продіус О. І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 4 (72). С. 86-93.

*Гольонко Тетяна Миколаївна,
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЯК ФАКТОР СТІЙКОСТІ ОСВІТНІХ СИСТЕМ У ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Українська освітня система переживає період безпрецедентних випробувань, спричинених повномасштабною війною та стрімкою глобальною діджиталізацією. Станом на грудень 2024 року від російських обстрілів постраждало 3798 закладів освіти, з яких 365 зруйновано повністю. У таких умовах цифрова компетентність педагогічних працівників перетворилася з додаткової переваги на критичний чинник забезпечення безперервності освітнього процесу та стійкості системи загалом. Система освіти, що не встигла стабілізуватися після глобальних викликів попередніх років, змушена адаптуватися до обмежень і загроз воєнного часу, гарантуючи безпеку, надійність та доступність освітніх послуг у найскладніших умовах [2].

Цифрова трансформація у сфері освіти становить комплексну роботу над побудовою екосистеми цифрових рішень, що включає створення безпечного електронного освітнього середовища, забезпечення необхідної цифрової інфраструктури закладів освіти, підвищення рівня цифрової компетентності, цифрову трансформацію процесів і послуг, автоматизацію збору та аналізу даних. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року визначає стратегічні орієнтири розвитку, спрямовані на подолання ключових проблем: низького рівня цифрових компетентностей учасників освітнього процесу, застарілого змісту освіти, відсутності сучасних електронних освітніх ресурсів, недостатньої цифрової інфраструктури закладів освіти.

Європейська спільнота розробила ґрунтовну систему рамок цифрової компетентності, серед яких особливе значення для освітньої сфери має Європейська рамка цифрової компетентності для освітян DigCompEdu. Презентована у 2017 році, ця рамка охоплює шість сфер і двадцять дві компетентності, розподілені за шістьма рівнями професійного розвитку від новачка до піонера. Рамка спрямована на педагогічних працівників усіх рівнів освіти від дошкільної до вищої та післядипломної, загальної та професійної, навчання осіб з особливими потребами та у неформальних навчальних контекстах.

Україна адаптувала європейські підходи до національних, культурних та освітніх особливостей. Концептуально-референтна рамка цифрової

компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників, розроблена за участю Міністерства освіти і науки України, Міністерства цифрової трансформації та провідних науковців, визначає п'ять вимірів, п'ять сфер, двадцять дві цифрові компетентності та п'ять рівнів володіння. Основою цієї рамки стали напрацювання європейських рамок DigComp 2.0, DigComp 2.1, DigCompEdu, рекомендації ЮНЕСКО, стандарти Міжнародного товариства технологій в освіті [3].

Цифрова компетентність педагогічного працівника включає здатність впевнено, критично та відповідально використовувати цифрові технології для навчання, викладання, професійного розвитку та участі у суспільному житті. Структурно вона охоплює ключові сфери: професійне залучення через використання цифрових технологій для комунікації, співпраці та саморозвитку; створення, пошук та обмін цифровими ресурсами; організацію викладання та навчання з використанням цифрових інструментів; застосування цифрових технологій для оцінювання навчальних досягнень; розширення можливостей здобувачів освіти через цифрові технології; сприяння розвитку цифрової компетентності учнів і студентів.

Для підвищення цифрової компетентності педагогічних працівників Міністерство цифрової трансформації України розробило національний портал з розвитку цифрової грамотності Дія.Цифрова освіта, що пропонує освітні серіали у форматі едьютейнменту. Тест Цифрограм для вчителів, що містить 63 запитання, створений на основі рамки професійних компетентностей педагогічного працівника та покликаний оцінити 21 професійну цифрову компетентність, згруповану у п'ять сфер. Такі інструменти допомагають педагогам чітко розуміти, які цифрові навички потрібно покращити, оскільки документ деталізує компетентності з описом знань, умінь і навичок [1].

Повномасштабна війна створила безпрецедентні виклики для української освіти. Попри суттєві труднощі, як-от фізичну небезпеку, нестабільне фінансування, кадрові втрати та психологічні труднощі, система освіти демонструє стійкість та продовжує функціонувати, реагуючи на потреби учасників освітнього процесу. Моніторингове дослідження Державної служби якості освіти України, проведене у вересні-жовтні 2024 року, охопило 856 закладів дошкільної, 996 закладів загальної середньої та 328 закладів позашкільної освіти, підтверджуючи функціональність системи навіть за таких складних умов.

Дослідження 2024 року засвідчили, що 62% педагогів оцінюють рівень освітніх втрат як помірний або значний. За даними PISA–2022, освітні втрати в українських дітей сягають півтора-два роки. Проте система демонструє вражаючу адаптивність через масове впровадження цифрових технологій. Якщо порівняти навчальні роки, то 700 тисяч школярів змогли повернутися до очного навчання у змішаній або очній формах, тоді як станом на червень попереднього року близько 600 тисяч дітей залежали саме від онлайн-навчання [4].

Дистанційний формат освіти став вимушеним інструментом екстреного реагування на виклики війни. Цифровізація освіти не лише сприяє

безперервності навчання, а й робить навчальний процес інклюзивним. Завдяки грантовій підтримці Європейського Союзу у 2020-2024 роках дев'ять переміщених з тимчасово окупованих територій університетів отримали можливість відновити діяльність на нових місцях. Було перепрограмовано гранти на загальну суму вісім мільйонів євро, що дозволило університетам покращити матеріально-технічну базу, навчальні програми та службу підтримки студентів.

Проєкт «Незламна освіта», заснований Благодійним фондом «Фонд освітніх ініціатив», працює в Україні з 2022 року та допомагає вчителям і учням продовжувати освітній процес в умовах війни у змішаному та дистанційному форматах. Загальна потреба та кількість переданих одиниць техніки для освітян відображається у режимі реального часу на офіційному дашборді Міністерства освіти і науки України. Міжнародна співпраця значно посилилася під час війни завдяки підтримці європейських партнерів, що створюють окремі програми для України.

У вересні 2024 року запрацювала Екосистема для надолуження освітніх втрат, розроблена для допомоги учням у заповненні прогалин у навчанні. Така система може запрацювати в багатьох школах України, особливо в тих громадах, де навчання офлайн поки неможливе через безпекові умови. Екосистема надає можливість учням оперативно поставити питання вчителю онлайн через модуль «Убер-Школа», що дозволяє миттєво запросити допомогу вчителя дистанційно без використання сторонніх сервісів [3].

Здатність освітньої системи адаптуватися до кризових умов безпосередньо залежить від рівня цифрової компетентності педагогічних працівників. Гнучкість та адаптивність освіти стають ключовими факторами у період глобальних трансформацій. Сучасний світ потребує від людини швидкої адаптації до змін, тому компетентна освіта акцентує увагу на розвитку здатності адаптуватися до нових умов. Педагоги, які володіють високим рівнем цифрової компетентності, здатні швидко перебудовувати освітній процес, впроваджувати нові форми навчання, створювати інноваційні освітні рішення [4].

Університети за умов війни зміщують акценти з академічних досягнень на психологічну підтримку студентів та викладачів. Пріоритетними завданнями стають безпека, адаптація закладів вищої освіти до реалій війни, підготовка фахівців для відбудови та євроінтеграції, впровадження інновацій та цифровізація. Університети прагнуть створити безпечний простір, де студенти можуть розвиватися, знаходити своє місце у суспільстві та будувати плани на майбутнє. Українська освіта довела свою здатність функціонувати та розвиватися навіть під час війни, що є запорукою її успішного відновлення та подальшого розвитку у мирний час [1].

Цифрова компетентність педагогічних працівників виступає ключовим чинником забезпечення стійкості освітніх систем у період глобальних трансформацій. Здатність освітньої системи адаптуватися до кризових умов, зберігати безперервність навчального процесу, забезпечувати якість освітніх послуг безпосередньо залежить від рівня володіння педагогами сучасними

цифровими технологіями. Українська освіта, пройшовши через безпрецедентні виклики, довела свою життєздатність та готовність до трансформацій, що створює міцний фундамент для подальшого розвитку та євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища освіта в умовах війни: напрацьовуємо спільні рішення. *ResearchGate*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/385843637_VISA_OSVITA_UKRAINI_V_UMOVAN_VIJNI (дата звернення: 08.12.2024).

2. Воронченко Т. В., Пономаренко В. С. 3D картування цифрової компетентності в системі освіти України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Том 70. № 2. С. 28–43. URL: https://www.researchgate.net/publication/332715961_3D_KARTUVANNA_CIFROVOI_KOMPE_TENTNOSTI_V_SISTEMI_OSVITI_UKRAINI (дата звернення: 08.12.2024).

3. Вплив війни на середню освіту в Україні: виклики та перспективи. *CEDOS*. 2022. URL: <https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-osvitu-v-ukrayini-vyglyky-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 08.12.2024).

4. Генсерук Г. Р., Завалевський Ю. І., Бережна Т. І. Формування інформаційно-цифрової компетентності сучасного вчителя нової української школи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія*. 2024. № 3. URL: <https://reicst.com.ua/pmp/article/view/2024-3-02-01> (дата звернення: 08.12.2024).

5. Заволодько Г. А., Серета І. В., Савінова Н. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2021. Том 169. № 13. С. 58–63. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/358> (дата звернення: 08.12.2024).

6. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення. *Міністерство освіти і науки України*. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zapros hue-do-gromadskogo-obgovorennya> (дата звернення: 08.12.2024).

7. Морзе Н. В., Вембер В. П., Гладун М. А. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. Спецвип. С. 1–53. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/27905/1/digital_comp_teacher_Morze.pdf (дата звернення: 08.12.2024).

8. Навчання під час війни: як і чому цифрові технології стали рятівним колом та орієнтиром для освіти. *Українська правда. Життя*. 2024. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/navchayemo-i-zrostayemo/cifrovi-tehnologiji-305855/> (дата звернення: 08.12.2024).

*Гоч Оксана Анатоліївна,
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ООП В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

«Модель» – образ, спрощений опис складного явища чи процесу, тобто зразок, що відтворює будову та дію будь-якого об'єкту і використовується для отримання нових знань про об'єкт.

У «Великому тлумачному словнику української мови» категорію моделі означено як «уявний чи умовний (зображення, опис, схема і т. ін.) образ якогонебудь об'єкта, процесу або явища, що використовується як його представник» [1].

Педагогічна система – це сукупність взаємопов'язаних компонентів, що забезпечують реалізацію цілей навчання та виховання.

Моделювання педагогічної системи – це процес створення спрощеної версії педагогічної системи, яка відображає її основні характеристики та взаємозв'язки, з метою дослідження, аналізу та оптимізації. Це дозволяє краще зрозуміти педагогічний процес, виявити його сильні та слабкі сторони, а також знайти шляхи його покращення. Отже, моделювання педагогічної системи є важливим інструментом для вдосконалення педагогічного процесу та підвищення якості освіти.

Спроектовану модель педагогічної системи формування ключових компетентностей молодших школярів з ООП в умовах інклюзивного класу Нової української школи схематично представлено у вигляді структурно-логічної таблиці, що відображено на рисунку 1.

Модель педагогічної системи формування ключових компетентностей у молодших школярів з ООП засобами інтерактивних технологій в інклюзивному середовищі НУШ складається з блоків: мотиваційно-цільового (реалізує мету – поетапне формування ключових компетентностей молодших школярів з ООП засобами інтерактивних технологій в інклюзивному середовищі); теоретико-методологічного (ґрунтується на сучасних наукових підходах, концептуальних положеннях та принципах формування ключових компетентностей учнів молодшого шкільного віку, які потребують додаткової освітньої підтримки); проєктувального (формування ключових компетентностей молодших школярів з ООП як мета освітнього процесу визначає його зміст та організацію;

формування ключових компетентностей відбувається в контексті засвоєння різних предметних дисциплін; ключові компетентності, їх властивості та показники визначають успішність освітнього процесу, дають змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають в реальних ситуаціях життя), формувального (форми, методи, засоби, інтерактивні технології); діагностично-результативного (характеризує контролюючу функцію досліджуваного процесу, структурні компоненти, рівні та критерії сформованості ключових компетентностей у молодших школярів).

Концептуальною основою дослідження стали провідні положення теорії пізнання, системного підходу як методологічного способу пізнання педагогічних фактів, що обумовлює осмислення філософських та психолого-педагогічних концепцій; концептуальні положення педагогіки та психології щодо організації навчання і виховання учнів з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти; теоретичне обґрунтування інноваційного підходу до змісту, форм і методів організації навчання і виховання учнів з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти.

Відповідно до мети і предмета нашого дослідження, ми керувалися Концепцією розвитку інклюзивного навчання, Концепцією «Нова українська школа», Законами України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Державним стандартом початкової загальної освіти, наказами та положеннями Міністерства освіти і науки України в яких цінним для нас є: особистісно орієнтований підхід до організації навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти; розвиток загальнонавчальних здібностей і особистісних якостей молодших школярів та набуття ними соціального досвіду; підвищення професійних компетентностей педагогічних працівників.

Формування ключових компетентностей молодших школярів вимагає комплексного підходу, який включає в себе дидактичні принципи, методи та форми навчання. Важливо створювати умови для активної діяльності учнів, розвитку їхнього досвіду, а також враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної дитини.

Основними дидактичними підходами до формування ключових компетентностей молодших школярів є:

– компетентнісний підхід: що навчання має бути спрямоване на формування не лише знань, а й умінь та навичок, які дозволять учням успішно застосовувати їх у житті;

– особистісно орієнтований підхід: врахування індивідуальних особливостей, інтересів та потреб кожної дитини, створення умов для самореалізації та розвитку особистості;

– діяльнісний підхід: учні мають бути активними учасниками освітньо-виховного процесу, здобувати знання через власну діяльність (дослідження, практичні завдання, проекти);

– інтегрований підхід: об'єднання знань з різних предметів для формування цілісного уявлення про світ та вирішення комплексних завдань;

– системно-діяльнісний підхід: навчання розглядається як процес, що забезпечує формування системи знань, умінь та навичок, а також сприяє розвитку здатності до самостійної діяльності та навчання.

Формування ключових компетентностей молодших школярів ґрунтується на дидактичних принципах, які забезпечують цілісний та ефективний процес навчання:

Принцип науковості: навчальний матеріал повинен відповідати сучасним науковим знанням та бути достовірним.

Принцип доступності: інформація має бути подана у зрозумілій для дітей молодшого шкільного віку формі, з урахуванням їхнього рівня розвитку.

Принцип систематичності та послідовності: навчальний матеріал має бути організований у логічну систему, де знання поступово ускладнюються та закріплюються.

Принцип наочності: використання наочних посібників, схем, малюнків, таблиць допомагає учням початкових класів з ООП краще засвоювати матеріал та розвивати уяву.

Принцип активності та самостійності: учні, зокрема й ті, котрі потребують додаткової освітньої підтримки, мають бути залучені до активної пізнавальної діяльності, самостійно здобувати знання та застосовувати їх на практиці.

Принцип індивідуального підходу: врахування індивідуальних особливостей, потреб та можливостей кожного учня, створення умов для їхнього розвитку.

Принцип розвитку творчих здібностей: створення умов для розвитку уяви, фантазії, творчого мислення та розв'язання нестандартних завдань.

Принцип зв'язку теорії з практикою: застосування учнями початкових класів здобутих знань у реальних життєвих ситуаціях, що робить навчання більш значущим та мотивуючим.

Принцип мотивації та емоційної основи: створення позитивної атмосфери на уроках, зацікавленість учнів у навчанні та підтримка їхньої мотивації.

Принцип врахування вікових особливостей та індивідуальних потреб: адаптація навчального процесу до вікових особливостей дітей та їхніх індивідуальних потреб.

Реалізація цих принципів у освітньо-виховному процесі сприяє формуванню ключових компетентностей молодших школярів, що є необхідною умовою їхньої успішної подальшої освіти та соціалізації. У процесі формування ключових компетентностей важливим є період молодшого шкільного віку. Це час, коли дитина набуває нових соціальних ролей і вже здатна до самостійної керованої діяльності, рефлексії, розв'язання життєвих проблем, встановлення соціальних контактів, вироблення соціально-комунікативної взаємодії. Саме інтерактивні технології як технології спільної праці здатні створити позитивну емоційну атмосферу спілкування молодших школярів на заняттях та збагатити комунікативний досвід.

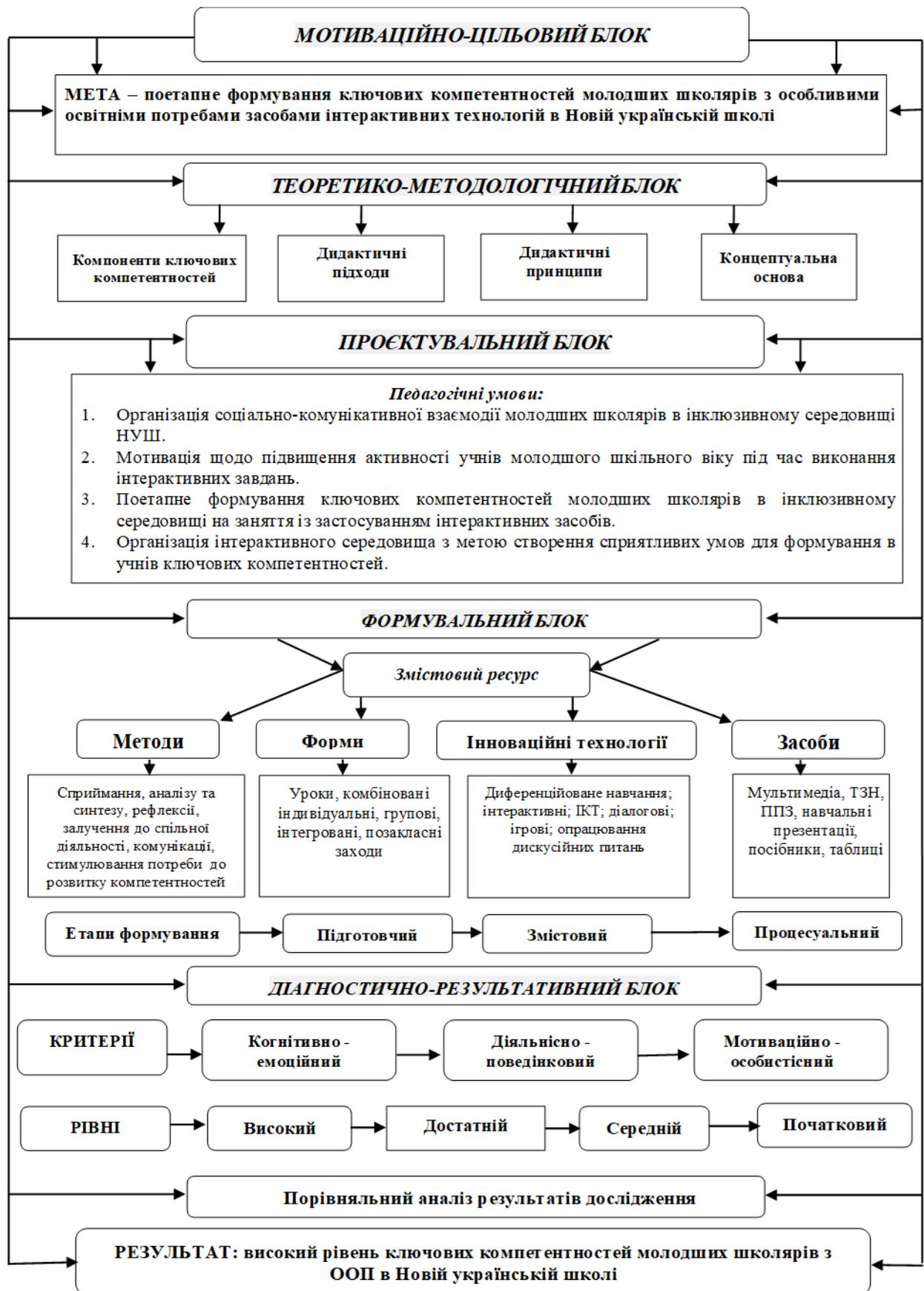

Рис.2.1. Модель педагогічної системи формування ключових компетентностей молодших школярів з ООП засобами інтерактивних технологій в Новій українській школі

Систематичне засвоєння інноваційних форм роботи дасть змогу вчителю успішно розв'язати проблеми формування соціальної та мовної ключових компетентностей молодших школярів.

Важливого значення у структурі авторської моделі педагогічної системи формування ключових компетентностей молодших школярів з ООП в умовах інклюзивного класу Нової української школи набуло інтеграційне розвивальне середовище закладу освіти. Його охарактеризовано рядом умов: визначенням рівня підготовленості учнів (зокрема з ООП) до сприйняття тієї чи іншої технології; організацією оптимального інклюзивного освітнього простору; використанням допоміжного обладнання і матеріалів; застосуванням аудіо та відео матеріалів із подальшим обговоренням проблемної соціально значущої ситуації або поведінки героїв та її впливу на конкретну особистість чи суспільство; організацією групової роботи під час якої молодші школярі будуть разом працювати для досягнення спільної мети, тим самим формувати навички взаємодії, комунікації; забезпеченням психологічної готовності учнів і вчителя до співробітництва на засадах партнерської взаємодії; створенням атмосфери соціальної і пізнавальної мотивації (націленням учнів не тільки на опанування навчального матеріалу, а й на пошук, відкриття необхідних для життя практичних знань і досвіду); запровадженням широкого спектру завдань, орієнтованих на формування ключових компетентностей; спонуканням до рефлексії, аналізу соціального середовища та своєї ролі у сучасному соціумі; організацією допомоги в набутті практичних умінь та навичок адекватної соціальної поведінки; залученням усіх учнів в діалогову діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник української мови. Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/>

*Одейчук Софія Віталіївна,
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА РОЗИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

На сьогодні одним з основних пріоритетів розвитку сучасної освіти є забезпечення рівних прав щодо освіти для всіх дітей. Реформування системи освіти в напрямі інклюзії підтверджується численними змінами в законодавстві України, практичною діяльністю закладів освіти та узгоджується з основними міжнародними документами у сфері забезпечення прав дітей. Зміни в законодавчих і нормативно-правових документах щодо розвитку інклюзивної освіти викликають чималу кількість запитань в учасників освітнього процесу – керівників закладів освіти, педагогів, батьків тощо. Впровадження у освітнє середовище інклюзивного навчання вимагає створення для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) ефективних форм організації навчання, а також розробки сучасного змісту та технологій корекційно-розвиткового впливу [8].

Концептуальні засади Нової української школи розробляли Л. Гриневич, В. Кремень, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, П. Хобзей. Питання розвитку креативного мислення та творчості дітей з особливими освітніми потребами досліджували О. Гаврилов, Л. Руденко, В. Синьов, А. Шевцов та інші.

Концепція НУШ передбачає трансформацію освітнього середовища через впровадження нових підходів до організації навчального простору, використання сучасних технологій та засобів навчання, зміну акцентів у взаємодії між учасниками освітнього процесу. Особлива увага приділяється створенню атмосфери, в якій кожна дитина відчувається комфортно, захищено, має можливості для самовираження, розвитку своїх здібностей, формування ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації у сучасному суспільстві [5].

Розвиток креативності учнів початкових класів у інклюзивному освітньому середовищі потребує створення спеціальних педагогічних умов, які враховують як загальні закономірності творчого розвитку молодших школярів, так і особливості організації інклюзивного навчання. Аналіз психолого-педагогічної літератури та практики інклюзивної освіти дозволяє визначити педагогічні умови, які забезпечують ефективний розвиток креативності молодших школярів у інклюзивному середовищі Нової української школи. Педагогічні

умови розвитку креативності молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі мають враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, забезпечувати доступність творчої діяльності для всіх учнів, створювати можливості для самовираження, експериментування, дослідження, взаємодії [1].

На нашу думку педагогічною умовою розвитку креативності молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі є створення творчо-розвивального інклюзивного освітнього середовища, яке враховує індивідуальні особливості та потреби кожного учня. Творчо-розвивальне інклюзивне освітнє середовище – це складна, багатокомпонентна система, яка забезпечує умови для творчого розвитку всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Компонентами такого середовища є: фізичний простір (архітектурна доступність, універсальний дизайн, адаптоване обладнання, різноманітні матеріали для творчості); соціальний простір (атмосфера прийняття, взаємоповаги, толерантності, взаємодопомоги, співтворчості); інформаційний простір (доступність інформації, використання альтернативних форм комунікації, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій). Творчо-розвивальне інклюзивне освітнє середовище характеризується гнучкістю, варіативністю, відкритістю, динамічністю, спрямованістю на індивідуальні потреби та можливості кожної дитини. Воно стимулює допитливість, ініціативність, самостійність, творче мислення, уяву, фантазію, здатність до експериментування та дослідження [2].

У класі мають бути створені різні функціональні зони: для індивідуальної роботи, групової взаємодії, творчої діяльності, відпочинку, сенсорного розвантаження. Важливою складовою фізичного простору є наявність різноманітних матеріалів для творчості: образотворчих, музичних, театральних, конструктивних, природних, що дозволяє учням експериментувати, створювати, виражати свої ідеї та почуття різними способами [3].

Соціальний простір творчо-розвивального інклюзивного освітнього середовища формується через взаємодію між учасниками освітнього процесу, яка ґрунтується на принципах взаємоповаги, толерантності, емпатії, співпраці.

Ключову роль у створенні сприятливого соціального простору відіграє вчитель, який виступає фасилітатором, наставником, партнером у творчій діяльності учнів. Педагог має створювати атмосферу психологічної безпеки, в якій кожна дитина почувається захищеною, прийнятою, має право на помилку, може вільно висловлювати свої думки та ідеї.

Важливим аспектом формування соціального простору є організація взаємодії між учнями, яка сприяє формуванню толерантності, емпатії, навичок співпраці. Така взаємодія може відбуватися у різних формах: парна та групова робота, проектна діяльність, колективна творчість, ігри, дискусії, взаємодопомога. Педагог має створювати ситуації успіху для кожного учня, підкреслювати цінність індивідуальних досягнень, заохочувати взаємопідтримку та взаємодопомогу, формувати позитивне ставлення до різноманіття [4].

Також важливою педагогічною умовою розвитку креативності молодших школярів у інклюзивному освітньому середовищі є впровадження інноваційних технологій навчання, спрямованих на розвиток творчого мислення, уяви та креативності учнів з різними освітніми потребами. Інноваційні технології навчання характеризуються гнучкістю, адаптивністю, інтерактивністю, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, забезпечувати її активну участь в освітньому процесі. Серед ефективних технологій – проєктна технологія, яка передбачає самостійне дослідження учнями певної проблеми та створення конкретного продукту; технологія розвитку критичного мислення, яка сприяє формуванню здатності аналізувати інформацію, висловлювати власні судження, приймати рішення; технологія проблемного навчання, яка стимулює пізнавальну активність, самостійність мислення, творчий пошук; технологія інтерактивного навчання, яка забезпечує активну взаємодію між учнями, формування комунікативних навичок, навичок співпраці; ігрова технологія, яка створює умови для розвитку уяви, фантазії, емоційної сфери; технологія диференційованого навчання, яка враховує індивідуальні особливості учнів, забезпечує оптимальний темп та рівень складності завдань [10].

Проєктна технологія створює особливі можливості для розвитку креативного мислення та творчих здібностей учнів початкових класів в інклюзивному середовищі. Проєктна діяльність інтегрує різні види активності (пізнавальну, дослідницьку, творчу, комунікативну), дозволяє кожній дитині знайти свою роль відповідно до індивідуальних можливостей та інтересів. Учні з різними освітніми потребами можуть брати участь у проєктах, виконуючи завдання різного рівня складності, використовуючи різні форми представлення результатів. Для учнів з порушеннями зору можуть бути запропоновані проєкти, які передбачають використання тактильних, звукових, ароматичних матеріалів; для учнів з порушеннями слуху – візуальні, графічні, конструктивні проєкти; для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку – практико-орієнтовані проєкти з чіткою структурою та алгоритмом дій; для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату – проєкти, які не потребують складних маніпуляцій з матеріалами, можуть виконуватися з використанням технічних засобів. Проєктна технологія стимулює розвиток креативного мислення, уяви, ініціативності, самостійності, навичок співпраці, що є важливими компонентами творчих здібностей [6].

Технологія розвитку критичного мислення сприяє формуванню здатності аналізувати інформацію, висловлювати власні судження, приймати рішення, що є невід'ємними складовими творчого мислення. Вона базується на трьохфазовій моделі навчання: виклик – осмислення – рефлексія. На етапі виклику активізуються наявні знання учнів, формується пізнавальний інтерес; на етапі осмислення учні взаємодіють з новою інформацією, співвідносять її з наявними знаннями; на етапі рефлексії відбувається осмислення та узагальнення нової інформації, формування власної позиції. Для учнів з різними освітніми потребами технологія розвитку критичного мислення адаптується шляхом використання різних форм представлення інформації, варіативних методів та

прийомів, індивідуального темпу роботи. Наприклад, для учнів з порушеннями зору використовуються аудіоматеріали, тактильні схеми, рельєфні малюнки; для учнів з порушеннями слуху – візуальні схеми, таблиці, графічні організатори; для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку – спрощені тексти, ілюстрації, покрокові інструкції; для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату – адаптовані матеріали, спеціальні технічні засоби [7].

Технологія проблемного навчання стимулює пізнавальну активність, самостійність мислення, творчий пошук, що є важливими умовами розвитку творчих здібностей. Вона передбачає створення проблемних ситуацій, які викликають в учнів пізнавальний інтерес, спонукають до активного пошуку шляхів вирішення проблеми. В інклюзивному класі проблемні ситуації мають бути доступними для всіх учнів, але водночас забезпечувати можливість різного рівня включення в їх розв'язання. Для учнів з різними освітніми потребами проблемні завдання можуть бути адаптовані шляхом використання різних форм представлення проблеми, надання додаткових опор, алгоритмів, варіативних способів вирішення. Наприклад, для учнів з порушеннями зору проблемна ситуація може бути представлена в аудіоформаті або з використанням тактильних матеріалів; для учнів з порушеннями слуху – у вигляді тексту, ілюстрацій, схем; для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку – у спрощеному вигляді, з використанням наочності, практичних дій; для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату – з використанням доступних матеріалів та технічних засобів [9].

Технологія інтерактивного навчання забезпечує активну взаємодію між учнями, формування комунікативних навичок, навичок співпраці, що є важливими умовами розвитку творчих здібностей в інклюзивному середовищі. Вона передбачає організацію навчання у формі діалогу, обміну думками, ідеями, спільного пошуку рішень. В інклюзивному класі інтерактивні методи (робота в парах, малих групах, мозковий штурм, дискусія, рольова гра, метод проєктів) адаптуються з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Для забезпечення ефективної участі всіх дітей у інтерактивному навчанні важливо формувати гетерогенні групи, в яких учні з різними освітніми потребами можуть виконувати різні ролі відповідно до своїх можливостей; використовувати різні форми комунікації (вербальну, невербальну, письмову, графічну, через технічні засоби); забезпечувати візуальну підтримку (схеми, малюнки, піктограми); надавати додаткові опори та алгоритми дій; варіювати темп та тривалість роботи; забезпечувати психологічний комфорт та емоційну підтримку.

Підсумовуючи, можна зазначити, що організація інклюзивного освітнього середовища передбачає комплексний підхід, який включає архітектурну доступність, універсальний дизайн, психологічний комфорт, соціальну інтеграцію, адаптацію та модифікацію змісту освіти, кадрове забезпечення, співпрацю з батьками, міжвідомчу взаємодію. Концепція Нової української школи створює підґрунтя для трансформації освітнього середовища на засадах інклюзії, забезпечуючи умови для розвитку потенціалу кожної дитини,

формування ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації у сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. Рідна школа : науково-педагогічний журнал. 2011. № 3. С. 10–14.
2. Заверико Н. В., Соловійова Т. Г. Виховання толерантності у школярів як умова розвитку інклюзивної освіти в Україні. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2018. № 29. С. 60–66.
3. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практ. посіб. Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві ; пер. з англ. Київ : Видавничий дім «Плеяди», 2011. 296 с.
4. Колупаєва А., Софій Н., Даниленко Л. Інклюзивне навчання: партнерські стосунки з родинами. Директор школи. 2011. № 10 (634). С. 20–25.
5. 35Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
6. Садова І., Курило М. Проблеми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті : матеріали II-ї Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дрогобич, 24–25 березня 2015 р. Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 316–318.
7. Фіголь Н. А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. Педагогічні науки: реалії та перспективи : науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2020. Вип. 77. С. 199–202.
8. Хом'як О.А. Організаційно-технологічні засади інклюзивної освіти в початковій школі. Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу : монографія / авт. кол. : Красовська О.О., Максимчук Н.С., Міськова Н.М. та ін. ; за заг. ред. О. О. Красовська. Рівне : видавець О. Зень. 2023. С. 249-286.
9. Шульженко Д. І. Професійна готовність вчителів до корекційної роботи з аутичними дітьми. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2012. Вип. 21 (2). С. 391–398.
10. Booth T., Ainscow M. Index for inclusion: developing learning and participation in schools. 2011. URL: <https://prsinstitute.org/downloads/related/education/IndexforInclusion.pdf>.

*Несух Оксана Михайлівна,
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СТВОРЕННІ ТОЛЕРАНТНОГО ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗЗСО

Вчитель початкових класів відіграє важливу роль у системі організації інклюзивної освіти і створенні толерантного освітньо-виховного середовища в ЗЗСО. Ми переконані, що толерантність є професійною компетенцією учителя, що забезпечує ефективну і конструктивну взаємодію з учнями, виховання поваги до інших.

Особливості створення толерантного освітньо-виховного середовища і толерантного підходу в ЗЗСО вивчалися науковцями: О. Василенко, В. Вінс, О. Гавриловим, Т. Ілляшенко, Л. Іскрою, Р. Попелюшко, Т. Садковою, Л. Тарабасовою, С. Томчук, О. Хом'як та ін.

З професійної точки зору, застосування вчителем толерантного підходу означає прояв поваги до гідності кожного учня, рівноправність та прийняття різноманіття. Якщо розглядати цю моральну чесноту крізь призму сьогодення, можна дійти висновку, що толерантність є не лише особистісною рисою педагога, а й суспільною необхідністю. Адже, «...толерантність полягає в умінні жити в мирі й злагоді, поважаючи різноманіття та визнаючи цінність кожної людини, терпимість до кожного, його позицій, вірувань, здатність до обстоювання своїх прав та свобод, не порушуючи прав та свобод інших, готовність до конструктивного діалогу та порозуміння з людьми згідно з їхніми поглядами і поведінкою як основою цивілізованих стосунків» [1, с. 183]. Тому, вчитель початкових класів із високорозвиненою толерантною позицією здатен допомогти молодшим школярам сформувати власну морально-етичну систему цінностей, яка забезпечить у подальшому їх можливість оптимально здійснювати життєдіяльність в усіх її формах (спілкування, пізнання, взаємовідносини, діяльність). Відтак, ці учні, в майбутньому, сформують власні ціннісні системи, які складатимуть основу їхніх життєвих позицій, що дасть змогу свідомо визначати, планувати і будувати власне життя, розвивати свою індивідуальність.

Зважаючи на провідну роль вчителя молодших класів у системі інклюзивного навчання, педагог повинен мати відповідну підготовку для здійснення нової професійної ролі. Його обов'язком є супроводження дитини у процесі саморозвитку та пізнання себе, також учитель скерує і динамізує цей

процес у відповідності до конкретних суспільних задатків кожного учня. Але він не є абсолютним носієм знань, і не є наглядцем за учнем [2, с. 6]. Безумовно, він відіграє ключову роль у формуванні толерантності своїх учнів, однак може лише скеровувати дитину в процесі навчання і не може цілком відповідати за діяльність школяра.

Найбільш дієвим методом формування позитивного, толерантного ставлення до молодших школярів з ООП є особистий приклад вчителя. У своєму ставленні до інших людей він має демонструвати учням позитивну соціальну поведінку, повагу і сприйняття дитини з ООП як індивідуальної особистості. Варто зауважити, що він повинен справедливо ставитися до всіх учнів класу, без винятків: під час планування завдань, оцінювання робіт – враховувати індивідуальні особливості; давати однакові можливості для участі в заходах, загалом не застосовувати дискримінаційний підхід. Оскільки наші вчинки важливіші за слова, доречно згадати народну мудрість: «Не виховуйте дітей, вони однаково будуть схожі на Вас!». Звичайно, вчитель не може змусити всіх учнів бути толерантними. Однак, демонструючи власний позитивний приклад, він може допомогти їм зрозуміти важливість поваги до інших людей та цінування різноманіття.

Вчитель початкових класів повинен демонструвати сам і заохочувати всіх учнів класу до застосування толерантного підходу щодо школярів з ООП. Це сприятиме їх інтелектуальному, емоційному розвитку та інтеграції у соціум. В освітньо-виховному середовищі ЗЗСО повинна панувати атмосфера взаємоприйняття потреб, розуміння, співпраці та толерантного ставлення один до одного, лише за таких умов інклюзивне навчання буде успішним та сприятиме соціалізації молодших школярів з ООП. І, насамперед, від педагогічного колективу закладу, залежить створення такої атмосфери.

Цінною для нашого дослідження є думка польського науковця Z. Gajdzica (З. Гайджіци), який розглядає професійні функції вчителів початкових класів у системі інклюзивної освіти. Відтак, на думку дослідника:

- вчитель повинен уміти визначати індивідуально-психічні особливості учнів, їхні особливі освітні потреби та створювати дітям необхідні умови для максимального задоволення їхніх особливих потреб;

- учитель має брати участь у організації інклюзивного освітнього середовища, а саме: психолого-педагогічних, соціальних та інших умов доступного навчання, виховання і розвитку молодших школярів, відповідно до їхніх освітніх потреб.

- учитель початкових класів повинен забезпечувати реалізацію психотерапевтичної функції: налагоджувати сприятливі для інтеграції стосунки в класі; надавати допомогу в розв'язанні міжособистісних конфліктів, сприяти зміні ставлення учня до себе, життя, навколишнього світу тощо;

- у вчителя початкової ланки повинні бути сформовані компетенції щодо реалізації корекційної спрямованості освітньо-виховного процесу з використанням оптимальної корекційної допомоги в навчанні, вихованні й розвитку учнів з ООП;

- вчитель повинен уміти долати негативні прояви поведінки здорових учнів щодо школярів з ООП;
- учитель початкових класів повинен брати активну участь у розробці індивідуальних корекційних програм для своїх учнів;
- учитель початкових класів повинен забезпечувати реалізацію комунікативно-стимулювальної функції, яка полягає в розвитку суб'єкт-суб'єктних взаємин у системі «вчитель-учень», «учень-учень», що є однією з умов успішного впровадження інклюзивного навчання [5].

Таким чином, під толерантним освітньо-виховним середовищем в ЗЗСО ми розумітимемо фізичне середовище Нової української школи в якому панує сприятлива вільна, демократична атмосфера для всіх учнів, де можна повноцінно отримувати освіту й розвиватися не соромлячись себе. Це середовище, де всі учні, не зважаючи на освітні потреби, здатні ефективно навчатися, удосконалювати комунікативні вміння, підвищувати власну соціальну компетентність і відчувати себе частиною суспільства. Це безпечне, безбар'єрне, інклюзивне середовище в якому поважається багатокультурність, розмаїтість, значимість і здібності усіх вихованців; в якому учні виховуються в дусі миру, з любов'ю і в ім'я любові; в якому вчитель є прикладом таких цінностей.

Відтак, актуалізується потреба в ефективній підготовці педагогів до роботи в інклюзивному середовищі ЗЗСО.

І. Демченко вважає, що специфіка підготовки вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти як процесуальної системи полягає в усвідомленні її як суб'єктного становлення педагога. Елементами процесу є прийняті щодо інклюзії цілі, зміст і методи для кожної ланки професійної підготовки та результати, що відображаються в змістовій характеристиці цих ланок [2].

Підготовка вчителя до роботи в умовах інклюзивної освіти – це не лише освоєння методик і технологій, а й розвиток особистих якостей, зокрема толерантності. Важливо, щоб педагог був відкритим до різноманіття, вмів співпрацювати з усіма дітьми та створював безпечний простір для навчання. Толерантність майбутнього вчителя формується через знання, особистий досвід та практичну підготовку. Вона є основою для створення сприятливого середовища в інклюзивному класі, де кожна дитина відчуває підтримку та можливість розвиватися. Толерантний вчитель навчає дітей співпрацювати, допомагати один одному, приймати відмінності як норму. Толерантний педагог підбирає індивідуальні підходи, щоб кожен учень міг досягти успіху. Діти переймають поведінкові моделі вчителя, якщо педагог толерантний, учні також будуть більш відкритими до розуміння та прийняття різноманіття [4, с. 56].

Цінними, в контексті нашого дослідження є, виділені Ю. Тодорцевою, шляхи формування толерантності у майбутніх вчителів. До них науковиця відносить:

- освітню підготовку, яка включає вивчення курсів із психології, інклюзивної педагогіки, соціальної роботи, ознайомлення з законодавчою

базою інклюзивної освіти, аналіз досвіду країн, де інклюзія впроваджена ефективно;

– саморефлексію та подолання стереотипів, роботу над власними упередженнями щодо дітей з ООП, виконання вправ із самопізнання, участь у тренінгах із розвитку емоційного інтелекту та комунікативних навичок;

– практичну підготовку та волонтерство, проходження практики в інклюзивних класах, спостереження за досвідченими педагогами, волонтерську роботу в організаціях, що працюють з дітьми з ООП, співпраця з сім'ями дітей з ООП, щоб краще розуміти їхні потреби;

– використання інтерактивних методів навчання, рольові ігри та симуляції; кейс-метод – розбір реальних ситуацій із роботи в інклюзивному класі та пошук рішень; метод проєктів – створення власних педагогічних стратегій для інклюзивного навчання;

– співпрацю з фахівцями і спільні заняття з дефектологами, логопедами, психологами, обговорення реальних випадків, обмін досвідом, вирішення проблемних ситуацій [3, с.31].

І, наостанок, до вищезгаданих рекомендацій, як вагому складову успішності та професійного збагачення вчителів в умовах інклюзії, варто додати самовдосконалення. Адже саме від професійної готовності та педагогічної майстерності вчителя початкових класів залежить комфортне навчання молодших школярів у інклюзивному середовищі, розвиток їхнього емоційного інтелекту, емпатії, комунікативної культури та навичок конструктивної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордієнко Т. В., Філоненко О. С. Формування толерантного вчителя початкових класів у контексті майбутньої професійної діяльності. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: Психолого-педагогічні науки. № 2, 2025. С. 182-190.

2. Демченко І.І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі : монографія. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань. 2015. 500с.

3. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності: метод. рек. Півд. наук. центр АПН України. О. : СВД Черкасов М.П., 2004. 89 с.

4. Філоненко О. С., Гордієнко Т. В. Урахування індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі початкової школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. /редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип 77. Т. 2 С. 54–58.

5. Gajdzica Z. Red. Wspólne i swoiste zagadnienia edukacji i rehabilitacji osób z upośledzeniem umysłowym. 2008; Opis fizyczny: 168 s.

*Подворчанська Ірина Вікторівна,
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ДЕРЖАВНІ ВИМОГИ ДО ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В ЗМІСТІ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ МОН УКРАЇНИ

В умовах реформування освіти, доведення її до європейських стандартів однією з важливих проблем є пошук шляхів активізації пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Як свідчить досвід роботи вчителів початкових класів, висновки вчених Т. Байбара, Н. Бібік, Т. Грущинська, О. Савченко, Р. Шиян ефективність навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку значною мірою залежить від їх активного включення в різні види діяльності.

Пізнавальна активність є основою практично будь-якої діяльності зокрема й навчальної. Про важливість і доцільність формування і розвитку пізнавальної активності молодших школярів наголошується в Державному стандарті початкової освіти [2]. Окреслюючи мету початкової освіти, з поміж іншого, розробники Документу зазначають, що нею є всебічний розвиток дитини, відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, розвиток самостійності, творчості та допитливості [2]. Реалізація мети початкової освіти ґрунтується на певних ціннісних орієнтирах, зокрема: цінність дитинства, що оберігається шляхом встановлення освітніх вимог, які відповідають віковим особливостям дитини; визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру; радість пізнання [2]. Також в Державному стандарті визначено ряд ключових компетентностей серед яких компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження [2].

З психологічної точки зору пізнавальна активність – це міра розумового зусилля, спрямована на задоволення пізнавальних інтересів індивіда. Як педагогічне явище, пізнавальна активність є двостороннім взаємопов'язаним процесом: з одного боку, це форма самоорганізації і самореалізації учня, з другого – результат цілеспрямованих зусиль педагога в організації пізнавальної діяльності учня.

Для вчителя не є секретом, що низький її рівень стає на перешкоді ефективної організації освітнього процесу, зокрема, і в початковій школі. Як показує практика, знання, отримані в готовому вигляді, як правило, викликають труднощі учнів у їх застосуванні при поясненні спостережуваних явищ і вирішення конкретних завдань. У такому випадку можна говорити про формалізм у навчанні, у засвоєнні знань, свідченням якого є відрив завчених учнями теоретичних положень від уміння застосувати їх на практиці. Пізнавальна активність сприяє інтелектуальному розвитку дитини, що передбачає не тільки потребу у вирішенні завдань пізнавального характеру, але й необхідність практичного застосовування отриманих знань. Пізнавальна активність не дозволяє молодшому школяреві «топтатися» на місці, бути залежним, чекати, поки хтось допоможе, покаже, вирішить за нього. Вона «штовхає» дитину до певних самостійних дій: запитати, відшукати певну інформацію, прочитати, написати, зробити. Недарма активні школярі відзначаються і більшою самостійністю як у розв'язанні навчальних завдань, так і у життєвих ситуаціях. Успішність молодшого школяра у його навчальній діяльності також багато в чому залежить від рівня пізнавальної активності. Адже учні, які мають достатньо високий рівень розвитку пізнавальної активності, прагнуть до знань, і, як правило, гарно навчаються. Таким чином, пізнавальна активність є першорядною умовою формування в учнів потреби в знаннях, оволодіння вміннями інтелектуальної діяльності, самостійності, забезпечення глибини і міцності знань. Окрім того, завдяки своїй пізнавальній активності дитина вступає у практичні, дієві відносини з оточуючим світом, що є умовою її успішної соціалізації. Разом з тим потрібно взяти до уваги, що учні класу мають різну за своїм рівнем розвитку пізнавальну активність: у когось він вищий, у когось – нижчий. Не є сталим цей показник й в окремо взятого учня, оскільки дитина не може з однаковим інтересом ставитись до всіх предметів, які вивчаються в школі, до усіх видів роботи, які пропонує вчитель, до усього того матеріалу, який вивчається. Дитину потрібно зацікавити, тим більше молодшого шкільного віку. Але потрібно розуміти, що цікаве навчання не виключає серйозного відповідального ставлення до нього, вміння старанно працювати, докладаючи певних зусиль, а, навпаки, сприяє цьому.

Для формування і зміцнення пізнавального інтересу в молодшого школяра потрібні:

1. Максимальна опора на активну мислительну діяльність учня: ситуації рішення пізнавальних завдань, ситуації активного пошуку, ситуації розумової напруги, ситуації суперечливості суджень, зіткнення різних позицій, в яких необхідно розібратися самому, стати на певну точку зору, прийняти рішення.

2. Навчальний матеріал повинен враховувати психологічний, інтелектуальний рівень розвитку як окремого учня так і класу в цілому.

3. Емоційна атмосфера навчання, позитивний емоційний тонус навчального процесу.

Значний потенціал для реалізації цих завдань міститься в змісті інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Нами з'ясовано, що пізнавальний

інтерес у своєму розвитку проходить такі стадії: цікавість, допитливість, теоретичний інтерес.

Цікавість – елементарна стадія вибіркового ставлення, що обумовлена тільки зовнішніми, скоріше обставинами несподіваного характеру, що привертають увагу людини і є початковим поштовхом у виявленні пізнавального інтересу. Теоретичний інтерес пов'язаний як із прагненням до пізнання складних теоретичних питань і проблем конкретної науки, так і з використанням їх як інструменту пізнання. Цей ступінь активного впливу людини на світ, на його перебудову, що безпосередньо пов'язаний зі світоглядом людини, з її переконаннями в силі і можливостях науки. Цей ступінь характеризує не тільки пізнавальне начало в структурі особистості, а й людину як діяча, суб'єкта, особистість. Але зупинимось на допитливості.

У педагогічному словнику допитливість визначається як риса характеру особистості, що проявляється у прагненні до широти та глибини знань про навколишній світ і саму себе. Із психологічної точки зору, допитливість – риса характеру особистості, яка виявляється у постійному прагненні людини до глибшого розуміння суті подій і явищ навколишнього світу. Допитливість є необхідною умовою інтелектуального розвитку людини, успішного навчання свідомого професійного вибору. Якщо для дитини дошкільного віку – це вікова особливість розвитку, то у дітей молодшого шкільного віку формується у процесі навчання шляхом пробудження інтересу до різних навчальних предметів і видів людської діяльності [4].

Гратися люблять усі діти, через гру можна зацікавити учнів предметом, навіть найпасивніших. Використовуючи гру, ніякого відступу від програми не допускається, оскільки гра є тільки засобом досягнення тієї мети, тих завдань, що закладені в освітній програмі та засобом активізації пізнавальної діяльності учнів.

Дидактичне завдання гри визначається відповідно до чинних вимог типової освітньої програми інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з урахуванням вікових особливостей учнів. Наприклад, формування у дітей уявлень про природні процеси та об'єкти, розвиток як образного, так і абстрактного мислення; формування уявлень про взаємозв'язки в навколишньому середовищі; розвиток оцінки та самооцінки людської діяльності, кмітливості, здатності виявляти вольові зусилля для досягнення поставленої мети, довільної уваги, зосередженості [1]. Використання ігор у освітньому процесі початкових класів має на меті оволодіння молодшими школярами уявленнями, навичками та сформованими предметними компетентностями в нових ситуаціях; розвиток уваги, мовлення та пам'яті; поживлення творчої активності; виховання кмітливості, винахідливості.

Ігри на уроках «Я досліджую світ» можуть застосовуватися по-різному: весь урок може бути побудований у вигляді сюжетно-рольової гри (коли на урок завітала казкова гостя – зима, весна, тощо); як структурний елемент уроку; під час уроку кілька разів створюються ігрові ситуації (за допомогою казкового персонажа, іграшки, елементів змагання) [3].

Теоретичний аналіз нормативних документів і наукових джерел дає підстави стверджувати, що гра є одним із засобів закріплення, систематизації та узагальнення знань про навколишнє середовище. Гра має таку структуру, яка наочно відображена на рисунку.

Рис. Структура дидактичної гри

Таким чином, у рамках сучасних підходів до розвитку пізнавальної активності молодших школярів головним критерієм уроку повинна стати включеність у навчальну діяльність усіх без винятку учнів на рівні їхніх потенційних можливостей, спілкування у режимі діалогу, співробітництва, спільної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гільберг Т.Г. Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 кл. закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Генеза, 2019. 256с.
2. Державний стандарт початкової освіти. Постанова КабМіну України від 21.02.2018 № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
3. Киричук О.І. Навчальні інтереси молодших школярів. Київ: Рад. школа, 1982. 128 с.
4. Педагогічний словник / ред. кол.: М. Д. Ярмаченко, І. А. Зязюн, В. М. Мадзігон, Н. Г. Ничкало та ін.; за ред. М. Д. Ярмаченко. К.: Пед. думка, 2001. 516 с.

*Рудик Марія Віталіївна,
здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Хом'як Ольга Анатоліївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Переорієнтація освіти на розвиток у дітей «гнучких навичок» є ключовою ланкою до вирішення успішності в майбутній трудовій діяльності. Мотивована людина з розвиненими навичками адаптивності, кооперативної роботи і критичного мислення залишається, і ще довгий час буде залишатися, затребуваним. Учень стає суб'єктом, учасником, а не тільки користувачем інформації. Він ініціює діяльність, робить вибір, бере відповідальність за свої ризиковані дії чи невдачу. Школа перестає бути об'єктом нудьги і страху, вона стає платформою розвитку навичок XXI століття. Змінюються стратегії навчання: монолог змінюється на діалог, учень і вчитель стають партнерами, процес виховання і навчання відбувається через діалог.

Дослідники повсякчас цікавилися проблемою розвитку soft skills особистості. Цінними для нашого дослідження є наукові доробки Н. Бібик, Г. Коберник, О. Савченко та інших. Особливості формування соціальної компетентності молодших школярів шляхом розвитку soft skills ґрунтовно опрацьовано та проаналізовано у наукових доробках Н. Білоцерковець, А. Бобро, А. Горлової, Г. Данилейко, О. Жовнич, О. Савченко, Р. Скірко, І. Стахової, О. Прашко та ін.

Для того, щоб опрацювати методику впровадження педагогічних технологій до формування soft skills учнів початкових класів, варто визначити за яких організаційно-педагогічних умов це можливо.

Відтак, ми визначили такі організаційно-педагогічні умови формування soft skills молодших школярів в освітньому середовищі Нової української школи:

- *організація на уроках командної взаємодії;*
- *моделювання навчальних ситуацій для розвитку навичок приймати рішення і вирішувати проблеми*
- *створення активного комунікативного освітнього середовища.*
- *забезпечення потреб у пошуку і обробці інформації.*

Розкриємо їхній зміст детальніше.

Організація на уроках командної взаємодії. Уміння працювати в команді – це вміння слухати, здатність бачити єдину мету і знаходити точки дотику загальної ідеї з особистими амбіціями, готовність надати допомогу іншим і підтримати в складній ситуації, уміння переконувати і знаходити компроміс.

Різниця між командою і групою полягає в тому, що група може складатися з будь-якої кількості людей, які взаємодіють один з одним, психологічно усвідомлюють присутність інших членів групи і розглядають себе як групу. Команда ж – це група, члени якої впливають один на одного заради досягнення спільної мети.

Робота поодинці або в групах буде більш ефективною: для вирішення нескладних завдань або проблем; коли для прийняття рішень досить експертних оцінок або обміну думками; коли різноманітність думок обмежена; коли завдання необхідно вирішити терміново; при наявності непереборного конфлікту інтересів учасників групи; коли необхідний оптимальний результат.

Робота в команді дасть високий результат: коли для прийняття рішення необхідний консенсус; коли присутня невизначеність і множинність варіантів рішення; коли необхідно вирішити складне завдання або проблему; коли необхідна висока самовіддача і відповідальність кожного члена команди; коли для виконання завдання потрібно широкий діапазон компетентності; повинна бути можливість реалізації цілей усіх членів команди; коли робота передбачає розробку стратегії; коли необхідний різносторонній підхід.

До принципів командної роботи належать: спільні цінності; невелика кількість людей; взаємодоповнюючі вміння; взаємна відповідальність; значуща мета.

У процесі навчання педагог повинен навчати дітей робити щось разом з іншими дітьми і допомагати вирішувати навчальні питання, зробити так, щоб не тільки одна дитина, а й вся команда досягла мети.

Розвивати здібності працювати в команді можна за допомогою командних заходів (ігри, постановка спектаклю, волонтерські програми), спільних академічних проєктів, коли захист проєкту можливий лише всією командою.

Моделювання навчальних ситуацій для розвитку навичок приймати рішення і вирішувати проблеми. Бути лідером – означає бути людиною, за якою інші визнають право приймати відповідальні рішення за всю команду. Уорен Бенніс досліджував успішних лідерів і визначив чотири групи лідерських якостей:

1) управління увагою або здатність так уявити результат, щоб це було привабливо для послідовників;

2) управління значенням або здатність так передати значення створеного образу, ідеї або бачення, щоб вони були зрозумілі і прийняті послідовниками;

3) управління довірою або здатність побудувати свою діяльність з такою постійністю і послідовністю, щоб отримати цілковиту довіру підлеглих;

4) управління собою або здатність настільки добре знати і вчасно визнавати свої сильні і слабкі сторони, щоб для посилення своїх слабких сторін вміло залучати інші ресурси, зокрема ресурси інших людей [1].

Лідер повинен добре знати людей, розуміти їхні почуття та емоційний стан, адже саме завдяки цьому забезпечується його авторитет та влада. Тобто, справжній лідер є хорошим психологом, він повинен добре відчувати емоції та настрої співрозмовника, адже це допоможе йому вміло побудувати розмову як в офіційному стилі, так і в дружній атмосфері. Будь-який лідер є керівником, але не кожен керівник буде лідером. Для того щоб стати лідером, не достатньо мати талант, потрібно ще розвиватися у особистому та професійному напрямках.

Таким чином, розвиток лідерського потенціалу особистості з молодшого шкільного віку зумовлено взаємодією соціальних та біологічних факторів. Завдання педагога – розвивати в школярів уміння розуміти і відчувати інших людей; давати завдання, які відповідають їхнім рівням здібностей, навчити досягати результату в процесі їх виконання; розвивати лідерські якості у дітей, надихнути їх і повести за собою.

Лідерські якості можна розвинути через організацію роботи різних клубів, проведення занять за інтересами. Якщо педагог сам захоплений якоюсь справою, то збере свою команду однодумців і обов'язково знайде відгук у душі будь-якої дитини. Тоді учні самі стануть проявляти ініціативу в тій сфері, яка їм цікава.

Створення активного комунікативного освітнього середовища. Комунікативність – це здатність до спілкування, відкритість і вміння налагодити контакт з іншими людьми, а також справляти на них потрібне враження. У даному напрямку в процесі навчання діяльність педагога повинна бути спрямована на розвиток умінь доступно і цікаво викладати свої ідеї та думки; впевнено говорити як з групою однолітків, так з іншими дорослими; виступати перед аудиторією.

Щоб розвивати комунікативність, педагогам рекомендується на заняттях заохочувати активну участь школярів у дискусії, впроваджувати в практику дискусійні форми роботи; надавати перевагу таким формам роботи, де учні знаходяться в оточенні однолітків, спільно реалізують академічні проекти, беруть участь у спортивних та мистецьких заходах, відвідують гуртки за інтересами, організовувати дні кар'єри та проходження інтерв'ю.

Ще однією з основних якостей, необхідних для організації ефективного спілкування є позитивність. Позитивність – це віра в себе та в інших людей. Це такий погляд на світ, при якому людина може дивитися на події з різних сторін і вважає за краще знаходити позитив у всьому, що її оточує. Під час спілкування і педагогам, і учням необхідно навчитися зберігати усмішку на обличчі, незважаючи ні на що; боротися і не здаватися, навіть коли не виходить досягти мети.

Виховувати позитивність найкраще власним прикладом. Підтримка і увага вчителів і однокласників – головний інструмент розвитку позитивності. Педагог повинен завжди бути готовим допомогти порадою, звернути увагу на позитивні події. При цьому здорова конкурентна атмосфера допомагає школярам фокусуватися на своїх цілях, а не на тимчасових невдачах.

Уміння планувати, організовувати і виділяти пріоритети належить до організаторських здібностей.

Організаторська здібність – це здатність об'єднувати людей для досягнення мети і надихати себе та інших до активних дій. Ініціативність, вимогливість до себе та інших, увага до деталей, здатність делегувати або робити самому – все це важливі якості організатора.

За час навчання в школі діти повинні навчитися організувати свій час так, щоб встигати робити всі заплановані справи: вчитися, брати участь в шкільних заходах, займатися в гуртках і секціях; вміти зібрати команду; приймати швидкі рішення, коли щось йде не так, як задумано.

Розвинути організаторські здібності допоможуть навички таймменеджменту, коли весь день розписаний по годинах, є час для навчання, спорту, хобі, домашніх завдань і, обов'язково, час для відпочинку; участь у шкільних заходах, що вимагає від школяра вміння організувати виставку, свято, спектакль, дебати, спортивний матч і багато іншого.

Забезпечення потреб у пошуку і обробці інформації. Інтелектуальна цікавість, спрага до нових знань, інтерес до навколишнього світу і бажання отримати нові враження – це природна якість будь-якої дитини і важливо її зберегти.

Учитель повинен навчати молодших школярів бути самостійними, добувати правильно потрібну інформацію, використовуючи різні джерела, вчитися узагальнювати, співпереживати, аналізувати, робити певні висновки. Таким чином, уміння здійснювати пошук необхідної інформації для виконання навчальних завдань є однією з основних універсальних навчальних дій.

Сьогодні багато сучасних школярів не надто впевнені в собі і мають високий рівень тривожності. Вони виявляють занепокоєння з різних приводів: входження в нову соціальну ситуацію; навчання новим навичкам, виконання нової складної задачі. Навчаючись в школі, діти повинні розвивати свої соціальні навички, ставати впевненими в собі, в своїх силах. Ці навички ніяк не пов'язані з інтелектом, здатністю цитувати класиків в оригіналі або усно множити чотиризначні числа. Але вміння дитини чітко формулювати думки, пропонувати альтернативні рішення і поважати думку товаришів зроблять її успішною у всіх сферах життя.

Система навичок ХХІ століття передбачає, що учні будуть:

- виконувати комплексні й оригінальні завдання, для цього їм необхідно вміння працювати в команді і розвинене критичне мислення;
- слідувати індивідуальній освітній траєкторії, відповідно до інтересів і особливостей кожного конкретного учня;
- вчитися використовувати наявні в них компетенції для самостійного засвоєння нових знань, пошуку нової інформації;
- застосовувати в процесі навчання доступні сучасні технології, якими продовжуватимуть користуватися і в дорослому житті;
- отримувати підтримку від педагогів, обговорювати з ними свої успіхи і невдачі, планувати власний освітній маршрут.

Soft skills можна розвивати з дитинства, але важливо враховувати сензитивний період у розвитку дитини – період, який створює найбільш сприятливі умови для формування у неї певних психологічних властивостей і

форм поведінки; обов'язково звертати увагу на те, що зараз відбувається з дитиною в психологічному плані, яка у неї провідна діяльність.

Відтак, реалізація визначених нами організаційно-педагогічних умов формування soft skills молодших школярів в освітньому середовищі Нової української школи, буде здійснюватися шляхом:

- впровадження в позанавчальний план їх підготовки спеціального курсу «Soft skills – необхідні навички майбутнього »;
- організації «Школи критичного мислення, школи лідерства і т.п»;
- мотивації учнів до участі в різних формах соціальної активності, самоврядуванні, круглих столах, групових дискусіях тощо;
- прищепленню соціальних навичок за допомогою інтерактивних форм і методів (ділових, рольових ігор, дискусій, тренінгів, кейс-методу тощо);
- застосуванню засобів мистецтва і художніх образів у формуванні м'яких навичок;
- практикуванню заохочувального емоційно-позитивного ставлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Warren Bennis. (2010). On Becoming a Leader. ReadHowYouWant.com, Limited, 2010, p. 396.

ЗМІСТ РОЗДІЛУ 3
Математична освітня галузь

- 1** *Біску Джонета Йозефівна* Особливості формування математичної компетентності молодших школярів засобами STEM-технологій у Новій українській школі **76**

- 2** *Бортник Михайло Олександрович* Формування математичної компетентності молодших школярів шляхом використання проєктних технологій в освітньому середовищі Нової української школи **79**

МАТЕМАТИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Біску Джонета Йожефівна,
*студентка 1 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:
Міськова Наталія Миколаївна,
*к.п.н., доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ STEM- ТЕХНОЛОГІЙ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У сучасній швидкоплинній освіті соціально-економічний рівень початкової освіти залежить від результативності запровадження інноваційних технологій навчання, що ґрунтується на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання у початковій школі.

Актуальним напрямом модернізації та інноваційного розвитку математичної компетентності є STEM-орієнтований підхід до навчання.

Можливості STEM-освіти для формування дослідницьких умінь в учнів початкових класів висвітлювалися багатьма науковцями. У роботах С.Аверіна, О.Барни, Дж.Брейнера, К.Джонсона, О.Жигайло, С.Кириленко, О.Коваленко, О.Коршунової, К.Кохлера, Д.Крилова, В.Маркової, Н.Морзе, С.Харкнесса, А.Церковної, В.Чемекова та ін. знаходимо не лише тлумачення феномену STEM-освіти, але й науково-методичний інструментарій її організації.

Новітній підхід до викладання природничих наук змінює схему викладання всіх дисциплін загалом, адже кожен предмет має включати елементи різних галузей та всебічно розвивати дитину. Ці знання та навички лежать в основі ключових компетентностей, формування яких передбачене Державним стандартом початкової освіти. У документі зазначено, що ключові компетентності є наскрізними і мають формуватися через зміст і засоби всіх освітніх галузей. STEM-освіта також ґрунтується на широкій інтеграції природничих та технологічних наук, що дозволяє узгодити всі компоненти методичної системи навчання в початкових класах.

Застосування провідного принципу STEM-освіти – інтеграції дозволяє здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничо-математичного циклу; технологізацію процесу навчання та формування навчальних компетентностей якісно нового рівня [1].

Метою математичної освітньої галузі є формування математичної та інших ключових компетентностей; розвиток мислення, здатності розпізнавати й

моделювати процеси та ситуації з повсякденного життя, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, а також здатності робити усвідомлений вибір.

Зміст STEM-освіти має сприяти вирішенню окреслених завдань. Аналіз наукових досліджень і методичних розробок дозволяє нам виділити такі змістові модулі STEM-освіти.

1. Експерименти з живою та неживою природою. Йдеться про формування у здобувачів початкової освіти уявлень про оточуючий світ через експериментальну діяльність; формування екологічного світогляду.

2. LEGO-конструювання. Цей напрям дозволяє розвивати здатність до практичного експериментування, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, мовленнєвого супроводу власної діяльності. Разом з цим, LEGO-конструювання формує вміння групування предметів, вміння створювати нові об'єкти, використовувати аналіз і синтез.

3. Математичний розвиток сприяє формуванню вмінь комплексного підходу до розв'язання задач з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей за напрямом: величина, форма, простір, час, кількість, лічба.

4. Робототехніка має на меті розвиток логіки й алгоритмічного мислення; формування основ програмування; розвиток здібностей до конструювання і моделювання; обробки інформації; до абстрагування і знаходження закономірностей; вміння швидко вирішувати практичні задачі; розвиток здібностей щодо оцінки процесу і результатів власної діяльності.

5. Технології. Цей модуль присвячений засвоєнню цифрових технологій, медіа-засобів та їх використанню у продуктивній діяльності на основі синтезу художньої та технічної творчості.

Кожний модуль має конкретні завдання, які у комплексі забезпечують реалізацію цілей STEM-освіти: розвиток інтелектуальних здібностей здобувачів початкової освіти у процесі пізнавально - дослідницької діяльності.

Запропонований зміст реалізується у тих видах діяльності, які відповідають віковим особливостям молодших школярів: гра, конструювання, пізнавально-дослідницька діяльність, навчання, різноманітні види художньої творчості, опанування сучасними цифровими технологіями. Аналіз змісту типових освітніх програм для початкових класів засвідчує узгодженість тем з модулями STEM-освіти. Орієнтація на дослідницькі методи дозволяє вирішувати освітні завдання безпосередньо на уроках математики, «Я досліджую світ», інформатики і технологій, а не тільки у позаурочній діяльності (гуртковій, факультативній, тощо) [2, с. 55-58].

Математика як наука виникла з повсякденних потреб людини. І саме тому важливо, щоб на уроках математики показували життєві ситуації, які допомагає вирішувати математика. Для цього можна створювати різноманітні проблемні ситуації життєвого характеру, для розв'язання яких потрібно застосувати ті чи інші математичні знання, уміння чи навички.

Видами STEM-складових та відповідних видів математичної діяльності є: наука – дослідницька діяльність та вимірювання; технології – використання

ІКТ; інженерія – конструювання та моделювання; математика – обчислення та побудова.

STEM-технології в початковій школі на уроках математики активізують творчу та групову діяльність учнів, в такий ігровий процес можна залучити навіть тих дітей, які на традиційних заняттях не проявляють активність. Використання LEGO - технології на уроках математики знімає напруженість, оскільки учні навчаються граючись. Завдяки цьому учні легко засвоюють новий матеріал, та розвивають здібності: увагу, пам'ять, дрібну моторику, просторове та критичне мислення, дослідницьку компетентність.

Із використанням STEM-технологій молодші школярі здобудуть найсучаснішу освіту, яка є унікальною, інтегрованою та надає учням можливості розвивати навички, необхідні для майбутньої кар'єри [3].

Таким чином, під час вивчення математики в початковій школі учні зосереджуються на досягненні таких результатів навчання: досліджують ситуації й визначають проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів; моделюють процеси й ситуації, розробляють стратегії (плани) дій для розв'язування різноманітних задач; критично оцінюють дані, процес і результат розв'язання навчальних і практичних задач; застосовують досвід математичної діяльності для пізнання навколишнього світу.

Саме тому сьогодні для України є важливим та пріоритетним розвиток STEM-освіти, яка підтримується та здійснюється через усі види освіти: формальну, неформальну, інформальну – на базі онлайн - платформ, медіапродуктів, STEM-центрів, лабораторій, віртуальних STEM-центрів, через нестандартні методичні STEM-прийоми: екскурсії, квести, конкурси-змагання, фестивалі, хакатони, практикуми тощо. Особливо актуальним і важливим є використання таких технологій для формування математичної компетентності молодших школярів, бо одним із ключових завдань початкового рівня освіти є навчання учнів досліджувати навколишній світ за допомогою зібраних самостійно або іншими даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітюк В. В. Готовність педагогів до змін в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Педагогічний пошук. 2017. № 2. С. 3–6.
2. Кириленко С., Кіян О. Проблема підготовки вчителя у системі STEM-освіти: розвиток та формування його професійної компетентності. STEM-освіта: стан 14 Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції Впровадження та перспективи розвитку: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 листопада 2017 р., м. Київ. Київ: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. 160 с.
3. Сидоренко В. В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. *Методист*. № 5. 2018. С. 34-37.

Бортник Михайло Олександрович,
*студент 1 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:
Міськова Наталія Миколаївна,
*к.п.н., доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Одним з пріоритетних завдань нинішньої школи є створення повноцінних умов для особистісного розвитку кожної дитини, вироблення ініціативної життєвої позиції. Її рішення особливо актуальне для початкової ланки шкільного навчання, тому що навчальна діяльність в даний період є провідною в психічному розвитку дітей 6-10 років, а вік є чутливим періодом для виховання і навчання. Сьогодні потрібно гармонійно поєднувати навчальну діяльність, в рамках якої виробляють базові знання, вміння та навички, з діяльністю дослідницькою, творчою, пов'язаною з розвитком індивідуальних задатків учнів, їх пізнавальною активністю, здатністю вирішувати нестандартні завдання.

Сучасна педагогіка та педагогічна психологія напружено розробляють нові технології освіти, збудовані на дослідному пошуку учнів в процесі навчання. Крім стандартної системи навчання, є кілька альтернативних. Жваво сприймаються використання в різних педагогічних технологіях в рамках особистісно-орієнтованого навчання, такі, як навчання у співпраці, різнорівневе навчання, метод проєктів, портфоліо учня, об'єднаний і персональний підхід до навчання, можливості рефлексії, які здійснюються в усіх перерахованих вище технологіях. Серед різноманітних напрямків нових педагогічних технологій провідне місце займає проєктна діяльність [1].

Проєктний метод навчання на уроках математики в початкових класах сприяє розвитку самостійної навчальної діяльності, об'єднуючи в систему теоретичні та практичні складові діяльності учнів, дозволяючи кожному відкрити, розвинути і реалізувати творчий потенціал своєї особистості. На перше місце виходять форми самостійної роботи учнів, сформовані не тільки на застосуванні набутих знань і умінь, а й на придбанні на їх основі нових. В основі методу проєктів лежить креативність, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі і самостійно конструювати свої знання.

Використання проєктної технології у підготовці вчителів- предметників досліджували Г. Бреславська, О. Войтович, Н. Грицай, М. Елькін, І. Сяська

тощо.

Сутність проектної технології у початковій розкрито в наукових розвідках В. Андрієвської, Б. Андрійчук, Н. Данильченко, О. Байнякшиної, В. Білик, Н. Білоусової, Л. Бодько, В. Бондар, Т. Бондаренко, О. Боровець, А. Власенко, І. Даніліної, О. Карабін, С. Луців та Г. Савицької, Т. Марченко, О. Онопрієнко, Р. Михайлишин, Н. Рудницької, А. Струк, Л. Шевчук, М. Шевчук.

У Концепції Нової української школи наголошено на важливості використання в освітньому процесі методів і технологій, які вчать учнів робити самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, ураховують індивідуальність учня.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства освіта потребує нового рівня, який відповідав би міжнародним стандартам і був орієнтованим на особистість. Навчання математики в початковій школі має сприяти розвитку інтелектуальної сфери особистості учня, а саме: пізнавальних інтересів, аналітичності розуму, вміння віднаходити оптимальне рішення. У сучасній швидкоплинній освіті соціально-економічний рівень початкової освіти залежить від результативності запровадження інноваційних технологій навчання, що ґрунтується на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання у початковій школі.

З огляду на це в сучасних умовах створення НУШ необхідним є впровадження в закладах загальної середньої освіти різноманітних інноваційних технологій навчання.

Серед таких технологій вигідно вирізняється проектна технологія, оскільки вона створює відповідні умови для творчого розвитку і самореалізації учнів, дає можливість сформувати в них основні компетентності, визначені Державним стандартом початкової освіти.

В основу методу проектів покладено ідею розв'язання тієї чи іншої теоретично або практично значущої проблеми. Сьогодні вміння використовувати метод проектів в освітньому процесі вважають ознакою високої компетентності педагога.

Організована діяльність учнів у процесі засвоєння теоретичних знань і практичних умінь за допомогою методу проекту означає визнання того факту, що будь-яке знання засвоюється лише у процесі власних дій учнів. При цьому найважливішою складовою цих дій є розумові зусилля. Розглядаючи метод проекту, слід зазначити, що він націлений на набуття учнями нових знань у процесі навчальної діяльності, систематизацію та інтеграцію знань, які вже є, на набуття досвіду вирішення навчальних та професійних проблем, що саме по собі вже вимагає різноманітності методичних прийомів. Володіння методом проекту як технології – показник високої кваліфікації педагога [2, с.14-19].

Проектні технології навчання на уроках математики в початкових класах НУШ сприяють розвитку самостійної навчальної діяльності, об'єднуючи в систему теоретичні та практичні складові діяльності учнів, дозволяючи кожному відкрити, розвинути і реалізувати творчий потенціал своєї особистості. На перше місце виходять форми самостійної роботи учнів,

сформовані не тільки на застосуванні набутих знань і умінь, а й на придбання на їх основі нових. В основі методу проєктів лежить креативність, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі і самостійно конструювати свої знання.

До організації проєкту на уроках математики висуваються певні вимоги, зокрема:

1) тема для всього класу може бути одна, а шляхи її реалізації у кожній групі – різні. Можливе одночасне виконання учнями різних проєктів;

2) проєкт є значущим для найближчого та опосередкованого оточення учнів – однокласників, їх батьків, знайомих;

3) проєкт завжди педагогічно значущий, тобто учні одержують знання, будують взаємини, оволодівають необхідними способами мислення та дії;

4) проєкт повинен бути завчасно спланованим, але разом з тим допускає гнучкість та зміни під час його виконання;

5) проєкт орієнтовано на вирішення конкретної проблеми.

Проєкти виконуються впродовж визначеного відрізка часу. У них є чітко виражені початок і кінець. Проєкт закінчується, коли досягнуті його основні цілі. Значна частина зусиль при роботі з проєктом спрямована саме на забезпечення того, щоби проєкт був завершений у визначений час. Проєкт є однократною, нециклічною діяльністю. Проєкт як система діяльності існує рівно стільки часу, скільки потрібно для одержання кінцевого результату.

Проєкти - це заходи, які певною мірою неповторні й однократні. Разом із тим ступінь унікальності може сильно відрізнити один проєкт від іншого [3].

Таким чином, слід зазначити, що проєктний підхід можна застосувати у початкових класах для вивчення будь-якої складної дисципліни. Він дозволяє наблизити навчальний процес до життя, до потреб дітей, навчальний матеріал адаптувати до реальних життєвих ситуацій, а головне – робить навчання молодших школярів цікавим і змістовним, а процес набуття знань простим і доступним. Початкова освіта дає не тільки знання, що знадобляться в майбутньому дорослому житті, а й знання, уміння й навички, що допомагають вже сьогодні дитині розв'язати її нагальні життєві проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бритикова Г.В. Метод проєктів як сучасна педагогічна технологія *Управління школою*. 2018. №7. С. 26-28

2. Єрмаков І.Г. На шляху до школи життєвої компетентності: проєктний підхід / І.Г.Єрмаков. Метод проєктів: традиції перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований К.: Департамент, 2013. 89 с.

3. Котелянець Л. Проєктний метод навчання молодших школярів. *Рідна школа*. 2011. №10. С. 23-26.

ЗМІСТ РОЗДІЛУ 4

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

- 1** *Барна Тетяна Василівна* Формування медіаграмотності учнів початкових класів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі за допомогою візуальних медіа засобів. **144**
- 2** *Кливець Тетяна Павлівна* Метод проєктів як засіб розвитку креативної особистості молодшого школяра **153**
- 3** *Кравчук Анастасія Леонідівна* Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами web-орієнтованих і мультимедійних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі **157**
- 4** *Лях Ганна Михайлівна* Web-квест як інноваційна технологія розвитку творчого мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі **161**
- 5** *Мастерко Вероніка Богданівна* Використання інтерактивних технологій для формування комунікативної культури молодших школярів **165**
- 6** *Поплавська Олеся Петрівна* Формування культури поведінки молодших школярів у позаурочній діяльності в умовах Нової української школи
- 7** *Трохимчук Раїса Володимирівна* Гра як засіб формування ціннісних орієнтацій молодших школярів в умовах Нової української школи

*Барна Тетяна Василівна,
студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Сойко Інна Миколаївна,
к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІЗУАЛЬНИХ МЕДІА ЗАСОБІВ

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає вдосконалення змісту й технологій педагогічної освіти в Україні, пошуку нових шляхів і ресурсів покращення освітньої системи. Вагоме місце в реформуванні сучасної освіти посідає її початкова школа, де закладаються основи загальноосвітньої підготовки школярів.

У сучасних умовах потужного розвитку інформаційного суспільства й інноваційних технологій медіаосвіта має невід'ємною частиною освітнього процесу, зокрема в початковій школі. Сьогодні важливим освітнім завданням є формування медіа культури в молодших школярів, підготовка особистості дитини до безпечної взаємодії з медіа, в тому числі візуальними.

Саме тому в 2016 році НАПН України було прийнято «Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні» [3], в якій було вказано, що «медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання, стають засобом дистанційної та джерелом неформальної освіти».

«Концепція впровадження медіаосвіти в Україні» спрямована на «забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної й ефективної взаємодії з сучасною системою медіа, формування у вихованців медіаобізнаності, медіаграмотності та медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей» [3].

У цьому документі зазначено, що «медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до взаємодії з сучасною системою мас-медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [3].

Вивчення даної проблеми займалися такі вчені й педагоги, як О. Антонова, Н. Бібік, І. Волощук, С. Гончаренко, Г. Костюк, Я. Кодлюк, Я. Коменський, О. Кульчицька, А. Макаренко, О. Онопрієнко, В. Павленко, Й. Песталоцці, Т. Пушкарьова, В. Рибалка, Г. Руденко, Я. Савченко, С. Скворцова, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, К. Ушинський, В. Чайка та інші.

Термін «медіа» в загальному, глобальному розумінні – це «предмети, обладнання та матеріали, які передають певну інформацію через слова, зображення і звуки, а також дозволяють виконувати певні дії інтелектуального й мануального характеру [4, с. 9].

Метою медіаосвіти є навчити особистість медіазасобами розуміти та брати участь у медіакультурному середовищі, що її оточує. Проблема формування медіаграмотності молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі – надзвичайно важлива в контексті освітнього процесу в Новій українській школі.

У наш час медіаосвіта має невід’ємною частиною освітнього процесу в початковій школі, повинна слугувати формуванню медіа культури в молодших школярів, підготовку особистості дитини до безпечної взаємодії з медіа, в тому числі візуальними в час потужного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Медіаграмотність – складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують.

Проблема формування медіаграмотності молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі – надзвичайно важлива в контексті освітнього процесу в Новій українській школі.

Відтак виробити в учнів початкових класів навичок правильної роботи з інформацією та вміння відрізнити правдиву інформацію від «фейкової» – актуальне питання сучасної освіти.

Технології навчання, орієнтовані на застосування засобів медіаосвіти, зокрема візуальних медіа, можуть сутево покращати роботу вчителя, підвищити рівень знань і вмінь учнів. Ці технології – особливо ефективні в процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі.

Вчитель початкових класів може використовувати медіазасоби, в тому числі візуальні, на уроках з метою формування не лише мовних і літературних знань, комунікативної компетентності учнів, а й їхньої медіакомпетентності.

У довідковій літературі поняття «медіакомпетентність» визначається як «сукупність мотивів, знань, умінь, здібностей, якісприяють вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню та передачі медіатекстів в різних видах, формах і жанрах» [5, с. 25].

Сьогодні в контексті освітнього процесу набув актуальності термін «медіаграмотність», тобто здатність самостійно знаходити інформацію, досліджувати її, оцінювати, застосовувати, передавати тощо.

Як синонім медіаграмотності вживається поняття «медіаосвіченість» – сукупність систематизованих медіазнань, умінь, ціннісного ставлення до медіаосвіти в цілому, а також рівень майстерності з реалізації медіаосвіти школярів у навчальному процесі.

Процес формування медіаграмотності є результатом процесу розвитку вмінь людини працювати з інформацією, тобто збирати її, аналізувати, критично оцінюючи, окрім того вміння влучно й доречно застосовувати оброблену інформацію.

Основними принципами медіаграмотності є:

- формування реальності, в якій ми живемо і сприймаємо світ, засобами медіа;
- створення уявлення про світ та формування наших відчуттів реального світу через медіапродукти;
- відображення медіапродуктом не реального світу, а окремих суб'єктивних уявлень про нього;
- формування засобами медіа уявлення про ті явища, які підтримують будь-які медіа з боку комерції і цей підтекст впливає на зміст медіапродукту, а також його якість. Створення медіапродукту – це насамперед бізнес, який повинен приносити прибуток;
- індивідуальне розуміння реципієнтами змісту медіаповідомлень, власна інтерпретація їх крізь призму особистих інтересів, потреб, нахилів, уявлень, життєвого досвіду тощо;
- відображення медійними повідомленнями ідеології та інформації про певні життєві цінності;
- створення засобами медіа уявлення про «прекрасне»;
- формування смаків та філософії життя споживачів інформації;
- вплив на політичні ситуації та спричиняти певні соціальні зміни в суспільстві;
- спонукання через медіаповідомлення до аналізу події, що відбуваються у світі;
- залежність змісту інформації від типу медіа, оскільки вони передають її у різний спосіб, що дає змогу реципієнтам ознайомитися з різними поглядами на проблему, проаналізувати їх та сформуванати свою думку;
- унікальність медіапродукту – в його естетичному сенсі, що допоможе викликати від реципієнта емоційний інтелект від отриманого повідомлення та від способу його донесення [2].

Як зазначають фахівці, «візуальна медіакультура – це виробництво та споживання продукції завдяки візуальним, аудіовізуальним засобам масової комунікації. ... Візуальна медіакультура взаємозв'язана з візуальною та масовою культурою й становить вагомий частину всієї медіакультури» [1].

Сучасні діти дуже багато часу проводять за комп'ютером, гаджетами чи іншими інформаційними технологіями. Не завжди інформація, яку діти черпають із цих джерел, є достовірною та доцільною для дітей юного віку.

Завданням педагога є перетворення всіх мінусів впливу медіа на плюси для школярів. Тобто, користуючись захопленням дітей сферою інформаційних технологій, спрямувати це захоплення в правильне русло та зробити гаджети помічниками під час освітнього процесу.

Педагог початкової школи на уроках в процесі викладання предметів мовно-літкратурної галузі повинен продемонструвати різнобічні можливості

медіа (не тільки розважальні, а й навчальні). Як показує практика, діти оволодівають навичками орієнтації в гаджетах швидше, ніж навчаються читати чи писати. Сучасні гаджети та інформаційні технології приваблюють увагу учнів, тому їхнє використання підвищує мотивацію учнів до навчання.

У сучасних умовах діти дещо втрачають інтерес до традиційного читання, тому вчителю необхідно розвивати інтерес до читання, застосовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітньому середовищі.

Одне із завдань учителя початкової школи – розвивати учнів інтелектуально, емоційно, виховувати особистість громадянина.

Метою формування медіаграмотності учнів початкових класів є підготовка дітей до подальшого життя в інформаційному суспільстві. У початковій школі здійснюється формування особистості молодшого школяра, його світоглядних цінностей і життєвої позиції; закладаються основи моральної та соціальної культури; відбувається навчання правильно сприймати інформацію.

Мета навчання медіаграмотності молодших школярів – формування медіаграмотної особистості, що передбачає здатність розуміти, аналізувати й критично оцінювати зміст медіапродуктів, уміння користуватися медіа під час процесу навчання й дозвілля, бути співавтором особистого змісту в мас-медіа, а також володіти навичками самопрезентації та комунікації з іншими медіа-користувачами і вміти критично й об'єктивно здійснювати оцінку власної медіаактивності.

Новий стандарт початкової освіти акцентує увагу на розширенні діапазону вмінь із медіаграмотності, на формуванні умінь користуватися цими знаннями.

Однією з особливостей впливу медіа на дітей молодшого шкільного віку є відображення інформації про навколишній світ та її унаочнення у доступному для дітей вигляді.

Специфікою формування медіаграмотності в молодших школярів з точки зору педагогіки є те, що учасники освітнього процесу рівноправні перед інформацією, яка отримується. Учитель не вчить дітей медіаграмотності, а коректно допомагає учням осягнути світ, пропонуючи їм осмислювати та аналізувати отриману інформацію на всіх рівнях.

Одним з основних прийомів упровадження медіаосвіти в закладах освіти є інтегрований прийом, що забезпечується поєднанням таких двох компонентів:

- 1) використання медіа (засобів, текстів – у широкому розумінні як зразків медіапродукції, зокрема екранної, аудіовізуальної);
- 2) медіаосвітньої мети, завдань і рефлексії (висновки, підсумки, результати, щодо їхньої взаємодії дітей з медіа).

До медіазасобів належать:

- традиційні засоби масової інформації (друковані видання (газети, журнали), радіо, кіно, телебачення, відео);
- новітні технології (комп'ютер, Інтернет, мобільні телефони).

Беззаперечно, ефективність застосування медіазасобів у процесі навчання предметів мовно-літературної галузі в початкових класах залежить від дослідження особистості учня, його потреб та уподобань.

Новітні медіа сприяють використанню наочності (анімація, комп'ютерна графіка, моделювання), розширюють можливості зворотного зв'язку та індивідуальної роботи (технології віртуальної реальності), дають доступ до різноманітної інформації (телекомунікації). Учитель повинен досліджувати і використовувати можливості конкретних медіа для свого предмету.

На уроках української мови вчитель виховує не лише грамотну мовну особистість, а й компетентного читача, телеглядача, який розпізнає та піддає критиці різні упередження, розуміє, що подання матеріалу в популярних медіа не завжди точне та вичерпне. Особливо це стосується тем, на яких вивчаються інші культури та країни.

Отже, медіакультура молодшого школяра – це здатність ефективно сприймати інформацію, отримувану з джерел медіа, адекватно оцінювати її, брати за приклад для себе позитивні приклади поведінки в суспільстві тощо.

Візуальна медіакультура – це виробництво та споживання продукції завдяки візуальним, аудіовізуальним засобам масової комунікації. Візуальна медіакультура має й соціально-психологічний вимір: інформативно-комунікативний, медіаторчий й особистісний.

На уроках мовно-літературної освітньої галузі відкриваються безмежні можливості для використання медійних засобів. Головне – щоб учні занурилися у світ автора та змогли зрозуміти його задум. Важливо, щоб учні під час читання твору переживали всі емоції та переживання героїв, а саме медійні тексти позитивно сприяють реалізації цих чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волощук І. Структура творчих здібностей особистості. *Українська мова і література в школі*. №6. 2002. С.47-52.

2. Дяченко С. В. Підготовка майбутніх вихователів до виховання основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників : автореферат на здобуття наук. ступеня канд.пед. наук. Луганск, 2009. 20 с.

3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16506/2016-04-27-v-ukraini-onovleno-kontseptsiyu-vprovadzheniya-mediaosvity/>. (дата звернення: 1.12.2025).

4. Литвин А. В. Завдання медіаосвіти в контексті підвищення якості професійної підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 4. С. 9–21.

3. Наумчук М.М. Сучасний урок в початковій школі. Методика і технологія навчання. Тернопіль, 2001. 264 с.

*Кливець Тетяна Павлівна,
студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Сойко Інна Миколаївна,
к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Сьогодення вимагає відповідальних, самостійних, ініціативних громадян, які здатні ефективно взаємодіяти при виконанні різноманітних соціальних та економічних завдань. За умов швидкого темпу розвитку суспільства, формування успішної особистості має ґрунтуватись на засадах розвитку креативності, уміння самостійно здобувати нові знання, швидко та якісно розв'язувати нагальні проблеми, добре орієнтуватися в житті суспільства. Названі першочергові завдання лежать в основі реформування шкільної освіти, основне завдання якої – підготовка компетентної особистості, здатної до вирішення конкретних навчальних, життєвих, а в подальшому і професійних, завдань. Людина, яка вміє креативно мислити, в нестандартній ситуації завжди знайде вихід, такій людині легше адаптуватися в житті. Саме через це одним з пріоритетних завдань освіти молодших школярів є створення умов для реалізації творчого потенціалу кожного учня початкової школи.

Проблема розвитку креативності відноситься до ще недостатньо вивченої та дослідженої проблеми сьогодення як у психології так і у педагогіці. Звернімо увагу на те, що дослідження цієї проблеми не послаблювались у психолого-педагогічній науці протягом усього періоду її розвитку. Їй були присвячені дослідження видатних вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів, зокрема дослідники визначають загальні основи креативності (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, С. Сисоєва, Р. Стернберг, П. Торренс та ін.), механізми креативного мислення (Г.Альтшуллер, Д. Е де Боно, Дж. Гілфорд, В. Моляко, П. Торренс та ін.); розглядають креативність як різновид інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг); вивчають «самоактуалізацію» у зв'язку з креативністю (Л. Гольдштейн, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.); досліджують особливий характер мотивації креативів (С. Голлан, Р. Кеттел, Д. Мак-Кіннон та ін.).

Для молодших школярів центральним є авторитет вчителя. Діти з великою радістю виконують усі прохання педагога, доручення, вказівки, ображаються, якщо вчитель їх ігнорує або не звертає уваги. Вкрай важко оцінити справжнє значення ознак здібностей, що спостерігаються в дитинстві і ще важче завбачити їх дальший розвиток. Часто спостерігається, що феєричні

прояви здібностей дитини, яких достатньо для перших перемог в певних завданнях, не знаходять шляху до дійсно соціально важливих досягнень. Проте, не можуть залишати байдужими батьків та педагогів ранні здобутки дітей – бо саме вони можуть позначитися на передумовах істинного таланту. Дитина, незалежно від ступеня її готовності до школи, має більш-менш сформований досвід у навчальних заняттях, коли стає школярем, потрапляє у зовсім нові умови.

Навчання – провідний вид діяльності молодших школярів, що надає можливість розвивати інтелект та емоційну сферу дитини, формувати самооцінку та рівень вимог, розвивати її творчі здібності. Високий рівень розвитку психічних процесів свідчить про високий рівень творчих здібностей. Мова йде про рівень сформованості наочно-образного мислення, здатність до абстрагування, вміння прогнозувати, уявляти та будувати певні образи, відповідно до їх природної логіки, гарно розвинену асоціативну пам'ять, високий рівень запам'ятовування, вміння висловлювати свою думку, активний та пасивний словниковий запас, здатність тривалий час зосереджуватися на предметі дослідження. Але потрібно звертати увагу на розвиток саме творчої уяви та творчого мислення, адже саме вони є вкрай необхідними для розвитку творчих здібностей молодших школярів.

У наш час доволі актуальна проблема різностороннього виховання людини вже на самому початку її шляху. Креативність – це той шлях, який може ефективно реалізувати мету підготовки підрастаючого покоління до майбутнього. Природа наділила кожну здорову дитину можливостями розвиватися, і потрібно лише знайти, як реалізувати ці можливості, і тоді кожен здоровий малюк зможе піднятися на найбільші висоти творчої діяльності.

Нова українська школа має створити сприятливі умови для розвитку учнів, розкриття їх талантів і здібностей. При узагальненні результатів аналізу багатьох джерел можемо визначити певні педагогічні умови, які сприятливі для розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку. До них належать внутрішні умови: психофізіологічні надбання: розвиток мовлення, сформованість наочно-образного, образно-схематичного, логічного мислення, достатній рівень розвитку творчої уяви, довільної уваги, образної та смислової пам'яті; соціальні надбання: готовність до настанов дорослих; засвоєння норм і правил поведінки; оволодіння способами навчання, пізнання навколишнього світу; інтелектуальний, практичний та емоційний досвід. До зовнішніх умов належать: створення в класі креативного освітнього простору для діяльності учнів молодших класів; системне використання вчителем інтерактивних, пошукових та дослідницьких методів навчання; розвиток самостійності учнів у креативній діяльності; наслідування учнями креативної діяльності вчителя; соціальне оточення, переважно сімейне.

Метод проектів вважається одним із найперспективніших методів навчання, оскільки він створює умови для креативної самореалізації здобувачів освіти, стимулює мотивацію до навчання, сприяє їх інтелектуальному розвитку. Проектна діяльність передбачає досягнення дидактичної мети шляхом розв'язання певної проблеми, яка має завершитись конкретним практичним

результатом. Для досягнення даної мети учні мають навчитися мислити самостійно, чітко розуміти та розв'язувати задачі, проводити досліди, експериментувати, інтегрувати знання з різних предметів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, передбачати наслідки реалізації різних варіантів.

Молодші школярі мають великий потенціал розвитку, виявлення та ефективного використання якого є одним із головних завдань діяльності сучасного педагога. Особливість молодшого шкільного віку полягає в тому, що саме в цей період активно закріплюються та розвиваються основні пізнавальні процеси, а саме: увага, пам'ять, уява, мислення і мова.

Метод проєктів вважається одним із найперспективніших методів навчання, адже він створює умови для творчої самореалізації тих, хто навчається, підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей. Проєкт – лат. *projectus*, «кинутий вперед», «випнутий», «що стирчить» [3]. Метод проєктів – освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку [6].

Метод проєктів – спосіб, який дає змогу ефективно планувати дослідження, конструкторську розробку, управління тощо, з метою досягти результатів найоптимальнішим способом. Успішно реалізувати проєкт дозволяє практична діяльність, яка припускає досягнення поставленої мети.

Проєкт – це система навчання, за якою учні набувають знань, умінь і навичок у процесі планування та виконання практичних завдань-проєктів, що постійно ускладнюються. Під час роботи за проєктом перше місце посідає самостійність учнів та їхня активність, ініціативність, захопленість. Проєкти можуть мати індивідуальний, груповий чи колективний характер. В основу проєктної діяльності покладено ідею здійснення навчання на активній основі, через самостійну та практичну діяльність учнів з урахуванням їхніх особистих інтересів [4].

Особливістю проєктувальної технології є діяльнісний підхід до освітнього процесу, що стало причиною зростання попиту до такої форми роботи з боку методичної школи. Проєктувальні технології ґрунтуються на позиціях прогресивної педагогіки, що передбачає погляд на освіту як на постійну реконструкцію особистого досвіду учнів, а також відповідність змісту виховання інтересам та потребам учнів.

Прихильники проєктувальної педагогічної діяльності відстоюють принцип «навчання за допомогою діяльності, розглядаючи при цьому діяльність як різновид творчої роботи, де учень виступає її активним учасником». Тому в основі цього методу лежить не інформаційний підхід, зорієнтований на розвиток пам'яті учнів, а діяльнісний, спрямований на формування комплексу різноманітних вмінь та навичок, необхідних передусім для дослідницької діяльності. Наукові дослідження присвячено теоретичним аспектам застосування проєктів у сучасних умовах, її педагогічним функціям, психологічним аспектам проєктної діяльності і обґрунтуванню умов їх реалізації та розробці методичних рекомендацій для їх впровадження [2].

Уміння користуватися методом проєктів – показник високої кваліфікованості вчителя, його ставлення до інноваційних навчально-розвивальних технологій у роботі з учнями. Реалізація методу проєктів на практиці веде до зміни позиції вчителя. Із носія готових знань він інтерпретується в організатора пізнавальної, дослідницької діяльності учнів. Зазнає змін і психологічний клімат в класі, адже вчитель переорієнтовує стандартизовану навчально-виховну роботу на різноманітні види самостійної діяльності учнів, пріоритетною стає пошуково-дослідницька діяльність творчого характеру. Проєктна діяльність учнів забезпечує пріоритет надпредметних соціально значимих знань і умінь, тому що саме ці знання і вміння дозволяють молоді упродовж життя успішно реалізуватися у професійній діяльності [1].

Підготовка і реалізація проєкту має чітку послідовність.

Перший етап – мотиваційно-орієнтувальний. Він передбачає:

- 1) усвідомлення учнями мотиву і мети діяльності;
- 2) визначення основної проблеми і завдань досліджень;
- 3) визначення задуму проєкту, висування гіпотез щодо його розв'язання;
- 4) виявлення і обговорення методів дослідження, на основі яких буде реалізовуватись проєкт.

На цьому етапі доцільно використовувати методи, що дозволяють висловити й обговорити різноманітні ідеї, наприклад, «мозкової атаки», «круглого столу».

Другий етап – конструктивний:

- 1) учні об'єднуються у тимчасові групи для здійснення проєктної діяльності;
- 2) складання чернетки плану з його наступним обговоренням і коригуванням, затвердження робочого плану проєкту;
- 3) розподіл обов'язків між учнями, які здійснюють проєкт;
- 4) виконання проєкту (збирання інформації, систематизація й аналіз отриманих даних);
- 5) обговорення способів оформлення кінцевих результатів, їх первинне оцінювання;
- 6) оформлення проєктів у вигляді текстів, малюнків.

Третій етап – презентаційний. На цьому етапі здійснюється захист проєкту. Презентація проєкту може відбуватися у формі рольової гри або у вигляді стінгазети чи книжки.

Четвертий етап – експертиза проєкту, під час якої необхідно з'ясувати, чи досягнуто поставленої мети; чи відповідають отримані результати сучасному рівню наукових знань з певної проблеми; чи змогли учні задовольнити свої інтереси, виявити свої здібності. Експертиза є необхідним компонентом цієї технології, це одна з істотних відмінностей проєктної технології від інших методів навчання, наприклад проблемного [4].

Критеріями оцінювання проєкту є значущість і актуальність висунутих проблем; коректність використовуваних методів дослідження і обробки одержаних результатів; активність учасників проєкту відповідно до їхніх

індивідуальних можливостей; характер відносин і взаємодії учасників проекту; глибина занурення у проблему; уміння аргументувати свої висновки, відповідати на запитання; естетика оформлення результатів виконаного проекту.

П'ятий (завершальний) етап – оцінювально-рефлексивний, мета якого полягає у самостійному оцінюванні учнями своєї праці. Школярі усвідомлюють власні досягнення і виявляють нерозв'язані питання, обговорюють труднощі, що виникли під час збирання й обробки інформації, роботи з партнерами, розглядають шляхи подолання цих труднощів; аналізують, де вони змогли виявити свої творчі здібності, а де ні та чому [4].

На основі визначення значення видів та способів проектної діяльності для креативного розвитку особистості, встановлено, що вміння вирішувати нетипові творчі завдання на уроках з використанням проектних технологій є основою розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку. При постійному використанні в освітньому процесі проектних технологій дозволяє проявляти індивідуальні здібності кожного, забезпечує умови для їх розвитку, сприяє зародженню особистого креативного продукту.

Таким чином, забезпечення ефективного особистісного та суспільного розвитку учнів молодших класів шляхом використання методу проектів в умовах освітнього процесу початкової школи є вагомим чинником становлення і розвитку особистості, дозволяє сформувати комплекс творчості й суспільно значущих компетенцій [5]. Освітній процес, у якому використовується метод проектів, стає розвивальною соціально-освітньою системою, у якій формуються почуття національної гідності, приналежності до світової спільноти, осмислення вибору на основі моральних принципів, індивідуальність і творча самобутність кожного, у якій навчають основам життєтворчості та співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кисельова О. А. Розвиток творчих здібностей в онтогенезі. URL : <http://barvinochok.com.ua/index.php/uk/dance/195-2009-12-15-17-57-28>
2. Кульчицька О. І. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. *Обдарована дитина*. 2000. № 1. С. 10-13.
3. Словник. Консультація психолога. URL : <http://psihotesti.ru/gloss/tag/kreativnost/>.
4. Савченко О. Виховання розумної особистості, яка вміє самостійно вчитися. *Початкова школа*. 2007. №8. С. 1-5.
5. Туріщева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Харків : Основа, 2008. 223 с.
6. Abbot Ph. The many faces of patriotism. Lanham, Maryland : Rowman & Htlefield Publishers, 2007. 165 p.

Кравчук Анастасія Леонідівна,

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Сойко Інна Миколаївна,

*к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ WEB-ОРІЄНТОВАНИХ І МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Розбудова системи початкової освіти на засадах особистісно зорієнтованої педагогіки потребує таких підходів, які сприяли б формуванню в здобувачів початкової освіти загальнолюдських цінностей, зокрема морально-етичних і соціально-політичних, а також соціальної компетентності, соціальних навичок, важливих життєвих умінь, які сприяють формуванню готовності продовжити навчання в базовій школі. Молодший шкільний вік є важливим періодом розвитку соціальної компетентності здобувача початкової освіти, адже в цей період формується готовність до співпраці, лідерські якості, розвиваються комунікативні уміння, здатність брати на себе відповідальність за прийняті рішення і дії.

Використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій на уроках у початковій школі є актуальним завданням, що вимагає обґрунтування та ретельного вивчення. Особливості впровадження даних технологій в освітній процес початкової школи вивчали В. Барановська, О. Борисьонко, І. Галаган, В. Коваленко, М. Левшин, Г. Ломаковська, О. Мороз, Н. Олефіренко, І. Онищенко, Л. Петухова, А. Семенов, О. Співаковський, Б. Хантер, В. Шевченко та ін. Однак, недостатньо вивченим залишається проблема формування та розвитку соціальної компетентності здобувачів початкової освіти засобами web-орієнтованих і мультимедійних технологій в умовах НУШ.

У таких документах, як у Концепції «Нова українська школа» [3], Закон України «Про освіту» [2], Державному стандарті початкової освіти [1] зазначено, що одним із важливих завдань на сучасному етапі становлення початкової освіти є формування та розвиток соціальної компетентності учнів початкової освіти.

Система початкової освіти України формується на засадах особистісно зорієнтованої педагогіки, тобто дитина виступає центром процесів виховання, навчання та розвитку, всі методи та методики навчання ми підпорядковуємо

особистості молодшого школяра, саме тому система початкової освіти як ніколи потребує таких підходів, які б поступово сприяли формуванню:

- загальнокультурних цінностей особистості (не просто нав'язувати здобувачеві освіти загальноприйняті цінності, а сприяти виробленню своїх – власних цінностей, які будуть перетинатися з загальнокультурними);

- морально-етичних цінностей здобувачів освіти (здобувач освіти має мати власні моральні та етичні цінності, виробленню яких і має сприяти процес навчання та виховання);

- соціальної компетентності здобувачів початкової освіти (на даному етапі просто необхідно володіти соціальною компетентністю, робота в команді, взаємодія з однокласниками – рушії процесу навчання та розвитку особистості на етапі її формування);

- необхідних навичок соціалізації, що забезпечать готовність учня до продовження навчання в середній школі та подальшої взаємодії навіть у дорослому житті.

Період початкової школи є найсприятливішим для формування соціальної компетентності особистості. Процеси, які відбуваються в молодшому шкільному віці подано на рис.1..

Рис.1. Процеси, які відбуваються в молодшому шкільному віці

У контексті вимог НУШ одним із важливих завдань початкової освіти є формування соціальної компетентності, яка у подальшому є необхідною не тільки для навчання, а й для перебуванні та взаємодії із суспільством. В умовах сьогодення початкової освіти зростає важливість обґрунтувати теоретичні і

практичні засади того, як саме необхідно формувати соціальну компетентність у здобувачів освіти, адже вони – це не лише рушій освіти, а й формування особистості в цілому, тому багато дослідників займаються цим питанням, щоб створити прогресивні методики формування заданої компетентності спираючись на вимоги Нової української школи, нормативних документів та інших стандартів.

Молодший шкільний вік є сприятливим для соціалізації та соціального розвитку дитини. Він характеризується, перш за все, новою соціальною ситуацією розвитку дитини – її новими зв'язками й взаємостосунками із соціумом.

Процес формування соціальної компетентності у молодших школярів залежить від факторів та чинників, які ми умовно можемо розподілити на внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх факторів та чинників ми відносимо:

- інтелектуальний розвиток учня;
- творчий потенціал;
- задатки та здібності;
- життєвий досвід поведіння у тій чи іншій ситуації;
- погляди та переконання;
- виховання учня;
- життєві цінності учня та ін.

До зовнішніх факторів та чинників, на наш погляд, належать такі:

- колектив, у якому знаходиться дитина;
- найближче оточення: родина, друзі та ін.;
- організація вчителем навчального процесу з урахуванням усіх вимог та особливостей, які сприятимуть успішному формуванню соціальної компетентності.

Розглянемо особливості та специфіку формування соціальної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. На нашу думку, уроки української мови та літературного читання є найбільш сприятливими для формування соціальної компетентності молодших школярів. Адже на цих уроках вчитель має змогу не тільки активно її формувати, а ще й пасивно.

На уроках літературного читання діти читають твори різноманітних жанрів, різних авторів, при цьому кожен твір має свою особливу цінність, він покликаний навчити чомусь учня, прояснити йому ту чи іншу ситуацію, показати, як можна себе поводити, а як не варто та ін. Після прочитання твору учні самостійно, або разом з вчителем обов'язково аналізують його, під час цього процесу і відбувається пасивне формування соціальної компетентності, адже учні під час аналізу поведінки героїв твору приміряє на себе роль цих героїв, починає роздумувати «чи вчинив би так я будучи на його місці?», «чи правильно він вчинив?», «а що буде якщо я зроблю так само?». При цьому здобувачі освіти не просто над цим роздумують, а ще й обов'язково висловлюють свою думку з цього приводу, що сприяє формуванню активної громадянської позиції, розуміння як слід поводити себе та ін.

Використання web-орієнтованих та мультимедійних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі сприяє: «підвищенню якісного рівня використання наочності на уроці; зростанню продуктивності уроку; реалізації міжпредметних зв'язків; логізації й структуруванню навчального матеріалу, що значно підвищує рівень знань учнів; зміні ставлення школярів до комп'ютера: вони починають сприймати його не як сучасну іграшку, а як універсальний інструмент для ефективної роботи в будь-якій галузі людської діяльності»; підвищення результативності уроку» [4].

На уроках мовно-літературної освітньої галузі під час аналізу творів та виконання різного роду завдань відбувається оволодіння учнями певною системою знань, формування умінь і навичок взаємодії в соціумі та здатності оцінювати свої дії та вчинки, а також здійснюється цілеспрямований вплив на учнів для оволодіння і засвоєння ними загальнолюдських та спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування позитивних ціннісних орієнтирів, соціально значущих якостей. На цих уроках відбувається цілеспрямоване формування морально-етичних цінностей, соціальної компетентності.

Ефективним засобом розвитку соціальної компетентності є й усна народна творчість. Використовуючи потенціал народної творчості (прислів'я, приказки, казки, загадки, народні ігри та ін.), можна розвинути здатність до співпраці, толерантні стосунки прищепити школярам повагу, доброту, милосердя. Рід час аналізу усної народної творчості відбувається конкретизація соціальних зразків поведінки особистості, систематизація певних норм та правил моралі.

Отже, в умовах НУШ проблема формування та розвитку соціальної компетентності учнів початкової школи, тобто здатності продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі, є актуальною. Нами з'ясовано, що молодший шкільний вік сприятливий для соціалізації та соціального розвитку дитини. Ефективними, на нашу думку, для формування соціальної компетентності молодших школярів є уроки української мови та літературного читання, на яких можна активно впроваджувати різноманітні мультимедійні та інші інноваційні технології.

На уроках мовно-літературної освітньої галузі учні мають можливість отримувати знання у різних форматах. За допомогою презентацій мають змогу узагальнювати, аналізувати твори чи певну тему, створювати освітні відео. Учитель, у свою чергу, має змогу в ігровій та невимушеній формі перевіряти, як учні засвоїли матеріал та працювати над усуненням прогалин у знаннях.

Можемо навести приклади таких завдань, які можна запропонувати учнями на уроках мовно-літературної освітньої галузі:

1. Прослухай аудіо запис зі словами героїв та скажи яким саме героям вони належали.
2. З'єднай прізвище автора зі списком його творів.
3. З'єднай зображення героя із його ім'ям.
4. Розстав події у творі у правильній послідовності.
5. Збери зі слів розміщених на слайді прислів'я.
6. Створи буктрейлер до прочитаного твору.

7. Створіть презентацію про життя та творчість обраного письменника. Представ її разом зі своєю командою однокласникам.

8. Розіграйте інсценізацію подій прочитаного твору.

9. Перейдіть за поданим посиланням та пройдіть квест з вивченої теми.

10. Пройдіть тестування до вивченої теми на платформі Kahoot та ін.

Сучасні освітні технології на уроках української мови та літературного читання сприяє тому, що молодші школярі опановують соціально компетентну поведінку. Це допомагає їм долучатися до системи соціальних цінностей та соціально значущих справ через навчання й виховання.

Отже, web-орієнтовані та мультимедійні технології є ефективним засобом формування соціальної компетентності учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у початковій школі сприяє вихованню соціально компетентної особистості, творчому розвитку молодших школярів, самореалізації учнів та урізноманітненню їх навчальної діяльності. За допомогою вказаних технологій можна перевірити знання учнів з вивченої теми, подати нову тему, розв'язати дослідницьке чи творче завдання. Інформаційні технології є потужним багатофункціональним засобом навчання. Упровадження web-орієнтованих і мультимедійних технологій привчає учня жити в інформаційно-освітньому середовищі, сприяє формуванню соціальної компетентності та комп'ютерної грамотності.

Для ефективного формування соціальної компетентності молодших школярів необхідно використовувати різноманітні види діяльності як у навчальному процесі, так і в позакласній роботі.

Важливу роль у цьому процесі відіграє не лише школа, а й сім'я. Сприятливий мікроклімат у родині є важливим чинником виховання та навчання дитини. Для гармонійного розвитку дитини вкрай важлива співпраця сім'ї та школи в єдиному контексті, оскільки розбіжності між цими двома інститутами можуть призвести до внутрішніх конфліктів у дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти від 21.02.2018 р. № 87. Учитель початкової школи. 2018. № 4. С. 1-16.

2. Концепція Нової української школи (2018). <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczija> (дата звернення : 02.12.2025).

3. Закон України «Про освіту». 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 02.12.2025).

4. Ніколаєску І. Методичні засади формування соціальної компетентності учнів початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 57, 2017. С. 82–88.

Лях Ганна Михайлівна,

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Сойко Інна Миколаївна,

*к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

WEB-КВЕСТ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

На сучасному етапі Нова українська школа ставить собі за мету сформувати творчу особистість, яка користується сучасними інформаційними технологіями, уміє отримувати, аналізувати і використовувати інформацію, творчо ставиться до розв'язання різноманітних проблем. Значущість даної проблеми окреслена в державних документах: Концепція «Нова українська школа» [6], Закон України «Про освіту» [3], Державний стандарт початкової освіти [1], де зазначається, що формування творчого мислення є пріоритетним напрямом розвитку цілісної, гармонійної особистості.

У контексті вимог Нової української школи одним з актуальних завдань є підвищення якості та ефективності навчання шляхом всебічної активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, розвитку їх творчого мислення, здібностей до самостійного здобуття знань. Початкова школа потребує інноваційних методів, прийомів та засобів навчання, які сприятимуть розвитку творчого мислення молодших школярів, підвищуватимуть ефективність уроків в початковій школі, робитимуть їх творчими, змістовними і цікавими.

Web-квест – це гра і навчання. Передусім гарний Web-квест зробить процес навчання набагато цікавішим і для учня, і для викладача. Також Web-квест розвиває критичне і творче мислення, переводячи увагу з глобального на місцевий рівень. Мотивація вихованців до безперервного навчання протягом усього життя дуже важлива для навчання, а тому необхідно брати до уваги нові сучасні можливості пізнання світу.

Web-квест – це унікальна можливість використання Всесвітньої мережі для навчання. Web-квест – це найцікавіші автентичні завдання і рольові ігри в один і той самий час. Граючи роль, діти вчаться дивитися на проблему з різних поглядів. Web-квест дозволяє робити відкриття, а не просто засвоювати інформацію; може завести у будь-яке місце в світі, допомогти їм стати творчими дослідниками. Крім того, Web-квест дозволяє досліджувати проблему більш глибоко, і тому він ідеальний для дитини будь-якого віку. Він чудово підходить для навчання в команді, підвищує впевненість у своїх силах, сприяє

підвищенню інтересів і розвиває самооцінку, сприяє формуванню комунікативної компетенції.

У шкільній практиці все частіше використовують Web-технології, а отже, і електронні дидактичні ігри з метою оптимізації навчального процесу. Ефективним засобом розвитку творчого мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі є технологія Web-квест.

Розрізняють два типи Web-квестів: для короткострокової (мета: поглиблення знань та їх інтеграція, розраховані на один-два заняття) і довгострокової роботи (мета: поглиблення і перетворення знань, розраховані на тривалий термін). Після закінчення роботи над довгостроковим Web-квестом, учень повинен уміти вести глибокий аналіз отриманих знань, уміти їх трансформувати, володіти матеріалом настільки, щоб зуміти створити завдання для роботи з відповідної теми. Робота над довгостроковим Web-квестом може тривати від одного тижня до місяця (максимум два).

У процесі організації роботи над Web-квестами реалізуються такі цілі:

– освітня – залучення кожного учня до активної пізнавальної діяльності. Організація індивідуальної і групової діяльності вихованців, виявлення вмій і здібностей працювати самостійно за темою;

– розвиваюча – розвиток інтересу до дисципліни, творчих здібностей, уяви вихованців; формування навичок дослідницької діяльності, публічних виступів, умінь самостійної роботи з літературою і Інтернет-ресурсами; розширення світогляду, ерудиції;

– виховна – виховання толерантності, особистої відповідальності за виконану роботу.

Web-квест може стосуватися однієї дисципліни або бути міжпредметним. Дослідники відзначають, що в другому випадку він більш ефективний.

Форми Веб-квеста також можуть бути різними:

– створення бази даних з проблеми, всі розділи якої готують діти;

– створення мікросвіту, в якому учні можуть пересуватися за допомогою гіперпосилань, моделюючи фізичний простір;

– написання інтерактивної історії (діти можуть обирати варіанти продовження роботи; для цього кожного разу вказуються два-три можливих напрями);

– створення документа, що містить аналіз будь-якої складної проблеми і пропонує учням погодитися або не погодитися з думкою авторів;

– on-line інтерв'ю з віртуальним персонажем. Відповіді та запитання розробляються учнями, які глибоко вивчили певну особистість (це може бути політичний діяч, літературний персонаж, відомий вчений і т. ін.). Цей варіант роботи краще всього пропонувати не окремим учням, а міні-групі, яка одержить загальну оцінку (яку дають учні і викладачі за свою роботу).

Характерною ознакою Web-квестів є те, що в їх основі лежить широке використання інформаційно-комунікаційних технологій та мережі Інтернет. Web-квести призначені для розвитку в учнів та вчителів вміння аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію. Сьогодні ця технологія застосовується

як найбільш вдалий спосіб використання Інтернету на уроках та позаурочний час.

Технологія Web-квест забезпечує формування творчих умінь учнів початкової ланки освіти, що є необхідним для подальшого їх розвитку та самоосвіти, надають їм можливість бути конкурентоспроможними [5].

Web-квести краще використовувати в малих групах або взагалі індивідуально. Проте, це лише пропозиція, адже продуманий, вдало складений Web-квест можна використовувати й у великих групах [4].

Сучасний світ – це світ активного розвитку інноваційних технологій, і є недоречним відсторонювати дитину від модернізованих інновацій, характерних нашому часу. Пристосування до інформаційного суспільства, наразі, є неважким завдяки адаптаційним можливостям сучасних школярів. Це через те, що новітній інформаційний простір є природним для сучасної дитини. Вчителям Нової української школи також необхідно бути активними користувачами розробок науково-технічного прогресу, адже педагог повинен створити для учня максимально комфортне та цікаве середовище в школі. Сьогодні заохочується використання інформаційно-комунікативних технологій не тільки під час навчання, а й для цікавого та ефективного проведення позакласної та соціально-педагогічної роботи з молодшими школярами. Переслідуючи такі цілі глобальною ідеєю сьогодні є інформатизація освіти.

Розвиток творчого мислення молодших школярів є особливо актуальним питанням у наш час. Саме зараз країна потребує творчих людей. Сучасна школа ще дуже часто використовує застарілий підхід до навчання. Проте, стратегія сучасної освіти полягає у наданні можливості усім учням проявити свої здібності та творчий потенціал, мати можливість реалізувати свої плани. Ця позиція сприяє сучасним гуманістичним тенденціям розвитку вітчизняної школи.

Здійснювати розвиток творчого мислення на уроках мовно-літературної освітньої галузі в умовах традиційного навчання складно. Велика кількість матеріалу, особливо з української мови, зазубрювалась, а потім відпрацьовувалась на поданих у підручнику прикладах. Навіть, використання евристичної бесіди не набувало великої популярності. Здебільшого, це було обумовлено великою кількістю дітей в класі й головним для вчителя було тримати дисципліну. Однак, в Новій українській школі педагоги не повинні більше мати таких проблем, адже реформа створювалась спираючись на досвід провідних у педагогіці країн.

Інтернет-технологія Web-квест є ефективною формою поєднання навчання, контролю та цільового використання глобальної всесвітньої мережі. Зазначена технологія може активно використовуватися в різних освітніх галузях окремо та в інтеграції деяких з них зокрема, а спосіб організації проектної діяльності учнів за допомогою мережевих ресурсів дуже ефективний, оскільки тут можлива як індивідуальна, так і спільна робота школярів над вирішенням завдання. Тим більше, що можливі варіації у формі проведення. Так, Web-квест може бути розтягнутим на цілий навчальний день або навіть на весь тиждень чи місяць або ж обмежитись спареним уроком [8].

Перевага використання цієї технології саме в мовленнєво-літературній освітній галузі завдяки можливості активної групової роботи, адже мовна взаємодія дітей сприяє кращому засвоєнню матеріалу та дозволяє практикуватись у правильному застосуванні знань з лексики синтаксису та орфоєпії. Технологія WEB-квест дозволяє ефективно організовувати різні види навчання, інтегруючи ігрове, проблемне, групове та індивідуальне навчання; розвивати конкурентність та лідерські якості учнів; сприяє розвитку критичного мислення, аналізу, синтезу й оцінюванню інформації [7].

Щоб краще розуміти методику створення та проведення Web-квестів, необхідно готувати учителів до можливого застосування цієї технології у своїй діяльності. Вона полягає у формуванні в них теоретичної бази та виробленню практичних умінь щодо застосування цієї технології, враховуючи вік школярів, їх потреби, а також санітарно-гігієнічні умови, дотримання яких є необхідною умовою проведення Web-квесту [5].

Так, переваги в тому, що Web-квести:

- уособлюють собою модель творчої взаємодії учнів, спрямовану на творчий розвиток учнів;
- сприяють розвитку уяви під час виконання та презентації творчого завдання, а отже і творчого мислення;
- розвивають пізнавальні інтереси, адже створюється ситуація успіху, наслідком чого стає підвищення якості знань;
- сприяють кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу;
- гарантують дітям вільний доступ до різних джерел інформації, особливо до передбачених Web-квестом;
- формують вміння користуватись різними інформаційними ресурсами, критично їх оцінювати та готують дітей до самостійного пошуку потрібної інформації й матеріалів, зокрема з використанням інформаційно-комунікативних технологій;
- виховують самостійність у роботі з електронною інформацією. Недоліками будемо вважати: вимогу від дітей та дорослого певного рівня знань комп'ютерної грамотності;
- прагнення опрацювати велику кількість матеріалу, що може спричинити у дітей перевантаження;
- необхідність мати доступ до мережі.

Web-квест є технологією, що інтегрує елементи проблемного, групового та ігрового навчання й створює передумови для розвитку творчого мислення молодших школярів. У контексті вимог НУШ використання Web-квестів на уроках в початковій школі сприяє формуванню в здобувачів освіти здатності до систематичної, самостійно організованої пізнавальної діяльності, вміння користуватись різними інформаційними ресурсами та нести відповідальність за результати спільної праці, розвиває пізнавальні інтереси учнів, творчу активність, уяву та творче мислення.

Застосування технології Web-квест позитивно впливає на розвиток творчого мислення учнів, у результаті чого у здобувачів освіти підвищується активність (діти активніше та швидше знаходять рішення із запропонованих

практичних і теоретичних ситуацій), оригінальність (дозволяє дітям незвичним шляхом розв'язувати стандартні ситуації), гнучкість (дозволяє здобувачам освіти бачити декілька можливих способів розв'язання проблеми та чути і адекватно сприймати пропозиції щодо її вирішення). І це є свідченням того, що технологія Web-квест є ефективним засобом розвитку творчого мислення молодших школярів.

Таким чином, Web-квест є ефективним засобом формування творчого мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. У наукових джерелах Web-квест розглядається як пошукова діяльність, що передбачає використання інформаційних ресурсів Інтернету, спрямована на розв'язання проблемного завдання по одному або декількох маршрутах. З педагогічної точки зору під Web-квестом варто розуміти злагоджену дидактичну структуру, у рамках якої учитель розвиває творче мислення молодших школярів, шляхом вдосконалення пошукової діяльності учнів, задаючи їм параметри цієї діяльності та визначаючи її час. Використання Web-квестів на уроках в початковій школі сприяє організації навчальної діяльності з елементами проблемного навчання, кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу, формуванню умінь користуватись різними інформаційними ресурсами, вихованню самостійності у роботі з електронним матеріалом, розвитку пізнавальних інтересів та творчої уяви школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення : 02.12.2025).
2. Дьоміна О. М. Розвиток творчих здібностей учнів у позаурочний час за допомогою сервісів WEB 2.0. URL : [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=molv_2018_3\(2\)32](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=molv_2018_3(2)32).
3. Закон України «Про освіту». Закон України «Про освіту». 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 02.12.2025).
4. Книга О. Ю. Веб-квест як різновид сучасної дидактичної гри. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2017. № 19-21. С. 57–61.
5. Магас М. Б. Підготовка майбутніх вчителів до застосування Веб-квест технології в початковій школі. URL : <https://conference.pu.if.ua/forum/viewtopic.php?t=45>.
6. Нова українська школа: порадник для вчителя / За заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
7. Стефанович Т. В. Веб-квест на уроках української словесності. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2013. № 14. С. 2–7.
8. Телішевська Л. Веб-квест як одна з форм організації проектної та дослідницької діяльності учнів на уроках словесності. *Українська мова і література*. 2012. № 23-24. С. 71–73.

Мастерко Вероніка Богданівна,

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

Науковий керівник:

Сойко Інна Миколаївна,

*к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасних умовах інформаційного суспільства комунікація стає все актуальнішою через розвиток інформаційних технологій та зростання запитів на обмін інформацією. Саме тому від рівня сформованості комунікативних умінь та комунікативної культури особистості, зокрема молодшого школяра залежить успішність дитини у формуванні міжособистісних стосунків в учнівському, серед ровесників, у спілкуванні з дорослими. Від комунікативної культури учня, залежить і результативність його навчальної діяльності в школі та соціалізація.

Низький рівень комунікативної культури молодшого школяра навичок може призвести до труднощів комунікативної взаємодії в соціумі, сформувати певні комплекси, викликати замкненість, невпевненість, невміння вирішувати проблемні ситуації.

В умовах модернізації системи освіти України перед освітою, зокрема початковою, постають нові завдання та вимоги, спрямовані на вдосконалення освітнього процесу в школі, використання інноваційних технологій, у тому числі під час формування комунікативної культури молодших школярів. З огляду на це тема дослідження є актуальною.

Різним аспектам проблеми формування комунікативної культури молодших школярів присвятили свої наукові праці І. Гришанова, Т. Губанова, О. Корніяка, В. Тернопільська, Г. Харченко, Л. Чемоніна та ін. Питанням педагогічних інновацій у вищій школі присвячено наукові розвідки О. Андреев, І. Дичківської, О. Дубасенюк, М. Кадемії, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, І. Підласого, Г. Селевка та ін.

Останнім часом в освіті набувають пріоритетного значення *інноваційні педагогічні технології*. Сучасний викладач вищої школи повинен виконувати не тільки функцію транслятора наукових знань, але і вміти вибирати оптимальну стратегію викладання, використовувати сучасні освітні технології, педагогічні інновації.

Інновація (педагогічна) – результат творчого пошуку оригінальних,

нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, прямим продуктом якого можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні освітнім процесом.

Інновація – це цілеспрямована зміна, що вносить в освітнє середовище нові стабільні елементи та викликають перехід системи з одного стану в інший [1]. Інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану.

Нові інформаційні технології не лише сприяють акумуляції, оперативному перетворенню та поширенню інформації, але й для розвитку інтелекту, емоцій, формування цінностей магістрантів.

Сучасні ІКТ надають додаткового імпульсу в особистісному та професійному самовдосконаленні майбутніх викладачів. Чим досконаліше вони володітимуть інноваційними технологіями, зокрема інформаційними, – тим вищим стане рівень його професіоналізму, тим авторитетнішим буде він серед студентів, тим ефективніше здійснюватиме свою науково-педагогічну діяльність, тим якіснішою буде професійна підготовка майбутніх фахівців для різних сфер суспільного та державного життя й економічного розвитку України.

Можна зазначити, що більшість недоліків існуючих форм навчання зумовлена недостатнім використанням сучасних досягнень інформаційно-комунікаційних технологій, засобів електронного навчання.

Сьогодні у шкільну практику активно впроваджують інтерактивні технології, які ефективно сприяють засвоєнню матеріалу, оскільки впливають на свідомість учня, на його почуття та волю, формують творчу особистість, яка здатна доцільно й ефективно використовувати набуті знання, вміння і навички у практичній діяльності в будь-якій сфері суспільного життя. Для успішного виконання завдань, які стоять перед сучасною школою, важливо створити ситуацію, за якою вчитель і учень стануть повноправними суб'єктами системи освіти, а основою навчання буде рівноправний діалог між тими, хто навчає, і тими, хто навчається.

У зв'язку з цим, підвищення ефективності навчання безпосередньо залежить від доцільності використання різноманітних, найбільш адекватних навчальній темі методів навчання, а також від активізації всього навчального процесу. На уроках англійської мови варто використовувати методи, що стимулюють учнів до творчої, продуктивної праці, викликають прагнення до активних дій, спілкування і висловлювання власних думок англійською мовою. Означеним вимогам найкраще відповідають саме інтерактивні методи навчання.

На сьогоднішній день проблема впровадження інтерактивних методів навчання у школі є досить актуальною у системі освіти в цілому, тому кількість наукових досліджень з цього питання швидко зростає.

Інтерактивна форма навчальної роботи співвідноситься із комунікативно-діяльнісним підходом до оволодіння мовою, який домінує у практиці сучасної

школи. Відповідно до концепції навчання іноземної мови передбачається соціальна взаємодія учнів як міжособистісна комунікація, важливою характеристикою якої є здатність одного зі співрозмовників приймати роль іншого як партнера у спілкуванні й відповідно інтерпретувати ситуацію, визначаючи власні дії. У практиці навчання мов інтерактивне навчання можна асоціювати з розвитком критичного мислення як конструктивної інтелектуальної діяльності школярів під час організації та здійснення мовленнєвої взаємодії.

Інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямів активної взаємодії, у процесі якої учень вступає в діалог з учителем або іншими учнями, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або групі. Джерелом активності учня є його мотиви і потреби; навчальне середовище, в якому він перебуває; особистість учителя; рівень навченості учнів як партнерів у спілкуванні; засоби діяльності; форми мовленнєвої та соціальної взаємодії, що використовуються у навчанні.

Інтерактивне навчання має як позитивні, так і негативні аспекти. До позитивних належать:

- розширення пізнавальних можливостей учнів (здобуття, аналіз, застосування інформації з різних джерел);
- високий рівень засвоєння знань;
- оптимальний контроль учителя;
- взаємодія та партнерство між учителем і учнями;
- пошук альтернативного підходу в оцінюванні знань учнів.

У порівнянні з традиційними методами, перевагами інтерактивного навчання є:

- участь у роботі всіх учнів класу;
- формування вміння працювати в команді;
- вироблення доброзичливого ставлення до опонента;
- можливість висловлювати власну думку;
- створення «ситуації успіху»;
- можливість засвоєння великої кількості матеріалу за короткий проміжок часу;
- формування навичок толерантного спілкування;
- уміння аргументувати свою думку, знаходити альтернативне рішення проблеми.

У навчанні української мови технології можна розглядати як творчі види діяльності, що дозволяють створювати ситуації мовленнєвої взаємодії, сприяють удосконаленню комунікативного досвіду учнів. Творчі комунікативні завдання можуть виконуватись у різних формах, зокрема індивідуально та колективно (парна, групова робота).

Найповніше це виявляється під час проведення рольових тематичних ігор, проєктної роботи, у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне, діалогічне й полілогічне спілкування учасників навчального процесу.

Інтерактивні технології можна результативно використовувати як на

уроках засвоєння, так і застосування знань, умінь і навичок. Крім того, елементи інтерактивних технологій можна застосовувати одразу ж після викладу вчителем нового матеріалу, замість опитування, на уроках, які присвячені застосуванню знань, умінь і навичок.

Використання на уроках у початкових класах інтерактивних технологій сприятиме: ефективному повторенню вивченої лексики, поповненню словникового запасу; глибокому засвоєнню навичок правильної артикуляції; розвиткові уваги, пам'яті, мислення; формуванню вмінь працювати в парах, групах тощо. У процесі навчання писемного мовлення інтерактивні форми роботи застосовують у поодиноких випадках. Інтерактивне навчання писемного мовлення у середній школі повинно формувати і розвивати уміння обговорення, аналізу, взаємоперевірки і самооцінювання [2, с. 4–9].

Аналіз творів свідчить, що учні зазвичай будують зв'язні висловлювання, спираючись на мовний досвід, а не на знання про побудову тексту, й тому не вміють упорядкувати текст у відповідності до структурно-сміслових і комунікативних особливостей, не роблять вступу, своєрідного фонового компоненту тексту, або пишуть занадто довгий вступ, кінцівку зв'язного висловлювання не співвідносять із його початком.

Інтерактивне навчання писемного мовлення – це організація спільної групової і самостійної навчальної діяльності учнів, яка спрямована на розвиток індивідуального писемного мовлення учнів, виконання ними у процесі активного взаємонавчання різних соціальних ролей (автора, читача-редактора, учня, вчителя). Учень при самостійному поетапному написанні творчої роботи (від розробки ідей до написання кінцевого варіанта тексту), читаючи, аналізуючи та корегуючи як власні, так і чужі тексти, розширює свій мовленнєвий досвід. Таке навчання дозволяє організувати спілкування і взаємодію партнерів, спрямовані спільне розв'язання завдань проблемного характеру.

Таким чином, основним завданням навчання писемного мовлення в школі є розвиток практичних навичок і вмінь, що дозволяють ефективно створювати письмові висловлювання необхідного обсягу й формату, відповідно до заданих параметрів, а також аналізувати й коригувати написаний текст для максимального його вдосконалення.

Пропонуючи учням вправи на виявлення помилок, їх коригування, аналіз і обговорення у ході інтерактивної роботи, а також організовуючи взаємоперевірку письмових робіт учнями, створюються умови для максимального запобігання помилок в усному мовленні учнів.

Ефективним засобом стимулювання учнів до додаткового читання є практика опрацювання текстів, які учні пишуть самостійно.

Цей вид роботи є ефективним засобом повторення вивчених структур, застосування вивченої лексики в усному чи писемному мовленні (рис. 1.).

Рисунок 1. Методи та форми інтерактивної роботи на уроці

Отже, сутність інтерактивних освітніх технологій полягає в постійній, активній взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Це – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Учитель є не просто організатором процесу навчання, лідером групи, а й рівноправним учасником педагогічної взаємодії.

Інтерактивна форма навчальної роботи співвідноситься з комунікативно-діяльнісним підходом до оволодіння мовою, який домінує у практиці сучасної школи. Інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямів активної взаємодії, у процесі якої учень вступає в діалог з учителем або іншими учнями, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або групі.

Інтерактивне навчання сприяє формуванню життєвих цінностей учнів, комунікативних навичок і вмінь; здатності школярів висловлювати думки англійською мовою як в усній, так і письмовій формі; вдосконаленню вмінь читати написану творчу роботу вголос у групі для подальшого її обговорення та умінь сприймати, осмислювати й розуміти мовлення співрозмовників; організації педагогічної співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2004. 352 с.
2. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. № 2. С. 4–10.

Поплавська Олеся Петрівна,

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Сойко Інна Миколаївна,

*к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

В умовах сьогодення ХХІ ст. першочерговим завданням постає формування культури поведінки молодших школярів, багато вчителів задаються питанням: як її сформувати для того, щоб якісно пройшов освітній процес. Через те, що діти більше часу проводять в школі, сучасному вчителю вкрай важливо формувати у молодшого школяра толерантність, моральну цінність та позитивні якості поведінки. В умовах сучасного суспільства, у нашому житті з'являються все більш новітніх технологій, система освіти змінюється, і ми впроваджуємо все нове в нашу діяльність як педагоги, а саме впровадження концепції НУШ. Нова українська школа, обумовлює низький рівень культури населення в цілому, через це проблема морального виховання є особливо актуальною у наш час.

Недаремно питання культури поведінки саме молодших школярів виходить на одне з перших місць у системі виховання майбутнього громадянина України. Ця теорія зазначена в Законі України «Про освіту»: «Метою освіти якої є ... виховання високих моральних якостей, формування культури поведінки громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу» [1] .

Моральну складову виховання культури поведінки, здебільшого розглядають як важливу соціальну, педагогічну і психологічну проблему при успішному розв'язання якої буде залежить розвиток у підростаючої молоді високих моральних якостей, і духовного багатства.

Над представленою проблемою працювали такі педагоги, як В. Білоусова, А. Богданова, В. Горєва, А. Макаренко, В. Мацулевич, В. Сухомлинський, І. Харламов та ін.

У той же час саме школа здатна та покликана формувати в учнів молодших класів їх поведінку, моральні цінності, якості.

Про важливість і значущість цієї проблеми свідчить, зокрема, те, що в концепції виховання багатьох шкіл визначено основні завдання формування

моральної культури учнів.

Культура поведінки – це сукупність сформованих соціально значущих якостей особистості, яка проявляється в її щоденних вчинках у суспільстві, що ґрунтуються на нормах естетики, моралі, етики та культури. Культура поведінки людини деякою мірою визначають загально прийняті норми культури в різні епохи у різних країнах в різних соціальних групах населення. Культура поведінки не завжди зводиться до формального дотримання правил поведінки та етики. Вона являє собою моральну складову особистості, яка виражає таких якостях: гуманістичність, вміння відчувати міру почуття власної гідності, громадянська активність яка щоденно виявляється у сім'ї, школі, громадських місцях. Культура поведінки передбачає низку умінь і навичок, які допомагають правильно організувати розумову та фізичну працю, дотримуватися особистої гігієни, режиму дня. Поняття культури поведінки також передбачає і певний рівень естетичної вихованості, який спричиняється дотриманням почуття міри в поведінці, виборі одягу.

У педагогіці поняття культури здебільшого ґрунтується на досвіді попередніх поколінь. Вона здебільшого впливає на соціальну значущу поведінку, оскільки людина (дитина) – істота суспільна, зумовлює особливості взаємодії, сприйняття людини з іншими. Людина як правило переймає стиль поведінки, спілкування і роботи, який є більш характерним притаманним в культурі, суспільстві в якій він (вона) існує, тобто якщо дитина мешкає або просто приїздить досить часто до іншої країни, їй буде властивий стиль т поведінки і діалект тієї країни де вона перебуває [2, с. 180]. Культура поведінки – це конкретне дотримання основних прав, вимог і правил людського життя, також це вміння правильно спілкуватися з іншими людьми, вміти правильно знайти підхід до будь-якої людини. Культура поведінки спрямовує, регулює і контролює вчинки та дії людини. Ті якості які людина опанувала вже трансформується у її вихованість [2, с. 111]. Сутність культури поведінки молодших школярів полягає в моральних судженнях, якостях і вчинках. Основи культури поведінки учнів у більшості характеризуються певним рівнем культурно-етичних знань і вчинків, які відображають її ставлення до суспільства до інших людей і до самого себе [3, с. 12].

К. Слесиком запропоновано таку класифікації основних функцій культури спілкування особистості:

- ціннісна, надає особистості (людині) можливість при виборі цінностей, які узгоджуються за її потреби;
- пізнавальна, полягає в пізнанні самого себе через пізнання інших людей, іноді для дитини варто показати приклад будь-якого його товариша, просто показавши зі сторони як він сам себе веде, для того, щоб сама дитина мала розуміння і бачила наочно як вона себе поведить в різних ситуаціях;
- регулятивно-нормативна, здійснюється здебільшого через систему правових, морально-етичних норм, традицій і звичаїв;
- інформативна, забезпечує збереження й передання соціального досвіду, а також організацію суспільно-корисної діяльності, саме через засоби будь-якої інформації чи то буде ЗМІ чи то просто буде з книжок людина (дитина) має

змогу дізнатися, що ж саме було в різних етапах життя, різних людей;

– семіотична, демонструє нам про набутий нашими предками культурного досвіду у формі певних знаків і сприяє долученню особистості до культури свого часу, в деяких бібліотеках ще залишилися літописи наших пращурів, саме через це ми в деякій мірі можемо дізнатися, а що ж було в давні часи;

– соціально-психологічна, спрямована на створення в спілкуванні оптимальних умов для людини [5, с. 15].

Отже, нами було доведено, що поняття « культура поведінки » це сукупність сформованих соціально значущих якостей особистості, яка проявляється в її щоденних вчинках у суспільстві, що ґрунтуються на нормах естетики, моралі, етики та культури. Культура поведінки людини деякою мірою визначають загально прийняті норми культури в різні епохи у різних країнах в різних соціальних групах населення. Культура поведінки молодших школярів тісно пов'язана з моральними почуттями. Культура поведінки є важливою складовою кожної особистості якій притаманні такі якості: почуття власної гідності, гуманність, співпереживання, громадські якості що повсякденно виявляють у сім'ї, школі, громадських місцях. До виховання культури поведінки школярів дуже важливим фактором це залучати батьків, саме вони мають сприяти та направляти усі зусилля на закріплення вже набутих навичок, які формуються в учнівському колективі, першочергово у сфері спілкування та взаємовідношень з рідними, дотримуватися режиму дня та дотримання особистої гігієни. Дитина як чистий аркуш паперу, вона найчастіше усю манеру своєї поведінки переносить з родини на власну.

У виховання учнів, розширення й поглиблення їх знань, розвитку творчих здібностей важлива роль лягає саме на вчителя чи вихователя належно організувати виховну роботу у позанавчальній діяльності, яку називають позакласною та позашкільною роботою.

Позакласна робота – різноманітна освітня і виховна робота, спрямована на задоволення найкращих інтересів і запитів дітей, яка організована у позаурочний час педагогічним колективом (це може бути вихователь групи подовженого дня, вчитель, педагог-організатор, заступник директора з виховної роботи).

Ця вся діяльність здебільшого спрямована саме на задоволення найкращих інтересів дітей, їх потреб завдяки їхній добровільній участі у різного роду діяльності (екскурсії, змагання, свята, конкурси).

Процес спрямовує формування культури поведінки молодших школярів повинен бути привабливим у деякій мірі і захоплювати своєю змістовністю.

Одна з умов систематичного і цілеспрямованого виховання молодого покоління – це плановірність і узгодженість у виховній роботі.

Рівень вихованості культури поведінки необхідно переглядати як важливу психологічну та педагогічну проблему, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігентності й справжнього духовного багатства.

Поняття культура поведінки дуже тісно пов'язано з внутрішньою

культурою людини (дитини), її вимогами до різних норм, із загальноприйнятими тенденціями і звичаями.

Внутрішня культура людини в більшій мірі визначає і зовнішню поведінку людини. Недбале відношення до зовнішнього вигляду, це все негативна якість особистості (брутальність, неухважність, безтактність поступово формують відповідні негативні якості особистості).

Перш за все, робота з виховання культури поведінки проходить тільки тоді, коли в ній беруть участь всі учасники освітнього процесу (це всі вчителі які навчають дітей, батьки, тренер).

Педагогічні умови виховання доброзичливості розглядала В. Котирло. Зокрема, вона надавала великого значення атмосфері, в якій росте дитина. «В прожитій взаємним піклуванням і любов'ю сім'ї завжди панує атмосфера доброти, приязного, щирого ставлення один до одного і до людей. Коли дитина постійно живе в атмосфері людяності, доброти, чуйності, вона перехоплює від дорослих все хороше, добре» [2, с. 46].

Педагог застерігає батьків від надмірної опіки. Діти, яким на все вказують і все підказують, стають безініціативними. Щоб цього не сталося, треба виховувати почуття дитини – щоб вона переживала добре і зле, заподіяне нею іншому. Шлях до цього ясний: викликати переживання. Слід подбати, щоб дитина зрозуміла і могла відчути, що зробила іншому хороше, приємне. Відчувши, вона сама радітиме, а значить, захоче і наступного разу зробити хороше [2, с. 47–48].

Виховання культури поведінки приходить успішно тільки тоді коли школа і батьки йдуть в одному руслі, здійснюють однокові вимоги до поведінки дитини.

Починаючи роботу з дітьми, дуже важливо пам'ятати що діти прийшли з різних сімей, з різних дитячих садочків, де культура виховання була на різному рівні.

У перші дні перебування дитини в навчальному закладі вчителю необхідно вивченню рівня вихованості дітей, для того, щоб в подальшому розуміти з чим необхідно буде працювати. З цією метою вчитель визначає, які у дітей уявлення про правильну поведінку, якими навичками вони володіють, які прогалини мають місце у їх вихованні.

Результати вивчення сприятимуть правильній організації виховної роботи з школярами з урахуванням їх індивідуальних і вікових особливостей, що є дуже важливою педагогічною умовою формування культури поведінки молодших школярів.

Дуже важливим спектром є постійна перевірка ефективності проведення тієї чи іншої роботи з дитячим колективом. Основним показником успішності є загальний і моральний розвиток дітей. Вчитель постійно повинен відстежувати, як змінюється поведінка дітей, як учні поведуться без постійного контролю і нагадувань. Спостереження та вивчення дітей дозволяє ґрунтовно вносити корективи та удосконалювати навички [4].

Таким чином, нами було сформульовано педагогічні умови формування культури поведінки молодших школярів у позаурочній діяльності в

умовах НУШ:

- організація інформаційно-просвітницької роботи вчителя з батьками;
- забезпечення формувального впливу вчителя на духовне збагачення сімейного середовища через здобувачів освіти;
- побудова духовно орієнтованої траєкторії партнерства у тріаді «вчитель – батьки – учень»;
- систематизація і цілеспрямованість у виховній роботі;
- організація створення батьківських лекторіїв в рамках яких будуть читатися лекції з питань виховання.

Отже, педагогічний процес виховання культури поведінки молодших школярів, дуже складний який передбачає застосування педагогом різноманітних знань, умінь, навичок, методів для найкращого результату. Учитель повинен бути дуже спостережливим до того як діти сприймають його виховний вплив, а за необхідністю корегувати його. Спостереження дозволяє виявити у кожній дитині її особисті вчинки, інтереси, відносини з оточуючими. Це все в свою чергу служить основою для оцінювання динаміки розвитку дитини і це дає можливість за потребою корегувати подальший процес виховання.

Саме в початковій ланці школи, дитина повинна навчитися контактувати з однолітками, і звісно розвивати культури поведінки для цього потрібно залучити вчителів, обов'язковосім'ю яка безпосередньо повинна впливати на дитину, повинна бути тісна взаємодія школи та родини, саме в такому контексті, вдасться виховати культурну людину.

Тільки систематична та постійна робота з учнівським колективом, та батьками спрямовує закріплення необхідних навичок у дитини які він набув у школі і тільки в такому контексті, це дає позитивну оцінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 02.12.2025).
2. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості/ за ред. Л. Н. Проколієнко. Київ: Радянська школа, 1989. 608 с.
3. Сіданіч І. Л. Виховання культури взаємин батьків і дітей молодшого шкільного віку в сім'ї та школі: автореф. дис.... кан. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2004. 21 с.
4. Скрипченко О. В., Лисянська Т. М., Скрипченко Л. О. Довідник з педагогіки і психології. Навчальний посібник для викладачів, аспірантів та студентів пед. навч. закладів. Київ: Просвіта, 2000. 216 с.
5. Слесик К. М. Формування вмінь спілкування молодших школярів у позакласній навчально-виховній роботі: автореф. дис... кан. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2003. 20 с.

Трохимчук Раїса Володимирівна,

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Сойко Інна Миколаївна,

*к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасні процеси реформування національної системи освіти, зокрема і початкової, у контексті запровадження у практику Концепції НУШ детермінують зміни самої парадигми освіти і виховання учнів у вільний від навчання в закладах початкової освіти час. У контексті останнього актуалізація проблем формування морально-ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи як провідної ідеї і як результату організації освітньо-виховного процесу у цих закладах освіти з використанням гри, вимагає пошуку та розробки ефективного виховного змісту і методики формування досліджуваного феномену.

Оскільки фундамент формування ціннісних орієнтацій особистості закладається в молодшому шкільному віці, саме на цьому етапі необхідне усвідомлене партнерство батьків і педагогів у справі виховання дітей.

Провідним видом діяльності молодшого школяра є гра, під час якої закладаються ключові цінності особистості та забезпечується фізичний і психічний розвиток дитини. З огляду на це актуальним питанням є використання в освітньому процесі закладу ігор як засобу формування ціннісних орієнтацій особистості.

Низка нормативно-правових документів, зокрема, Закон України «Про освіту» [2], Державний стандарт початкової загальної освіти [1], «Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» [6], «Концепція Нової української школи» [4] визначають головною домінантою виховання формування в особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та до самої себе, активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Актуальними в контексті проблеми нашого дослідження є наукові праці і здійснені дослідження дитини як суб'єкта активної життєдіяльності на всіх етапах її онтогенезу в соціокультурному чи освітньо-виховному середовищі та

психолого-педагогічних механізмів формування її провідних особистісних якостей, ставлень чи орієнтацій К. Абульханової-Славської, Г. Балла, І. Беха, Н. Бібік, Л. Виготського, А. Макаренка, Р. Павелківа, Г. Пустовіта, В. Рибалки, В. Роменця, С. Рубінштейна, О. Савченко, О. Сухомлинської, Г. Троцько та інших.

Дослідженню проблем морального виховання зростаючої особистості, формування її ціннісної сфери, таких новоутворень у структурі її свідомості, якими є ціннісні орієнтації, присвячено наукові праці І. Беха, М. Боришевського, І. Булах, О. Вишневського, К. Журби, А. Здравомислова, Л. Коберник, Л.Кобзаренко, К. Роджерса, С. Рубінштейна, Р. Соичук, Н. Скрипник, К. Чорної, Ш. Шварца та ін.

Значну увагу значенню гри в житті молодших школярів та організації ігрової діяльності у своїх працях приділили класики української педагогічної плеяди К.Ушинський, С. Русова, О. Макаренко, В. Сухомлинський.

Науковці вважають, що формування ціннісних орієнтацій людини є довготривалим етапним процесом, який залежить від загального зростання та вікового розвитку особистості, формування її якостей. Ціннісні орієнтації постають елементами структури внутрішнього світу людини, які виражаються у векторі її діяльності та активності, характеризуються моральним вибором під час кожного етапу її зростання, залежать від стандартів соціальної культури. Ціннісні орієнтації – життєвий план особистості у здійсненні задумів згідно з власними ідеалами, інтересами, принципами, переконаннями. Специфіка формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів визначає успішність особистості в майбутньому [7, с. 50].

Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів є процесом, який поетапно проходить під час участі кожного у різноманітних видах діяльності. Освітній процес учнів спрямований на конструювання моделі ціннісних орієнтацій під час спілкування, у інтелектуально-пізнавальній, художній, трудовій, мистецько-театралізованій, творчій діяльності, застосування засобів літератури. Проте провідною діяльністю молодших школярів, яка визначає зону найближчого розвитку, є сюжетно-рольова, дидактична та рухлива ігрова діяльність. Різні типи ігор, на наш погляд, сприяють розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів, адже саме під час такої діяльності учні опановують навчальний матеріал, правила гри, особливості взаємодії з оточуючими, у них розвивається емпатійне сприйняття інших [7, с. 34].

Гра для дітей – це творча, спонтанна, непередбачувана та абсолютно весела діяльність. Хоча гра може здатися несерйозним заняттям, вона є важливим засобом для навчання. Вона робить значний внесок у когнітивний, фізичний, емоційний та соціальний розвиток дитини. Гра – це природний та найкращий спосіб для дітей навчитися, коли вони досліджують себе та спостерігають за іншими у грі та роботі. Вони є природними дослідниками, у яких є потреба та бажання вивчати свій світ через реальні переживання та природне докільля [7, с. 41].

Гра – це спосіб, яким діти здобувають сенс зі складного світу, в якому ми живемо. Гра – це засіб, за допомогою якого діти йдуть на ризик, кидають

виклик самим собі як фізично, так і розумово, створюють щось нове, справляються зі страхами і насолоджуються моментом, створюючи нові смисли. Діти ростуть, навчаються і навіть досліджують світ через гру. Гра – це основа для відкриття, міркування та мислення. Коли дітям дають свободу експериментувати, здійснювати помилки і потім вчитися на цих помилках, вони розвивають навички, що залишаться з ними на все життя [7].

Гра сприяє розвитку особистості молодшого школяра, оскільки як джерело розвитку та водночас каталізатор зони найближчого розвитку, забезпечує зміну потреб та формує свідомість учня. На думку Л. Виготського, у грі виникає дія в певній змодельованій ситуації, поява мимовільної інтенції, розробка плану життя, розвиток вольової сфери. Особистість розвивається у ігровій діяльності. Лише в цьому контексті гра є провідною діяльністю, яка забезпечує розвиток школяра [5, с.80]. Нам імпонує такий підхід до установлення потенціалу гри як засобу розвитку здобувача освіти, і тому перспективним вважаємо подальше дослідження у з'ясуванні ролі гри у розвитку ціннісних орієнтацій молодших школярів [7, с.65].

Гра сприяє активізації всіх складових особисті – волі, інтелекту, пізнання, почуттів, емоцій, потреб. Вагомою її специфічною рисою є позитивні емоції, які забезпечують пізнавальну активність, самовираження та саморозкриття дитини. Навіть ігри, які мають аналогічні правила, інформаційний ресурс, відрізняються за умови їхнього застосування з різною освітньою метою. Багатофункціональність гри передбачає багатоаспектний вплив на особистісний розвиток, на її творчі, мотиваційні, інтелектуальні, фізичні, емоційно-вольові можливості [7, с. 66].

Під час гри здобувач зосереджується, що забезпечує розвиток вольових намірів. Ігри сприяють формуванню дружних, товариських взаємин між учасниками освітнього процесу.

У ході гри гри з'являються потреби у співробітництві та виконанні визначених правил, учасників привчають опануванню власних почуттів, шанобливому ставленні до прав інших. Гра дає змогу учням переборювати перешкоди, сприяючи емоційному забарвленню освітнього процесу, впливаючи на результати різних видів діяльності. Виступаючи засобом пізнання довкілля, гра забезпечує усвідомлення завдань діяльності, розвиток уяви та установлення гуманних взаємостосунків [7, с. 65].

Гра змушує учня діяти згідно з ігровими правилами. Особистість переважно не підкоряється тому, що намагаються їй нав'язати правилами поведінки. Однак під час ігрової діяльності підпорядкування правилам та вимогам бути стриманим приносить максимальне задоволення здобувачу. Під час гри правило стає найсильнішим, тому у грі дитина змінює імпульсивну поведінку довільною, у ній учень вчиться без насильства чинити за зразком. Отже, ігрові правила стають мов місток між трансформацією керованих вимог та внутрішніх, які подобаються здобувачам. У ігровій діяльності дії учасників спрямовуються на шляхи реалізації діяльності, дотримання правил, розгортання перебігу подій гри, а не на результат, який сприяє її здатності до довільної регуляції .

Щоб гра ставала засобом формування ціннісних орієнтацій, необхідно розвивати під час ігрової діяльності прагнення до взаєморозуміння та взаємодопомоги між учасниками, які повинні стати звичкою. За таких умов можна розвивати цінності співпереживання та дружби, формуючи якості вияву цих цінностей. Зазначене вимагає часу для уважної організації ігор. Під час ігрової діяльності здобувач прагне віднайти товариство однодумців, переживає різні емоції. Гра є доступною для кожного діяльністю, своєрідною мовою спілкування школярів, яка руйнує бар'єри відмінностей за різними ознаками, під час якої виникає дружба, симпатія [7].

Іншою важливою умовою формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у ігровій діяльності є постійна діалогічна взаємодія педагога з дітьми. Таке спілкування повинно бути демократичним. Учитель як рівноправний партнер, закликає дітей до співробітництва, привчаючи кожного вибудовувати партнерські стосунки, де цінуватимуть емоції та думку усіх учасників [7].

У грі виявляються індивідуально-типологічні особливості та характер стосунків школярів. Тому ігрова діяльність повинна використовуватися як засіб виховання та навчання учнів. У початковій школі це, насамперед, організований вчителем спосіб взаємин здобувачів. Шляхом гри вчитель впливає на учнів, відмічаючи закономірності їх розвитку, корегує поведінку. З цією метою він повинен виважено добирати ігри, які мають стати школою життя для дітей.

Упродовж гри педагог повинен проявляти ті риси, які він прагне сформувати у учнів, бути прикладом уважного та справедливого ставлення до усіх, уміти вести спостереження, оперативно реагувати, бути толерантним. Саме у молодшому шкільному віці приклад вчителя, його поведінка, манера спілкування є важливими для здобувачів. Вчитель має наповнити життя учнів радісним спілкування у ігровій діяльності, реалізувати освітню мету і формувати витримку, самовладання, доброзичливість, сміливість, чесність, справедливість [7].

У грі молодші школярі вчаться навичкам співробітництва, спільного прийняття рішень згідно з інтересами усіх учасників. Ігрова діяльність дає змогу опанувати способи ефективної організації спільної роботи в колективі, навчає виявляти емпатію, доброзичливість, радість за успіхи інших. Гра сприяє формуванню у учнів толерантного ставлення до однолітків. Вчителю належить істотна роль у побудові взаємостосунків здобувачів з урахуванням гідності та поваги [7, с.70].

Молодші школярі оперативно навчаються правилам взаємодії з іншими, у них формуються уміння уникнення конфліктів. Колективні ігри-вправи, ігри-інсценівки, сюжетно-рольові ігри спрямовані на формування дружніх взаємостосунків з оперттям на доброзичливість, чуйність, відповідальність, ініціативність, емпатію. Організація ігрової діяльності передбачає розвиток здатності до взаємодії, уважне ставлення гравців один до одного, уміння відчуття емоційних переживань однокласників, прагнення допомогати їм. Під час гри істотно зменшується рівень агресивності проблемних учнів, кількість реакцій демонстративного типу. Гра забезпечує зникнення сором'язливості,

замкнутості, об'єднує школярів у спільній роботі, спонукаючи виявляти самостійність, ініціативу у вирішенні проблемних ситуацій [3].

Виховання дитини залежить насамперед від організації ігрової діяльності в дитинстві. Гра є не менш важливою для учнів, ніж праця для дорослих. Під час гри діти активно діють, розвивають творчі здібності, наполегливість, відповідальність, вчаться боротися з труднощами, вчаться будувати взаємовідносини з іншими. Отже, ігрова діяльність забезпечує прояви моральних рис, дарує радість перемог, естетичну насолоду та творчість [7].

Аналіз різних підходів науковців до тлумачення поняття «гра» дав змогу установити, що існують різні визначення феномену, але вчені одностайні у її впливі на психічний розвиток дитини та становлення її як особистості. Гру ми розглядаємо як форму спільної, спеціально організованої діяльності суб'єктів, яка спрямована на засвоєння громадського досвіду, традиційної культури, на самовираження, задоволення особистісних, сімейних, соціальних потреб на зняття емоційної напруги, а також на розвиток умінь, навичок і здібностей особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення : 02.12.2025).

2. Закон України «Про освіту». Закон України «Про освіту». 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 02.12.2025).

3. Кобзаренко Л. А. Виховання морально-ціннісних орієнтацій студентів педагогічних коледжів засобами етнопедагогіки: автореф. дис канд. пед. наук. спец.: 13.00.07. Київ, 2016. 23 с.

4. Концепція Нова Українська Школа. URL: [https://mon.gov.ua > storage > app > media > pov...PDF](https://mon.gov.ua/storage/app/media/pov...PDF) (дата звернення: 02.12.2025).

5. Лазрук А. Цінності людини у науково-психологічному осмисленні. *Психологія і суспільство*. 2013. №2 (12). С. 19-37. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/1810-2131/article/view/125760> (дата звернення: 12.04.2023).

6. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: наказ М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/ (дата звернення: 13.02.2023).

7. Пуйо О. І. Рухливі ігри як засіб формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку: дис. ... доктора філософії. спец.: 011Освіта/Педагогіка за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Київ, 2021. 276 с.

РОЗДІЛ 5 ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

1	<i>Ішук Оксана Миколаївна</i> Формування валеологічної культури в учнів початкової школи	170
2	<i>Бляшин Іван Ярославович</i> Система професійної підготовки майбутніх менеджерів в умовах змішаного навчання у закладах вищої освіти	124
3	<i>Карчевський Олексій</i> Проблеми реформування управління освітою в Європейському Союзі в умовах глобалізації світової економіки	127
4	<i>Якимчук Олександр</i> Проблеми підготовки людини до життя в інформаційному суспільстві в умовах створення єдиного європейського простору	131
5	<i>Олевський Тарас, Матковський Андрій</i> Вдосконалення системи правової освіти студентської молоді у сучасних умовах розбудови громадянського суспільства в Україні	134
6	<i>Василь Габорець</i> Європейські моделі управління освітою в умовах трансферу національних систем освіти	140
7	<i>Максим Коваленко</i> Європейські моделі мовної політики Європейського Союзу в освіті для дорослих	143
8	<i>Тарас Олевський, Андрій Матковський</i> Засадничі принципи та завдання оновлення професійної підготовки майбутніх юристів	145
9	<i>Руслан Гайдайчук</i> Технологічний підхід до професійної підготовки майбутніх менеджерів в умовах змішаного навчання	148
10	<i>Іван Бляшин, Іван Колядич, Павло Наумчук</i> Оновлення вищої освіти на етапі інтеграції України до Європейського Союзу	151

Ишук Оксана Миколаївна,

*студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Сойко Інна Миколаївна,

*к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проблема виховання підростаючого покоління завжди була і є одна з найважливіших соціально-педагогічних завдань суспільства. Націлюючи учнівську молодь на глибоке оволодіння основами наук, духовний і фізичний розвиток, суспільство прагне зберегти і зміцнити її здоров'я. Проблеми охорони здоров'я дітей можуть успішно вирішуватися лише при спільних діях суспільства і батьків, педагогів і медичних працівників. У цих соціально педагогічних умовах виникає необхідність підвищення загальної культури людей і міжособистісних відносин.

Найбільш чутливою до стресових впливів виявилася дитяча психіка. Неприятливі соціальні умови, конфліктні ситуації в сім'ї, школі викликають надмірне психоемоційне напруження, яке веде до появи невротичних розладів і порушень психічного здоров'я у формі підвищеної збудливості, агресивності, конфліктності, емоційної лабільності і до зниження розумової і фізичної працездатності. Здоров'я сучасної людини багато в чому залежить від способу життя, якому повинні навчати його з самого дитинства. Враховуючи, що особливо вразливим і небезпечним для захворювання дітей є молодший шкільний вік.

Проблема формування валеологічної культури особистості має міждисциплінарний характер. Зокрема, медичні аспекти висвітлювались у працях М. Амосова, Г. Апанасенка, М. Гончаренко; психологічні – І. Беха, В. Кузя, С.Максименка, Г. Нікіфорова. Засади педагогіки здоров'я обґрунтовані у працях видатних гуманістів-класиків: Г. Ващенко, Я. Коменського, Я. Корчака, А.Макаренка, С.Русової, Г. Сковороди, В.Сухомлинського, К. Ушинського. Предметом наукового пошуку О. Савченко, О. Сухомлинської є духовне здоров'я дітей і молоді. Зміст і принципи валеологічного виховання дітей та підлітків розкриті у дослідженнях І. Бабина, Т. Бережної, С. Волкової, В. Горащука. Питання гендерного виховання та освіти учнівської молоді знайшла своє відображення у дослідженнях В. Гайденко, Т. Дороніної, І. Іванової, В. Кравця, О. Луценко, Н. Павлушенко, Л. Яценко та інших учених, що набули окремого науково-дослідницького статусу у вітчизняній психолого-

педагогічній науці, педагогічну валеологію, одним із завдань якої є навчання дітей здоровому способу життя Р. Айзман, Е. Вайнер, Л. Татарникова та ін. розробці валеологічного принципу як самостійного принципу педагогіки І. Колесникова, Л. Татарникова, визначенні основних валеологічних завдань в рамках системи освіти Р. Айзман, В. Базарний, Е. Вайнер, В. Колбанов, А. Семенов, Л. Татарникова та ін. концепція особистісно-орієнтованого підходу до навчання і виховання Ш. Амонашвілі, Р. Валєєва, Е. Ібрагімова, А. Макаренко, З. Нігматов, Р. Фахрутдінова, педагогічної валеології В. Андрєєв, Г. Зайцев, Л. Коротаєва, М. Махмутов М, Л. Татарникова, Ф. Харрисов, психологічних і педагогічних досліджень вікових особливостей у формуванні валеологічної культури Б. Ананьєв, Д. Ельконін, В. Полуніна.

Валеологічна культура є частиною загальної культури, і ми не можемо понять особливості валеологічної культури, не розкривши загального поняття «культура». Якщо загальна культура є сукупність матеріальних і духовних цінностей, то неможливо заперечувати, що цінністю найвищої гідності є здоров'я людини і суспільства.

Збереження і зміцнення здоров'я знаходяться в прямій залежності від рівня культури, яка відображає міру усвідомлення і ставлення людини до самого себе, ставлення до свого здоров'я в подальшому має стати нормою до життя для кожного школяра.

Повноцінне здоров'я – такий стан організму, коли функції його систем і органів знаходяться в стані динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем, відсутні будь-які прояви і ризик хвороб. Поняття здоров'я повинно включати біологічні та соціальні характеристики людини і оцінку його функціональних резервів, що дозволяють організму адаптуватися до різних умов навколишнього середовища. Дійсно, здоров'я людини являє собою не тільки біологічну, а й соціальну категорію, розуміється можливість здійснення соціальних контактів на рівні сім'ї, колективу, суспільства.

Наведені визначення сутності здоров'я, в основному, відносяться до дорослих. Характеристика здоров'я дітей більш складна, ніж у дорослих. Вона включає і нервово-психічну адаптацію до мінливих умов зовнішнього середовища, рівень неспецифічної резистентності та імунного захисту.

Зростання і розвиток дитини оцінюються не тільки фізичними величинами, але і його «включенням» в суспільство. Розвиток здатності контактувати з однолітками і дорослими (соціалізація), здатність сприймати і засвоювати інформацію – один з найважливіших критеріїв здоров'я дитини. Звідси впливає що ці критерії можуть змінюватися з віком, тому так важливо здійснювати контроль за динамікою розвитку особистості з оцінкою ступеня ризику хвороби і виявленням тривожних симптомів розвитку.

Здоров'я дітей – це основна мета кожної сім'ї і людського суспільства в цілому, так як саме вони дуже скоро стануть визначати статус нашої країни: економіки, культури і науки. Здоров'я дітей, в свою чергу, залежить від рівня здоров'я сім'ї, суспільства, економічного, соціального, культурного розвитку країни, умов навколишнього середовища. Стає очевидним, що при визначенні терміну здоров'я, пріоритет у всіх випадках повинен бути відданий здоров'ю

дитячого населення. Нації, які не піклуються про здоров'я своїх дітей, приречені на вимирання.

Благополуччя стосується всіх аспектів життя людини, а не тільки його фізичної норми. Необхідно гармонійне поєднання соціального, фізичного, інтелектуального, кар'єрного, емоційного і духовного елементів в житті. Кожен з цих елементів важливий сам по собі і впливає на всі інші.

Цілісний підхід підкреслює особисту відповідальність людини за своє здоров'я і благополуччя. Кожен з нас може і повинен контролювати свої емоції, раціонально харчуватися, виконувати фізичні вправи, боротися зі стресом, брати участь у суспільному житті.

Валеологічна культура – це, по суті, розуміння людиною самої себе як частини довкілля і світу загалом, принципів, законів, ризиків існування планети Земля і перспектив, пов'язаних з цим; усвідомлення своєї залежності в плані здорового життя від впливу на нього довкілля, поліпшення стану якого повинно бути пріоритетним напрямком розвитку українського суспільства і всієї цивілізації.

Провідна мета валеологічної служби в школі – створення у молодших школярів мотивації на здоровий спосіб життя і стимулювання у них валеологічного самовиховання і саморозвитку, що, безсумнівно, забезпечить підвищення ефективності навчання. Це реально лише в тому випадку, якщо педагогічна валеологія буде спиратися на методи науково-педагогічного дослідження.

Оскільки турбота про здоров'я ґрунтується на вихованні, а не на лікуванні, то основним засобом «навчання здоров'ю» є педагогіка. Завданням валеологічного виховання є формування у школярів установки на здоровий спосіб життя.

Залучення школяра до проблеми збереження свого здоров'я – «це, перш за все процес соціалізації-виховання. Це створення високого рівня душевного комфорту, який закладається з дитинства на все життя. Для формування душевного комфорту необхідні знання про закони розвитку свого організму, його взаємодії з соціальними факторами. Саме в школі суб'єкти перебудовуваного суспільства можуть черпати духовні і фізичні сили, шукати індивідуальні шляхи вирішення проблем становлення особистості» [1].

Оптимізація процесів розвитку в дитячому віці неможлива без знання умов і закономірностей психічного розвитку, дослідження психологічних особливостей і можливостей дітей. Здоров'я як ціннісна Категорія сприймається дитиною завжди; дитина розуміє необхідність у здоров'ї, але може не усвідомлювати його соціальної значущості; здоров'я молодшому школяреві необхідно сприймати на рівні переконання.

Діагностика стану здоров'я здійснюється за наступними критеріями: особливості онтогенезу (дані генеалогічного, біологічного, соціального аналізу); фізичний розвиток, нервово-психічний розвиток, рівень резистентності, рівень функціонального стану організму, наявність або відсутність хронічних захворювань або вроджених вад розвитку.

Освоєння школярами валеологічних знань, умінь і навичок неможливо без ціннісної мотивації особистості учнів. Іншими словами, в процесі отримання знань школярі усвідомлюють здоров'я як головну цінність людського життя, і у них формується стійка мотивація: вести здоровий спосіб життя і цілеспрямовано займатися своїм здоров'ям.

Відомо, що поняття «мотив» означає усвідомлене спонукання до діяльності. З іншого боку, мотив – це усвідомлена потреба, про яку можна судити по діям людини. Таким чином, потреби утворюють основу мотивів і є ядром мотиваційної сфери, що включає в себе похідні від них трансформації – інтереси, переконання, прагнення.

У життєдіяльності людини мотиви виконують дві функції:

- вони спонукають і спрямовують діяльність;
- надають діяльності суб'єктивний особистісний сенс.

Загальновідомо, що саме в діяльності формується і розвивається людина. Будь-яка діяльність має продукт, предмет, операції та орієнтовну основу. Так, при формуванні валеологічної культури предметом діяльності виступають знання про здоровий спосіб життя, про свій організм, про психічне здоров'я, продуктом є – валеологічні цінності, високий рівень валеологічної і загальної культури.

Основна функція діяльності з освоєння валеологічної культури полягає в тому, що вона орієнтована не тільки на отримання будь-яких валеологічних знань, а безпосередньо на присвоєння культурних цінностей.

Особливістю діяльності по засвоєнню валеологічної культури є усвідомлення сенсу майбутньої діяльності, свідоме і самостійне складання учнями орієнтовної основи дій на базі власного життєвого досвіду школяра, усвідомлення учнями своїх дій.

Відповідне віку психічний розвиток є неодмінною умовою нормального процесу соціальної адаптації. Особливості психологічних функцій, основні структурні компоненти особистості є важливими факторами збереження психічного здоров'я школярів. Великий інтерес у зв'язку з цим представляє вивчення психічного розвитку в зіставленні зі станом психічного здоров'я учнів.

Основними причинами погіршення психічного здоров'я у дітей є:

- зниження життєвого рівня населення;
- конфлікти в сім'ї;
- проблеми, пов'язані з навчанням в школі;
- проблеми зайнятості дітей;
- зміна морально-моральних критеріїв у суспільстві;
- погіршення соматичного здоров'я [3].

Проблема збереження здоров'я через формування здорового способу життя пов'язане з відродженням культурних традицій. Відродити культуру-значить відродити здоров'я людини, здоров'я нації, народів країни, відродити саму країну. Культура-сукупність реальних обставин, явищ, предметів, способу життя і діяльності, що виділила людину з природного середовища; це все те, що створено руками і думкою людини (творіння рук людських).

Культура являє собою складну інтегровану систему, де цінності, які затверджуються суспільством, взаємозалежні, так як при зміні того чи іншого компонента цієї системи неминуче змінюються багато культурні традиції.

Сила культури в її наступності, в безперервності її внутрішнього існування і розвитку, в її породжують і творчих можливостях. Творчість в будь-якій сфері людської діяльності має бути замішано на дріжджах культури, користуватися її пам'яттю. Тільки спадкоємність і форма можуть забезпечити нововведення і відкритість.

«Культура» фіксується як загальна відмінність людської життєдіяльності від біологічних форм життя, так і якісна своєрідність історично-конкретних форм цієї життєдіяльності на різних етапах суспільного розвитку, в рамках певних епох, суспільно-економічних формацій, етнічних і національних спільностей» [2].

Значення ролі, яку виконує культура в житті кожної людини і суспільства, важко переоцінити. Образ думок і дій, загальні культурні погляди і цінності виступають основними засобами інтеграції відокремлених людських індивідуумів в розумно організоване співтовариство.

Підводячи підсумок вищевикладеному, можна відзначити, що формування валеологічної культури в системі збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я молодшого школяра має важливе значення в розвитку особистості, формуванні особистісних поглядів, мотивації, переконань на зберігання, зміцнення і розвиток фізичного і психічного здоров'я.

Безумовно, щоб сформувати валеологічну культуру молодших школярів в умовах школи, необхідна організаційна педагогічна діяльність, здатна забезпечити якісну освіту валеологічно грамотної особистості на кожному віковому етапі розвитку її індивідуальних здібностей для реалізації їх у житті шляхом пізнання, самовизначення, самореалізації.

Таким чином, валеологічна культура передбачає не тільки отримання знань, умінь і навичок у учнів основ збереження і зміцнення власного здоров'я, а й здійснення комплексу заходів, спрямованих на кількісне вимірювання рівня здоров'я і зміцнення функціонального стану систем організму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабин І. Формування валеологічної культури – основа гармонійного розвитку особистості. *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка*. (Серія Педагогіка). Тернопіль, 2002. № 5. Спецвипуск: Василь Сухомлинський і сучасність: Батьківська педагогіка. С. 73-75.

2. Барна Л. Педагогічна валеологія : курс лекцій : [навчальний посібник]. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль: Терно-граф, 2014. 146 с.

3. Гнатюк О. В. Формування в учнів молодшого шкільного віку уявлення про здоров'я як особистісну цінність : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2009. 20 с.

Бляшин Іван Ярославович
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх менеджерів в умовах змішаного навчання в закладі вищої освіти спричинено тими динамічними перетвореннями, що відбуваються в економічній, політичній, соціальній сферах нашої країни загалом й у сфері економічної освіти зокрема. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним впровадженням засобів нових інформаційних технологій в усі сфери людської діяльності. Однак, стрімкі темпи розвитку технічних засобів і програмного забезпечення вимагають не менш стрімких темпів модернізації всіх компонентів системи освіти. Однією з проблем освіти справедливо вважають протиріччя між характером професійної діяльності сучасного менеджера освіти в умовах все більш зростаючого обсягу інформації, інтенсивного впровадження та використання засобів інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) та традиційним рівнем навчання.

Сучасні тенденції розвитку професійної освіти, пов'язані з уведенням нових державних освітніх стандартів, інформатизацією сфери освіти, переорієнтацією технологій навчання на самостійну дослідницьку роботу, указують на те, що вдосконалення системи професійної магістерської підготовки майбутнього менеджера освіти неможливо без впровадження нових технологій навчання, Інтернету, e-learning, систем управління навчанням, а також без підвищення рівня розвитку професійних якостей фахівця як необхідної передумови компетентності випускника-магістра менеджменту. Вважаємо, що особливу роль набуває змішане навчання, яке для сучасного розвитку системи освіти в цілому набуває актуальності. Важливість ефективної професійної підготовки майбутніх менеджерів визначено в чинній нормативно-правовій базі України (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки).

Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям проблеми формування управлінської культури майбутніх менеджерів у професійній підготовці є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких виокремлено такі напрями розв'язання окресленого питання: теоретико-методологічні засади університетської підготовки майбутніх магістрів

(Н. Батечко, Н. Волкова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, І. Підласий, Ю. Рашкевич, С. Сисоєва); теорія і практика професійного становлення майбутнього менеджера, економіста в закладах вищої освіти (Т. Коваль, Т. Колбіна, О. Мармаза, О. Набока, В. Нагаєв, Т. Поясок, В. Стрельников); різні аспекти фахової підготовки майбутніх менеджерів – формування управлінських, ключових компетенцій (Л. Афанасьєва, Г. Лоїк), управлінських навичок (Л. Сергєєва), лідерських якостей (О. Самохвал), готовності до управлінської діяльності (С. Тарасова); використання інтерактивних і цифрових технологій у підготовці менеджерів (Т. Коваль, Г. Лоїк, Г. Локарева, Д. Миценко, О. Тютюнник).

Важливими вважаємо також дослідження з проблем освітнього менеджменту (О. Галус, А. Губа, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, С. Калашнікова, Т. Сорочан, М. Сметанський, Є. Хриков та ін.). Загальні основи розвитку професійно-педагогічної культури в освітньому процесі розкрито в студіях В. Буряка, В. Гриньової, І. Зязюна, В. Кременя, Л. Нечепоренко, Н. Ничкало, І. Прокопенка, Г. Шевченко та ін., загальні питання формування управлінської культури подано в розвідках А. Грушевої, Г. Єльнікової, Н. Протасової, О. Романовського та ін. Зокрема, висвітлено питання розвитку управлінської культури керівників закладів освіти, викладачів (Л. Васильченко, В. Діуліна, В. Дубінецький, Г. Єльнікова, С. Королюк, О. Набока, В. Олійник, Т. Пономаренко, М. Якібчук), державних службовців (О. Яркової), офіцерів прикордонників (М. Тарнавський), інженерів залізничного транспорту (Р. Сущенко), фахівців лісогосподарської галузі (С. Яшник), працівників митних органів (О. Корнійчук).

Упровадженню моделі змішаного навчання в системі освіти присвячені праці вітчизняних (Є. Желнова, О. Кривонос, В. Кухаренко, М. Нікітіна, А. Стрюк, Ю. Триус, Г. Чередніченко, Л. Шапран та інших) та зарубіжних (I. Allen, B. Barrett, J. Bersin, C. Bonk, Di Clark, C. Dziuban, R. Garrett, S. Kmnar, A. Picciano, P. Sharma, P. Shea, A. Siddiqi, M. Tammelin, P. Valiathan) науковців.

Нині вища школа України зазнає серйозних перетворень. Спостерігається активність спроб модифікації традиційних форм навчання. До сприятливих факторів означеного напрямку можна віднести: тотальну інформатизацію суспільства; упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес магістерської підготовки майбутнього менеджера освіти; перехід до особистісної парадигми в освіті. В епоху швидкого обміну інформацією суспільству необхідні фахівці, що володіють мобільністю та автономністю, здатні самостійно знайти, відібрати й обробити необхідну інформацію, швидко знайти вихід із проблемної ситуації, постійно вдосконалювати власні професійні компетентності. У цих умовах система традиційного навчання не може повною мірою реалізувати запити суспільства, а вимоги держави не можуть бути реалізовані без кардинальних змін системи вищої освіти [3].

Вважаємо, що одним із можливих шляхів вирішення означеної проблеми може стати технологія *blended learning*, або змішане навчання, що поєднує сильні сторони традиційних форм навчання та переваги дистанційних технологій у процесі магістерської підготовки. Іншими словами, змішане

навчання є ефективним способом вирішення проблеми розбіжності між вимогами сучасного суспільства та можливістю вищої освіти їм відповідати. На відміну від багатьох інших педагогічних технологій, змішане навчання не має конкретного авторства та складалося багато в чому спонтанно, у результаті численних спроб змінити існуючі методи і принципи навчання. Така спонтанність і багатофакторність розвитку змішаного навчання викликає складності при аналізі означеної технології, які починаються зі спроб сформулювати чітке визначення [5, С. 45].

Сучасним менеджерам доводиться вирішувати складні управлінські питання щодо забезпечення якості функціонування установ і підприємств, формування конкурентоспроможності закладів на ринку освітніх послуг. Якість управління відображається в успішності закладу й залежить від управлінської компетентності керівників установи, від їх готовності до інноваційних змін. Інноваційна культура майбутнього керівника – це багатокomпонентне, багатоаспектне явище, покликане виконувати широкий спектр завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажиппо О., Корольова М. Технологія формування управлінської компетентності майбутнього менеджера фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. № 5(79). 2020. С. 5-11.
2. Бурдонос Л.І., Малишко В.В. Менеджмент і маркетинг в освіті : навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький. 2019. 90 с.
3. Дудар Т. Г., Мельниченко В. В. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. 250 с.
4. Кайданович Ю.С. Формування управлінської культури державного службовця в галузі освіти. *Інвестиції: практика та досвід*. № 12. 2011. С. 103-106.
5. Міськова Н.М. Інноваційні технології управлінської діяльності в системі функціонування закладів загальної середньої освіти України. *Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу : монографія / авт. кол. : Красовська О.О., Максимчук Н.С., Міськова Н.М. та ін.; за заг. ред. О. О. Красовська. Рівне : видавець О. Зень. 2023. С. 11-47.*

Карчевський Олексій
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток навичок для суспільства знань було визначено складовою цілі підвищення якості освіти. Необхідно зазначити, що ЄС, визнаючи це завдання як надзвичайно пріоритетне, доклав чималих зусиль, починаючи з 2000 р., у напрямі розробки уніфікованого переліку базових навичок для спільноти.

Тривала робота результувалась прийняттям у 2006 р. Європейської довідкової системи ключових компетентностей для навчання впродовж життя, яка рекомендована для впровадження у національні системи освіти країн-членів. Система охоплює вісім ключових компетентностей: спілкування рідною мовою, спілкування іноземною мовою, математична компетентність та базові компетентності у галузі науки та техніки, цифрова компетентність, вміння вчитись, міжособистісна, міжкультурна, соціальна і громадянська компетентності, підприємливість та культурне самовираження.

Серед основних завдань, що забезпечать підвищення якості та ефективності систем освіти та підготовки майбутніх фахівців у країнах ЄС, О. Локшина виділяє:

- підвищення якості та ефективності освіти і професійної підготовки вчителів в країнах-членах у контексті нових вимог «суспільства знань»; розвиток навичок для суспільства знань; забезпечення рівного доступу до ІКТ;
- збільшення частки осіб, хто займається за технічними та природничими напрямками; ефективне використання ресурсів [2].

Іншим дієвим інструментом забезпечення високого рівня освітньої якості було визначено забезпечення рівного доступу до ІКТ, що планувалось досягти не тільки за рахунок забезпечення відповідним обладнанням та широкими комунікаційними можливостями (Інтернет/Інтранет), але й за рахунок високоякісного програмного забезпечення. Проблема залучення молоді до вивчення природничо-наукових та математичних дисциплін планувалась вирішуватись шляхом як оновлення змісту природничо-математичної освіти на рівні середньої школи, так і посилення зв'язків з промисловістю та бізнесом, підкреслює І. Малицька [1].

Реалізація цілі «Покращення рівного доступу до освіти» передбачала виконання таких завдань, як:

- створення відкритого освітнього простору; додання привабливості освіті;
- підтримка активного громадянства, рівних можливостей та соціальної злагоди.

Вирішення завдання «створення відкритого освітнього простору» передбачало, по-перше, спрощення доступу до освіти усім віковим групам, що планувалось досягти, передусім, шляхом розробки інформаційних та орієнтаційних довідників, і, по-друге, створення системи так званих «мостів» для того, щоб зробити можливим перехід від одного напрямку навчання або однієї системи освіти в іншу – європейці повинні мати змогу накопичувати попередні освітні досягнення та бути впевненими, що одержані кредити та кваліфікації будуть визнані в усьому просторі ЄС [1].

1. Процес глобалізації та глобальної модернізації, в якому англійська мова відіграє роль світової. Заходи урядів, спрямовані на модернізацію, одночасно ведуть до англізації внутрішнього середовища. Ідеологія глобалізації передбачає, що англійська мова є предметом вжитку, який в будь-якому разі має бути придбаним чим раніше, тим краще.

2. Процес інтернаціоналізації вищої освіти, який є однією з цілей реформ. Підвищення статусу європейських освітніх інституцій та збільшення конкурентоспроможності на світовій арені неможливе без збільшення кількості курсів англійською мовою та кількості викладачів, які ці курси здатні викладати. Привабливість європейської освіти для зарубіжних студентів неможлива, якщо викладання не ведеться англійською. Викладання на англійській мові розглядається як важливий фактор повертання іноземних студентів.

3. Освітня політика ЄС, яка має уже досить довгу історію і зараз активно реалізується. Наслідком масштабності та популярності різного роду програм ЄС, в тому числі обмінних, є те, що університети пропонують навчальні курси англійською, бо більшість приїжджих студентів з країн-членів ЄС не здатні навчатися мовою приймаючого вчз. За статистикою, якщо немає можливості поїхати до англомовної країни, студенти вибирають ту країну, де англійська є найбільш вживаною та поширеною.

4. Університетські кафедри мають в своєму складі викладачів, які здатні викладати англійською, а також викладачів, для яких рідною є англійська.

5. Процес уніфікації документів про освіту. Додаток до диплома видається англійською, хоча Європейською Комісією передбачається його видача на найбільш вживаних європейських мовах.

6. У системі обов'язкової освіти не дивлячись на те, що концепція «дві іноземні мови» не вказує на те, які саме мови вивчати, на практиці ні в кого не виникає сумнівів щодо того, що першою іноземною має бути англійська.

Визначальним пріоритетним напрямом створення єдиного європейського освітнього простору є розвиток полікультурної освіти та виховання, що зафіксовано у документах країн Європейського Союзу. З огляду на це, вчені, політики, державні діячі у країнах Європейського Союзу докладають зусиль,

що спрямовані на досягнення діалогу й взаємопорозуміння між представниками різних культур і етносів у європейській спільноті. Турбота про збереження самобутності культур та їхнього розмаїття в країнах ЄС ґрунтується на визнанні культурного плюралізму як потужного чинника соціального поступу. Зростання культурної розмаїтості за рахунок міграційних процесів в країнах Європейського Союзу зумовлюють розвиток ідеї полікультурної освіти, що знаходиться в центрі уваги педагогів країн Європейського Союзу [7].

Основними напрями впровадження засад полікультурності в країнах Європейського Союзу є:

- по-перше, реформування (чи створення) освіти для меншин (як «традиційних», тобто іонаціональних етнічних груп, що здавна й компактно проживають в межах держави, так і «нових меншин» – іммігрантських громад), з метою забезпечення для них та їхніх культур «рівних можливостей», що і є головною метою, поставленою мультикультурним підходом;
- по-друге, виховання взаємного культурного розуміння та толерантності між представниками різних етнічних (мовних, релігійних, культурних) груп у суспільстві, що досягається реформуванням навчальних програм, підручників та методів навчання для всієї системи освіти (а не лише для меншин).

Реалізація засад мультикультурності в освіті в країнах Європейського Союзу далеко не зводиться ані до викладання рідної мови дітям із меншинних груп (чи навіть до створення для них шкіл із рідною мовою викладання), ані до запровадження в усіх школах країни такого собі «предмета мультикультуралізму» – вона передбачає перспективу перегляду всієї системи організації освіти й характеру викладання багатьох предметів, від мов та історії – до природничих дисциплін.

Стратегічна ціль «Відкритість освіти ЄС усьому світові» у контексті фундаментальної потреби посилення відповідності ринку праці та викликам глобалізації включає:

- посилення зв'язків між виробництвом та науковими дослідженнями і суспільством в цілому;
- розвиток духу підприємництва;
- інтенсифікація навчання іноземних мов;
- посилення мобільності та обмінів; посилення європейського співробітництва.

Для проведення моніторингу якості освіти фахівцями Європейського Союзу розробляється модель освітніх індикаторів. Концептуально підхід ЄС базується на таких основних складових, як контекстуальна інформація, освітній процес, освітні досягнення, ресурсний внесок в освіту. Статистичні збірники, підготовлені в рамках ЄС, містять інформацію про всі компоненти освітнього процесу та оточення, в якому він відбувається. Відмінності можуть стосуватися структурування індикаторів (наприклад, за рівнями освіти – дошкільна, середня, вища освіта або за предметними сферами – навчання іноземних мов, навчання ІКТ, спеціальна освіта тощо). Зокрема, щорічні збірники «Основні дані про освіту в Європі» (Key Data on Education in Europe), які розроблені Європейською Комісією спільно з EURYDICE (інформаційною мережею з

освіти в Європі) та Eurostat (Статистичним бюро Європейського Союзу), інформують про стан систем освіти країн-членів та тенденції її розвитку з метою діагностики рівня якості освіти. Велику увагу забезпеченню якості освіти приділяє і ЮНЕСКО [5].

Оцінка врахування цього права державами передбачає аналіз доступу до якісної освіти, що робиться, наприклад, у виданні ЮНЕСКО та Інституту статистики ЮНЕСКО «Global Education Digest 2003: Comparing Education Statistics Across the World» («Всесвітній звіт з освіти 2003: порівняння світової статистики у світі»), де аналізуються освітні системи та тенденції розвитку за основними показниками, структурованими за рівнями освіти (дошкільна, початкова, середня, вища освіта) [7].

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми реформування управління освітою в Європейському Союзі. Подальші дослідження повинні спрямовуватися: на вивчення цілісної системи освіти в Україні та інших країнах в умовах глобалізації світової економіки; на дослідженні змішаної системи управління освітою; стратегії розвитку оптимальної мережі; законодавчого врегулювання відносин у сфері освіти; моніторингу системи управління освітою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору. Науковий вісник ЧНУ. 2009. Вип. 468. URL : <http://www.nbuuv.gov.ua/portal/natural/Nvchu/PtP2009> (Дата звернення: 11.11. 2025 р.).
2. Авшенюк Н. Європейський центр розвитку професійної освіти. *Професійно-технічна освіта*. 2005. №1 С.38-39
3. Балабанов К.В. Основні тенденції розвитку освіти і науки в Європейському Союзі URL : www.nbuuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Prvs/2009_3/1047.pdf. (Дата звернення: 11.11. 2025 р.).
4. Барселонська програма «Детальна робоча програма з досягнення цілей системи загальної та професійної освіти в Європі до 2010 р.» URL : <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/vocational> (Дата звернення: 11.11 .2025 р.).
5. Вікторов В.Г. Міжнародні моделі освітніх індикаторів якості освіти. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ, 2005. № 49 URL : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_49/Viktorov.htm. (Дата звернення: 11.11 .2025 р.).
6. Грегем Е. У Польщі виховують нове покоління лідерів: Уроки для України. *Аспекти саморядування*. Київ. №3. С.23-24.
7. Гриценчук О.О. Стратегічні орієнтири розвитку інформаційних освітніх мереж ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ в європейському контексті. URL : <http://194.44.242.244/e-journals/ITZN/em1/content/06goonec.html>. (Дата звернення: 11.11. 2025 р.).

Якимчук Олександр
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЛЮДИНИ ДО ЖИТТЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

XXI століття ставить перед європейською освітою певні цілі, які повинні сприяти створенню єдиного європейського простору, формуванню «європейської ментальності» та європейської громадянськості поряд із громадянськістю національною. Відбувається універсалізація та стандартизація європейських знань, які б надавали молоді різних націй та народів усвідомлення її належності до єдиної європейської культури.

Вперше на міжнародному рівні спроба регламентувати обов'язки держав і міжнародних організацій з підготовки людини до життя в інформаційному суспільстві належить ЮНЕСКО в «Рекомендаціях про розвиток і використання багатомовності та загального доступу до кіберпростору», у яких йде мова про те, що державам-членам і міжнародним організаціям варто сприяти розповсюдженню грамотності в галузі інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) [1, с. 65].

Звернувшись до міжнародного досвіду щодо проблем розвитку інформаційних освітянських мереж, варто відзначити діяльність таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ, що мають на меті вирішення проблем розвитку дітей та молоді, а також беруть активну участь у процесах оновлення освіти, спрямованої на задоволення потреб людини у сучасному світі. Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ – UNICEF, United Nations Children's Fund) та Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО – UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)) – організації, діяльність яких є пріоритетною у галузі розвитку людини, здорового способу життя, навчання продовж життя, реалізують у своїй роботі ідею «вільного розповсюдження інформації» і відкритого доступу до неї. За часи існування кожна створила власну інформаційну мережу для забезпечення потреб освітян і широких кіл тих, хто цікавиться даною проблемою. З визначенням необхідності розвитку інформаційної та комунікаційної сфери ЮНЕСКО створив власну інфраструктуру, спектр якої охоплює освітню галузь як провідну у вирішенні глобальних завдань організації.

Основні підпорядковані підструктури інформаційної мережі ЮНІСЕФ: сектор комунікації та інформації (CI – Communication and Information Sector), який складається з таких відділів: відділу комунікаційного розвитку; відділу свободи самовираження, демократії та миру; відділу інформаційного суспільства. Сектор здійснює розвиток за трьома стратегічними напрямками: сприяння вільному розповсюдженню ідей і універсальної інформації; сприяння плюралізму та незалежності засобів інформації; сприяння модернізації інформаційних інфраструктур; сектор освіти (Education Sector) із своєю інфраструктурою, що охоплює широкий спектр проблем в галузі освіти. Ще одним кроком до втілення ідей вільного розповсюдження інформації та використання інформаційно-комунікаційних технологій у освіті було підписання Генеральною Асамблеєю Об'єднаних Націй резолюції за номером A/RES/56/183 про проведення Всесвітнього Самміту з Інформаційного суспільства WSIS (World Summit on the Information Society), що відбулося 21 грудня 2001 року. У центрі обговорення Самміту знаходилися питання щодо створення і розвитку Інтернет-уряду та механізмів скорочення цифрового розриву [3, с.68].

Важливим напрямом роботи інформаційної мережі ЮНЕСКО є також проект, який створив власну інформаційну мережу та мережу партнерів за назвою ЮНІТВІН (кафедри ЮНЕСКО). Програма була заснована у 1992 році і має на меті зміцнення співробітництва між вузами різних країн світу для ефективного обміну знаннями. Вона покликана сприяти міжвузівській співпраці з метою передачі знань, розвитку та удосконаленню підготовки спеціалістів і науковців у вищій школі, інтернаціоналізації вищої освіти.

Проектом, спрямованим на забезпечення освітян інформацією є проект ЮНЕСКО «Інформаційна мережа культури світу», мета якого полягає в створенні мережі сайтів, що дозволяють одержати інформацію про діяльність освітян у всьому світі. Функцію з систематизації, збору, аналізу та розповсюдження освітянської інформації в країнах Європейському Союзі та Раді Європи виконують такі відомі міжнародні інформаційні центри та мережі як EURYDICE (Інформаційна мережа з питань освіти Європейського Союзу), EUDISED (Європейські документаційні та інформаційні системи для освіти), CEDEFOP (Європейський центр з розвитку професійної підготовки) та інші. Наприклад, EUDISED – European Documentation and Information System for Education (Council of Europe) – Європейська система з документації та інформації для освіти) об'єднує тридцять дві агенції країн Європи, які повністю несуть відповідальність за збір та створення бази даних з науково-дослідницьких проектів з питань освіти в своїх країнах. Робота всієї мережі регулюється єдиними створеними для всіх її учасників законами [1, с.80].

Враховуючи різноманітність систем освіти європейських країн Європейський Союз вважає, що саме ця різноманітність і є культурним багатством кожної окремої країни. Краще розуміння особливостей та самобутності кожної країни веде до плідної співпраці та створення взаємного європейського простору, що можливо лише завдяки володінню та поширенню необхідної інформації щодо будь-яких аспектів систем освіти.

Саме для цього була створена і працює до цього часу освітянська інформаційна мережа ЄУРИДАЙС. Першочерговим завданням створення її був обмін досвідом з питань освіти та освітянської політики на національному рівні та рівні Європейського співтовариства, що повинно сприяти зміцненню співпраці між членами-країнами Європейського Союзу. Спочатку у кожній країні, яка бажала співпрацювати з мережею, були створені Національні відділення для участі в її роботі. Європейською Комісією було створено Європейське відділення ЄУРИДАЙС, яке координує та підтримує роботу мережі, забезпечуючи адміністративну та технічну підтримку [2, с.55].

Більшість Національних відділень відносяться безпосередньо до Міністерств освіти або мають тісні зв'язки з ними. Кожне Національне відділення очолює Голова, який координує роботу на місцях та двічі на рік зустрічається з Головою ЄУРИДАЙС Європейської Комісії. Освітняни, які зацікавлені в спілкуванні з цими мережами, мають можливість одержувати інформацію через систему мережі Інтернет.

Таким чином, пріоритетним напрямом в системах освіти європейських країн залишилося досягнення рівних можливостей в отриманні освіти, забезпечення всіх громадян базовими знаннями, здібностями та вміннями, які необхідні їм для соціальної та професійної інтеграції у суспільство, в якому вони живуть; підвищення якості освіти і забезпечення індивідуального розвитку; зближення змісту освіти до очікувань роботодавців; пристосування нових форм навчання до існуючої системи кваліфікацій у галузі освіти і підготовки кадрів; інтенсифікація мобільності студентів. Тому саме інтеркультурна освіта стала однією з основних в системах освіти країн Європейського Союзу. У цих країнах склалася складна ситуація, яка вимагає від розвинутого та етноцентричного Європейського суспільства удосконалювати систему освіти, по-перше, залишаючи в ній її самобутність та, по-друге, враховуючи ситуацію, шукати нові перспективи саме в розвитку інтеркультурної освіти та виховання, виховуючи повагу до інших культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору. Науковий вісник ЧНУ. 2009. Вип. 468. URL : <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvchu/PtP2009>
2. Авшенюк Н. Європейський центр розвитку професійної освіти. *Професійно-технічна освіта*. 2005. №1 С.38-39
3. Балабанов К.В. Основні тенденції розвитку освіти і науки в Європейському Союзі URL : www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/Prvs/2009_3/1047.pdf.
4. Вікторов В.Г. Міжнародні моделі освітніх індикаторів якості освіти. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ, 2005. № 49 URL : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_49/Viktorov.htm.
5. Гриценчук О.О. Стратегічні орієнтири розвитку інформаційних освітніх мереж ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ в європейському контексті. URL : <http://194.44.242.244/e-journals/ITZN/em1/content/06goonec.html>.

Олевський Тарас
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Матковський Андрій
аспірант педагогічного факультету,
Рівненського державного гуманітарного університету

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

З утвердженням Україною незалежності було проголошено необхідність її побудови як правової держави, орієнтованої на загальнолюдські цінності. Це стало принциповим напрямом розвитку України на засадах демократії, пріоритетності прав людини, необхідною передумовою повноцінного входження нашої країни до світової та європейської спільноти.

Україна як суверенна держава вже має ціле покоління своїх громадян, що зросло за період її незалежності. Цьому новому поколінню незалежної України належить продовжувати розбудову розвиненого демократичного українського суспільства та утвердження принципів верховенства права. Наша держава приєдналася до міжнародних угод, що встановлюють загальновизнані міжнародні стандарти у сфері прав і свобод людини та громадянина. Успішною умовою втілення в життя закладених у цих документах принципів і норм є правова освіченість молодих громадян України, що включає відповідні знання і правильне розуміння права, вміння використовувати ці знання на практиці та застосовувати правові засоби захисту порушених прав та законних інтересів. На особливу увагу з точки дотримання прав і свобод людини заслуговує становище української молоді як важливої вікової та соціальної категорії громадян.

Серед актуальних проблем, що їх висунуло сьогоднішня незалежна Україна перед педагогами, юристами, психологами та працівниками різних державних і громадських інституцій, гостро постала проблема правової освіти та виховання дітей і молоді, як складова комплексної програми навчання і виховання національної системи освіти. Оновлення змісту освіти, впровадження нових пріоритетних напрямів, основних шляхів реформування, нових підходів, виховних систем, форм і методів навчання і виховання та пошуку шляхів і засобів їх реалізації, як наголошується в «Державній національній програмі

«Освіта. Україна ХХІ століття», - важлива ланка в реформуванні «освіти в Україні і передбачає приведення його у відповідність з сучасними потребами особи і суспільства».

Правова освіта виступає засобом отримання правових знань та практичних навичок, інструментом підвищення загального рівня правової культури у суспільстві та формування високої правосвідомості молодих громадян нашої держави. Національна програма правової освіти населення своїми завданнями визначає підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед студентської та учнівської молоді [7].

Реалізація завдань правової освіти, як слушно зауважує В. Андрейцев, має впроваджуватися «з урахуванням сучасних вимог до державотворення і правового забезпечення всієї гами людської діяльності, вироблення підходів до її усвідомлення і сприйняття як елементу державної політики, складової соціального прогресу, утвердження верховенства права і закону, прав людини і громадянина, впровадження цивілізованих форм суверенітету, територіальної цілісності й національної безпеки України» [1].

Сутність поняття «правова освіта», «правовиховна робота» тривалий час залишалась поза увагою держави, системи освіти. У сучасному українському суспільстві актуальність правової освіти та правового виховання студентської молоді великою мірою зумовлюється потребою державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості, власне процесом відродження нації.

Питання становлення та розвитку правової освіти в Україні досліджували українські науковці, зокрема: питання стану правничої освіти в Україні – Ю. Шемшученко, В. Андрейцев, В. Сущенко, С. Савченко, Г. Мурашиний; підготовку викладачів правознавства для освітньої галузі – Б. Андрусишин; науково-теоретичне обґрунтування правової освіти розробляли: В. Денисов, П. Рабинович, В. Семенов, І. Усенко, Л. Заблоцька, І. Котюк, О. Пометун; формування правосвідомості молоді у закладах професійної освіти – Н. Ткачова; соціально-педагогічну профілактику правопорушень важковиховуваних учнів – В. Оржеховська, В. Пастухов, В. Терещенко; формування уявлень у підлітків про права та обов'язки – І. Васильківська, В. Вітвицька, С. Керенко.

У практиці правового забезпечення освітянських закладів крім педагогічних використовуються провідні положення теорії правознавства. В наукових працях вчених, педагогів та психологів особливе значення надається гуманістичному підходу до формування в учнів правової культури, що передбачає поєднання правових знань та правової поведінки (Г. Балл, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Костицький, В. Кремень, В. Медведєв, Н. Ничкало, С. Яковенко), висвітлюється психологічний досвід з проблеми засвоєння учнями правових знань (О. Асмолов, Б. Братусь, Л. Коган, І. Кон, О. Леонтєв, В. Шатенко, А. Титаренко), наголошується необхідність створення психологічних умов формування правосвідомості учнів, необхідності використання інноваційних педагогічних технологій (В. Кондратенко,

В. Моляко, Л. Одерій, В. Оржеховська, В. Орлов, С. Сисоєва, Н. Ткачова, В. Якубовський).

Зміст правової освіти – це бажаний результат, якого повинна досягти особа в процесі навчальної діяльності і який полягає в оволодінні нею системою знань, умінь і навичок, досвідом практичної діяльності, громадських, світоглядних і професійно значущих особистих якостей.

Зміст правового навчання – це засіб, за допомогою якого досягається результат правової освіти. Він є змістом і структурою навчальної інформації, що опановується студентом, відображається у освітньо-професійних програмах підготовки, навчальних планах, програмах навчальних дисциплін, підручниках, посібниках, інших дидактичних матеріалах. Крім того, до змісту правової освіти відносять комплекс практичних задач, завдань і вправ, що забезпечують формування професійних і навчальних умінь і навичок, первинного досвіду громадської діяльності.

При виборі форм надання правової освіти педагог повинен враховувати ознаки громадянського суспільства:

- вільні відносини між суб'єктами громадянського суспільства;
- цінування громадянських прав вище за державні закони;
- забезпечення прав і свобод особистості, можливостей реалізації її інтересів і прагнень, політичного, ідеологічного плюралізму;
- саморегуляція відносин між людьми, їх асоціаціями та добровільними об'єднаннями на основі соціальних і психічних норм регуляторів суспільного життя;
- багатство соціальних ініціатив;
- збереження відповідних традицій, культури тощо.

Вимоги до змісту вищої освіти визначаються державою і змінюються відповідно до зміни рівня правового розвитку суспільства. Згідно ст. 15 Закону України «Про вищу освіту»: «Державні стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки в Україні. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форми одержання освіти» [3].

У концепції правової освіти повинні бути сфокусовані також елементи економіки і соціальної психології, наукової теорії і соціальної практики. Тобто, загальнодержавна концепція має носити комплексний характер. Вважаємо, що за умови вмілої реалізації таких основних концептуальних положень, які повинні скласти частину комплексної системи, можна ефективно вирішувати проблему правової освіти і виховання.

Головні завдання правової освіти та виховання студентської молоді ми визначаємо:

- чітко окреслена цілеспрямованість і безперервність навчально-виховного процесу в межах навчального закладу, позааудиторної роботи зі студентами;
- розширення і поглиблення правових знань, формування у свідомості студентів переконань та вироблення практичних умінь і навичок їх застосування;
- формування усвідомлення наслідків будь-яких порушень правопорядку;

- врахування особливостей умов конкретного регіону;
- використання принципів зв'язку з життям, комплексного підходу до виховання, забезпечення єдності свідомості та поведінки;
- поєднання поваги до особистості з вимогливістю;
- опора на позитивне в особистості;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей студентської молоді;
- уміле поєднання з принципами і методів виховання - переконання, прикладу, привчання, створення спеціальних виховних ситуацій, а також в разі крайньої необхідності примусу та покарання;
- використання нагромадженого вітчизняного та зарубіжного теоретико-методологічного надбання та практичного досвіду (розробка спеціальних пам'яток, листівок, плакатів, буклетів та іншої наочної агітації);
- єдність зусиль державних і громадських інституцій.

Крім того, правова освіта та виховання вимагають впливу на особистість через оптимальний вибір змісту, форм, методів та чіткої структури навчально-виховного процесу. Тільки комплексний підхід забезпечить успіх на цій ділянці роботи з участю висококваліфікованих педагогів, спеціалістів-практиків.

Аналіз стану проблеми, що вивчається в практиці вищих навчальних закладів, та проведені нами дослідження у Міжнародному економіко-гуманітарному університеті та Рівненському державному аграрному коледжі дозволили визначити педагогічні умови, які дають можливість підвищити ефективність правової освіти студентської молоді. Однією з педагогічних умов успішного надання правової освіти студентам вищих навчальних закладів є вдале використання методів і форм організації спільної діяльності студентів, яке сприяє формуванню громадянських якостей. Правова освіта та виховання молоді мають державне значення, а тому вони повинні реалізувати не лише освітню функцію, але й обов'язково орієнтуватися на практично-виховну спрямованість.

З метою підвищення рівня правової культури та свідомості молоді щорічно проводяться правоосвітні виховні заходи, серед яких: місячник правових знань, тиждень правових дисциплін, огляди, конкурси. Викладацький колектив юридичного відділення аграрного коледжу здійснює щомісячний моніторинг правоосвітніх заходів, веде фотолітопис. Серед методів впливу на свідомість, почуття і волю в контексті виховання громадянськості студентів, з урахуванням особливостей юнацького віку, були використані наступні: розповідь, пояснення, роз'яснення, бесіда, діалог, диспут, переконання, приклад. Головним інструментом методів цієї групи є слово. Зокрема було проведено бесіди на теми: «Що таке правова освіта?», «Риси громадянської особистості», та ін.

Одним із напрямків роботи з реалізації Програми правової освіти населення на 2020-2025 роки є правове інформування мешканців міста. Саме тому на базі Міжнародного економіко-гуманітарного університету та Рівненського державного аграрного коледжу працює юридична консультація, де кращі студенти та викладачі надають безкоштовну правову допомогу малозабезпеченим мешканцям міста, студентам.

Важливим для нашого дослідження є впровадження ефективних форм взаємодії педагога і студента на засадах співробітництва. Співробітництво – це спільна діяльність педагога та студента для досягнення загальних цілей. Саме тому, обираючи конкретні методи навчання та виховання, педагоги враховували цілі, зміст і особливості виховання студентів як громадян України у сучасних умовах розбудови громадянського суспільства; методично оптимально поєднували конкретні обставини й умови навчально-виховного процесу в коледжі та університеті.

Виявляючи активну громадську позицію, студенти Рівненського державного аграрного коледжу запровадили програму залучення волонтерів для допомоги дітям-сиротам та участі у проекті «Служіння заради миру». До неї було включено такі заходи:

1. Проведення лекції на тему: «Служіння заради миру».
2. Участь у тренінгах для роботи з дітьми-сиротами.
3. Робота круглого столу із залучення спеціаліста-психолога на тему: «Психологічні аспекти сирітства».
4. Бесіда з юристом Рівненського будинку дитини щодо проблем сирітства та можливості надання допомоги зазначеному закладу.
5. Знайомство та відвідання Рівненського будинку дитини. Участь у святкуванні Дня захисту дитини та надання спонсорської допомоги Рівненському будинку дитини.
6. Проведення конференції із залученням спеціалістів-юристів на тему: «Організаційно-правові засади усиновлення».
7. Залучення громадськості до подолання проблеми сирітства (друк статті в ЗМІ).
8. Проведення міжвузівської науково-практичної конференції на тему: «Проблеми українського суспільства: право на життя» в рамках подолання проблем сирітства.

Важливим стимулом самовиховання громадянськості у студентів є проведення конкурсу «Проблеми українського суспільства: мої права». Метою конкурсу є сприяння утвердженню поваги до права в Україні.

Завданнями конкурсу є:

- підвищити загальний рівень правової культури та сприяти вдосконаленню системи правової освіти студентської молоді;
- формувати набуття необхідного рівня правових знань;
- сприяти створенню належних умов для отримання молоддю знань про свої права, свободи і обов'язки;
- виховувати у студентства повагу до права, гуманістичних правових ідей, загальнолюдських та національних правових цінностей;
- сприяти підвищенню рівня правової поінформованості студентства;
- залучати молодь до участі в інтелектуальних ділових іграх, громадських проектах.

У правовиховній роботі вищих навчальних закладів важливу роль відіграє залучення студентської молоді до посильної діяльності, яка передбачає певний обсяг правових знань, умінь та навичок. Це передусім участь у

студентському самоврядуванні, зокрема в роботі комісії з дисципліни і порядку, у різних формах роботи. Залучення студентської молоді до правоохоронної роботи в навчальному закладі та за його межами слід оцінювати з погляду проведення профілактичної роботи з студентською молоддю і з погляду набуття нею правового досвіду, виховання в неї непримиренного ставлення до негативних явищ життя.

Формування правової культури студентської молоді - це процес цілеспрямованого і систематичного впливу на правосвідомість особи (групи) за допомогою сукупності (комплексу) правовиховних заходів, певних способів і засобів, які має у своєму розпорядженні суспільство.

До основних напрямків вдосконалення правової освіти в Україні визначаємо:

- наукове, методичне та організаційне забезпечення розвитку правової освіти;
- розробка концепції правової освіти в Україні, відповідних галузевих та регіональних програм;
- підготовка висококваліфікованих наукових та науково-педагогічних кадрів у галузі правової освіти молоді;
- організація ступеневої системи правової підготовки;
- оптимальний вибір змісту, форм, методів та чіткої структури навчально-виховного процесу правової підготовки.

Правова освіта та правове виховання – важливе завдання сучасної системи освіти, необхідний елемент правової культури, умова становлення правосвідомості студентської молоді у сучасних умовах розбудови громадянського суспільства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейцев В.І. Сучасна правнича наука та освіта: на шляху до Болонського процесу. Вища школа. 2015. № 3. С. 36-54.
2. Кремень В.Г. Вища освіта в Україні. Навчальний посібник. Київ: «Знання». 2005. 327 с.
3. Закон України «Про вищу освіту». 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Ніколаєнко С.М. Вища освіта - джерело соціально-економічного і культурного розвитку Київ. «Знання», 2005. 256 с.
5. Права молоді в Україні. Методичний посібник. Видав-во Державного комітету України у справах сім'ї та молоді. Київ. 2013. С. 3-6.
6. Сущенко В.І. Проблемні питання реформування правничої освіти в Україні в контексті Болонського процесу. Вища школа. 2015. № 5. С. 21-25.
7. Савченко С.І. Правова освіта молоді: сучасний стан та шляхи вдосконалення. Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь. Наукові праці та матеріали конференції. Київ, 2021. Вип. 1. С. 661-665.

Василь Габорець
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ТРАНСФЕРУ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ОСВІТИ

Країни Європейського Союзу та їх об'єднання забезпечить вільний вибір місця навчання, сприятиме розвитку єдиної освітньої системи найвищого рівня в Європі. В 80-90-х рр. XX століття та на початку XXI століття проблеми управління розвитком навчальних закладів системи загальної середньої освіти досліджували українські та російські вчені Л. Даниленко, І. Жерносек, В. Зоц, В. Мадзігон, Н. Островерхова, М. Поташник.

Вплив глобалізаційних освітніх процесів на сучасному етапі розвитку держави досліджено у працях провідних вітчизняних учених: А. Гальчинського, В. Лугового, В. Кременя, Є. Марчука, П. Сауха. Функціонування та розвиток регіональних систем освіти вивчали М. Дарманський, Г. Єльнікова, Л. Ващенко, П. Третяков. Здобутки та особливості механізмів управління системами освіти найбільш розвинених країн відображено у працях Н. Абашкіної, І. Зязюна, О. Локшиної, М. Лещенко, В. Лугового, І. Тараненка, Б. Мельниченка, І. Ковчиної, А. Власюка, С. Калашнікової, В. Олійника, В. Медведя, С. Майбороди, К. Корсака. Аналіз наукових джерел з теми дослідження вказує на відсутність комплексного вивчення трансферності управління освітою в Україні, зокрема поєднанню академічного й практичного профілю навчання.

В останні роки ЄС доклав чимало зусиль до розширення європейського освітнього простору. Крім проведення проєктів на рівні ЄС, у галузі вищої та перед вищої освіти прийнято низку програмних документів. Два найважливіших з них Барселонська програма «Детальна робоча програма з досягнення цілей системи загальної та професійної освіти в Європі до 2010 р.» (2001 р.) і Копенгагенська «Декларація про посилену європейську кооперацію в галузі вищої та перед вищої освіти» (2002 р.), які визначають довгостроковий, стратегічний розвиток освіти і, зокрема, становлення європейського освітнього простору. Як стверджує Н. Авшенюк, який ґрунтується на таких трьох стратегічних цілях :

1. Підвищення якості і ефективності систем загальної та професійної освіти в ЄС У галузі середньої та професійної освіти досягнути найвищої якості

для того, щоб у світовому масштабі Європу визнали еталоном якості і значущості своїх систем, а також установ загальної та професійної освіти.

2. Полегшений доступ до професійної освіти для всіх Системи загальної та професійної освіти у Європі будуть спільними на такому рівні, що громадяни зможуть вільно пересуватися в межах цих систем і використовувати переваги їхнього різноманіття. Посвідчення кваліфікації, знань і навичок, які були отримані де-небудь у ЄС, дійсні скрізь у межах Співтовариства з метою освіти і підвищення кваліфікації. Крім того, громадяни Європи будь-якого віку мають доступ до навчання протягом усього життя.

3. Відкритість систем загальної та професійної освіти стосовно змісту Європа відкрита для взаємовигідного співробітництва з усіма іншими регіонами і повинна стати головною метою студентів, викладачів і дослідників з інших регіонів світу [1].

З метою виконання Програми прийнято «Декларація про посилену європейську кооперацію в галузі вищої та перед вищої освіти» з трьома пріоритетними напрямками, по кожному з яких створено робочу групу експертів:

1. Підвищення прозорості для компетенцій і кваліфікацій. Передбачається збільшення прозорості функціонування систем вищої та передвищої освіти, процесів і результатів вищої та передвищої освіти шляхом єдиних інструментів (ЄвроБіографія, ЄвроПаспорт), а також шляхом широкого надання інформаційно-консультативних послуг. Для виконання останнього завдання створено спеціальні національні агентства. Крім того, планується розробити проект моделі Європейської структури кваліфікацій.

2. Забезпечення якості вищої та передвищої освіти. Розвиток спільної моделі, методик, критеріїв і принципів щодо забезпечення якості вищої та передвищої освіти.

3. Розвиток Європейської системи кредитів і обліку в галузі вищої та передвищої освіти. Розробка спільних принципів для оцінки і визнання того, чого працівник навчається в неформальному оточенні на інформаційному порядку, а також розвиток довічного інформаційно-консультативного супроводу, що поліпшує доступ до навчання протягом усього життя.

В країнах ЄС старшу шкільну освіту класифікують як післябазову і післяобов'язкову (post-compulsory), вона розпочинається після закінчення першого етапу загальної середньої школи (молодь віком 15-16 років), учні можуть довільно обирати подальший шлях продовження навчання. Це можуть бути заклади загальної середньої освіти, професійної підготовки, доуніверситетської підготовки, гімназії та ліцеї академічного ухилу.

Розмаїтими є також і форми реалізації навчання на цьому освітньому щаблі – часткова навчальна зайнятість у поєднанні з роботою на виробництві, дистанційна освіта, загальноосвітня підготовка у поєднанні з набуттям фахової кваліфікації, модульний спосіб організації навчання у старшій середній школі. Ці та інші різновиди освітніх послуг можуть надаватися як комплексно в закладах старшої середньої освіти (Австрія, Великобританія, Ірландія, Іспанія, Норвегія, Португалія, Фінляндія), так і розподілятися між різними типами шкіл,

як це характерно для Данії, Італії, Франції, Німеччини, Греції. Такий варіативний, диверсифікаційний підхід до організації навчання у старшій школі європейських країн, за висновками Н. Лавриненко, зумовлений певною мірою історико-культурними особливостями розвитку цих країн та їхніх освітніх систем [11].

В країнах Європи історично склалися різні моделі управління освітою. Навіть в умовах зближення політики в рамках Європейського Союзу, освітні системи залишаються унікальними у кожній країні з різним ступенем централізації/децентралізації управління та фінансування сфери освіти. Однак варто зазначити, що останнім часом відбуваються процеси децентралізації, навіть у країнах із традиційно сильно централізованим управлінням все більше повноважень передається на місцевий рівень, стверджує П. Кухарчук [10, с.25].

Необхідно звернути увагу на те, що в країнах ЄС регіональні органи управління мають широке коло повноважень щодо управління ПТО та вироблення освітньої політики з урахуванням регіональних потреб ринку праці: зокрема, місцеві відділи професійної освіти, роботодавці (Велика Британія), право на присвоєння кваліфікації молодим робітникам і видачу дипломів і посвідчень передано з державних структур до органів місцевої влади (Франція), принципи фінансування комунальної політики зайнятості - соціально-економічна доцільність (але не ефективність) та використання різних джерел, включаючи комунальний бюджет, кошти служби зайнятості, міжнародних фондів, церкви, інших спонсорів (Німеччина), спираючись на національний навчальний план, кожний заклад готує свій навчальний план, завдяки модульній структурі навчальних курсів середньої освіти і навчання за місцем праці учні можуть поєднувати заняття загальноосвітнього і професійного профілів (Швеція), в умовах регіоналізації кожна територія самостійно вирішує наявні проблеми, пов'язані з місцевим ринком праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору. Науковий вісник ЧНУ. 2009. Вип. 468. URL : <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvchu/PtP2009>
2. Авшенюк Н. Європейський центр розвитку професійної освіти. *Професійно-технічна освіта*. 2005. №1 С.38-39
3. Балабанов К.В. Основні тенденції розвитку освіти і науки в Європейському Союзі URL : www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/Prvs/2009_3/1047.pdf.
4. Вікторов В.Г. Міжнародні моделі освітніх індикаторів якості освіти. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ, 2005. № 49 URL : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_49/Viktorov.htm.
5. Гриценчук О.О. Стратегічні орієнтири розвитку інформаційних освітніх мереж ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ в європейському контексті. URL : <http://194.44.242.244/e-journals/ITZN/em1/content/06goonec.html>.

Максим Коваленко
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ОСВІТІ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ

Мовна політика Європейського Союзу реалізується в освіті для дорослих, вивченні іноземних мов людьми з особливими потребами, сприянні збільшенню різноманітності мов, що вивчаються, створенні спеціалізованих мовних класів, навчанні вчителів іноземних мов, які, зокрема, володіли б не однією іноземною мовою, розвитку європейської системи тестування та визначенні рівня знань іноземної мови. Не менше значення має також публікація аналітичних, довідкових, статистичних, тематичних видань та досліджень, що мають на меті якомога повнішого забезпечення та поширення інформації для процесу ухвалення рішень на національному та наднаціональному рівнях. Оскільки володіння іноземною мовою розглядається як одна з фундаментальних компетентностей громадянина суспільства знань, розвиток змісту іншомовної освіти та технологій для навчання іноземних мов, як і створення платформи для обмінів для учнів та викладачів в рамках ЄС було проголошено ще одним пріоритетом [17, с.295].

Мовна проблематика стала окремим напрямом політичної активності Європейського Союзу, одержавши назву EU Language Policy (у пер. з англ.: мовна політика ЄС). Половина європейців погоджується з політичними цілями ЄС, відповідно до яких кожен громадянин ЄС має володіти двома мовами, крім своєї рідної. Поза офіційною мовною політикою мультилінгвізму, на рівні мовної практики європейці мовною поведінкою голосують за появу lingua franca. Нею поступово стає англійська мова (так звана проблема «English-only» (тільки англійська)). Фактично всі дослідження показують, що саме вона еволюціонувала у мову спілкування між країнами-членами. Парадокс в тому, що чим більше мов стає в Європейському Союзі, тим більше зростає роль англійської. В континентальній Європі англійська мова все менше і менше стає «іноземною» мовою, в тому числі і тому, що вивчається не тільки з метою її використання за кордоном [17, с.297].

У країнах-членах ЄС англійська мова виконує такі внутрішні функції: вона є обов'язковим або основним предметом для вивчення у школі; володіння англійською мовою є необхідною умовою набуття вищої освіти та подальшого підвищення професійного рівня. У демографічно невеликих європейських

країнах підручники англійською мовою широко використовуються у вищій освіті практично з усіх предметів; володіння англійською є в багатьох випадках необхідною умовою працевлаштування; англійська мова є надзвичайно вживаною в медіа, попкультурі, суспільному та приватному житті.

Дослідження «Європейці та мови» свідчить, що вже сьогодні *lingua franca* для європейців може бути англійська мова. Вона залишається найпоширенішою мовою в Європі. Нею або як рідною (13%), або як іноземною (38%) володіють більше половини (51%) європейців. За нею йдуть французька та німецька (по 14%), іспанська та російська (по 6%) мови. 77% європейців погоджуються з тим, що як першу іноземну мову їхні діти повинні вивчати англійську. 90% учнів середніх шкіл усієї Європи сьогодні вивчають англійську. У Німеччині, наприклад, англійська мова пропонується як перша іноземна мова в усіх початкових школах і може продовжуватися за бажанням на наступних етапах у школах різних рівнів та типів. Крім того, англійська комбінується з другою і третьою іноземною мовою за вибором, яка вивчається з сьомого класу [1].

В основній школі англійська є єдиною іноземною мовою. Вибір англійської мови як першої іноземної є передумовою німецько-англійського білінгвального навчання. Якщо першою мовою обрано французьку мову, то англійська як друга є обов'язковою. Як було зазначено на Першій міністерській конференції ЄС з багатомовності в березні 2008 р., «англійська мова продовжує завойовувати позиції як безпосередній засіб спілкування всередині Європи та засіб міжнародного спілкування». Вона стала домінуючою іноземною мовою, яку вивчають у середній школі. 90% учнів середніх шкіл по всій Європі сьогодні вивчають англійську. Англійська мова стає превалюючою у дискурсі реформ вищої освіти країн-членів ЄС. Вона є другою мовою (крім державної), на якій ведеться навчальний процес. Цьому сприяють наступні фактори:

1. Процес глобалізації та глобальної модернізації, в якому англійська мова відіграє роль світової. Заходи урядів, спрямовані на модернізацію, одночасно ведуть до англізації внутрішнього середовища. Ідеологія глобалізації передбачає, що англійська мова є предметом вжитку, який в будь-якому разі має бути придбаним чим раніше, тим краще.

2. Процес інтернаціоналізації вищої освіти, який є однією з цілей реформ. Підвищення статусу європейських освітніх інституцій та збільшення конкурентоспроможності на світовій арені неможливе без збільшення кількості курсів англійською мовою та кількості викладачів, які ці курси здатні викладати. Привабливість європейської освіти для зарубіжних студентів неможлива, якщо викладання не ведеться англійською. Викладання на англійській мові розглядається як важливий фактор повернення іноземних студентів.

3. Освітня політика ЄС, яка має уже досить довгу історію і зараз активно реалізується. Наслідком масштабності та популярності різного роду програм ЄС, в тому числі обмінних, є те, що університети пропонують навчальні курси англійською, бо більшість приїжджих студентів з країн-членів ЄС не здатні навчатися мовою приймаючого вчз. За статистикою, якщо немає можливості

поїхати до англomовної країни, студенти вибирають ту країну, де англійська є найбільш вживаною та поширеною.

4. Університетські кафедри мають в своєму складі викладачів, які здатні викладати англійською, а також викладачів, для яких рідною є англійська.

5. Процес уніфікації документів про освіту. Додаток до диплома видається англійською, хоча Європейською Комісією передбачається його видача на найбільш вживаних європейських мовах.

6. У системі обов'язкової освіти не дивлячись на те, що концепція «дві іноземні мови» не вказує на те, які саме мови вивчати, на практиці ні в кого не виникає сумнівів щодо того, що першою іноземною має бути англійська.

Перспектива домінування англійської мови в комунікативному полі об'єднання вже сьогодні змусила європейських інтелектуалів свідчити про необхідність заохочення європейських громадян вивчати другу мову, яка не є мовою міжнародного спілкування. Вони запропонували концепцію *personal adaptive language*, суть якої полягає в тому, щоб кожна людина вивчила легку для засвоєння іноземну мову. Ця друга мова має бути близькою до її рідної, фактично запроваджується концепція другої рідної мови (*second mother tongue*), вивчення якої має розпочинатися в школі та тривати у вищому навчальному закладі. Вивчення цієї мови має супроводжуватися вивченням історії, культури та літератури народу, який цією мовою говорить [17, с.304].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

6. Авшенюк Н. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору. Науковий вісник ЧНУ. 2009. Вип. 468. URL : <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvchu/PtP2009>
7. Авшенюк Н. Європейський центр розвитку професійної освіти. *Професійно-технічна освіта*. 2005. №1 С.38-39
8. Балабанов К.В. Основні тенденції розвитку освіти і науки в Європейському Союзі URL : www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/Prvs/2009_3/1047.pdf.
9. Вікторов В.Г. Міжнародні моделі освітніх індикаторів якості освіти. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ, 2005. № 49 URL : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_49/Viktorov.htm.
10. Гриценчук О.О. Стратегічні орієнтири розвитку інформаційних освітніх мереж ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ в європейському контексті. URL : <http://194.44.242.244/e-journals/ITZN/em1/content/06goonec.html>.

Тарас Олевський
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Андрій Матковський
аспірант педагогічного факультету,
Рівненського державного гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ЗАСАДНИЧІ ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ ОНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

В Проєкті Концепції реформи юридичної освіти визначається, мета юридичної освіти – формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту правових принципів, особливостей основних інститутів права та реалізації окремих правових норм, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин. Здобувачі вищої юридичної освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, сумлінного виконання професійних обов'язків у сфері права, до постійного розвитку, самоосвіти та вдосконалення, а також реалізації набутих знань, умінь та навичок, бути відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, безсторонності, незалежності, та дотримання високих етичних стандартів [3].

Вихідні концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх юристів закладено у статтях Конституції України (1996), Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Указі Президента України «Про цілі сталого розвитку до 2030 року», нормативно-правові акти Уряду та центральних органів державної виконавчої влади та в змісті інших нормативних документів, які визначають діяльність закладів вищої освіти. Концептуальні положення відповідають засадам програмних документів, зокрема: Національній стратегії у сфері прав людини, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, Стратегії людського розвитку, в якій наголошується на потребі невідкладної реформи юридичної освіти [2].

Теоретико-методичним підґрунтям професійної підготовки майбутніх юристів у системі вищої освіти є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема питання вищої юридичної освіти репрезентували Р. Каламаж, Т. Кушнірова, А. Білоножко, О. Бовдир, О. Калита, Н. Кожем'яко, Л. Насіленко, Є. Тягнирядно; особливості професійного становлення майбутнього фахівця

юридичного профілю вивчали Ю. Бойко, О. Денищик, Р. Каламаж, О. Котикова, Т. Кушнірова, О. Мурзіна. Долідження реформування юридичної освіти здійснювали Д. Азаров, Б. Андрусин, Ю. Барабаш, А. Бойко, В. Венедиктов, В. Власюк, І. Котюк, М. Кравчук, Р. Мельник, Л. Міхневич, С. Мудрук, О. Сироїд, Л. Стецюк, Ю. Шемшученко. Інноваційні та інтерактивні технології вищої освіти описано в працях Н. Артикуци, В. Бігуна, А. Завального, М. Моци.

Тлумачення поняття «концепція» (від лат. *conceptio* – розуміння, система) визначається як спосіб розуміння, тлумачення будь якого предмета, явища, процесу, основна точка зору на предмет або явище, керівна ідея для їхньої систематизації і висвітлення. Термін «концепція» також використовується для позначення головного задуму, конструктивного принципу в науковій, художній, політичній діяльності [2, с. 73]. Концепція пов'язана із розробкою і розгортанням особистісного знання, яке на відміну від теорії не отримує завершеної дедуктивно-системної форми організації, елементами якої є не ідеальні об'єкти, аксіоми і поняття, а концепти – стійкі смислові утворення, ідеї інноваційного творчого змісту [2, с. 74].

В основу концепції підготовки майбутніх юристів за умови застосування інноваційних технологій самоосвітньої діяльності покладено вихідні положення світоглядного, методологічного, системного та аксіологічного характеру, які є підґрунтям реформування вищої юридичної освіти: демократизація і гуманізація, добросовісність, *зміцнення верховенства права та виконання зобов'язань щодо членства в Європейському Союзі*, інформатизація, інноватизація, *модернізація навчальних програм з акцентом на етику, практичну підготовку, право Європейського Союзу та міжнародні обміни*.

Завданнями професійної підготовки майбутніх юристів є положення.

1. Створення найсприятливіших умов для формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами інноваційних технологій з метою забезпечення організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу в закладах вищої освіти.
2. Вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх юристів шляхом оновлення змісту, організаційних форм і методів інформаційної підтримки процесу формування їхньої готовності до самоосвітньої діяльності.
3. Інтенсифікація освітньо-виховного процесу підготовки студентів юридичних факультетів на основі впровадження сучасних освітніх інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових сервісів та сучасних освітніх платформ.
4. Формування нового покоління стандартів вищої юридичної на основі освіти цілісної системи юридичних знань та уявлень, визначення їх обсягу у змісті підготовки майбутніх правників; визначення обсягу результатів навчання.
5. Становлення системи ціннісних професійно-етичних орієнтацій до майбутньої професійної діяльності, яке обумовлює успішну самореалізацію за напрямом підготовки, зокрема і через забезпечення дієвої системи запобігання корупції та академічній недобросовісності у сфері вищої юридичної освіти.
6. Нарощування інноваційного потенціалу процесу підготовки студентів юридичних факультетів у сучасних освітніх умовах: опанування інноваційними

технологіями професійної діяльності, становлення фахової активності, самостійності студентів, здатності до творчості та новаторства.

7. Забезпечення безперервності і наступності вищої юридичної освіти на усіх рівнях фахової ступеневої підготовки та формування потреби навчатися і вдосконалювати свій професійний рівень впродовж усього життя, що відповідає потребам сучасного сталого суспільного розвитку.

8. Формування національної та соціокультурної ідентичності майбутніх юристів; розвиток міжнародної інтеграції та інтеграція системи вищої юридичної освіти у Європейський простір вищої освіти, відповідність освітніх програм сучасним вимогам і викликам демократичного суспільства.

9. Впровадження інноваційних підходів і практичних технологій у навчально-виховний процес педагогічного факультету, які спонукають студентів до співробітництва, партнерської взаємодії, формування власного позитивного іміджу, здатності пристосовуватися в змінюваних обставинах.

У побудові процесу підготовки студентів юридичних факультетів засобами інноваційних технологій самоосвітньої діяльності враховано принципи: загальнодидактичні, юридичної освіти та професійно-орієнтовані.

1. Загальнодидактичні принципи: науковості, міждисциплінарності, систематичності, інтернаціоналізації, культуровідповідності, демократизації, гуманізації, інтеграції, самостійності та творчості, цифровізації, наступності.

2. Принципи юридичної освіти: доступність, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами; цілісності, рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських демократичних цінностей науковий характер юридичної освіти.

3. Професійно-орієнтовані принципи: єдність освітньо-виховної та професійно-педагогічної спрямованості, взаємозв'язок систем професійно орієнтованих наук з юридичними; дієвість професійних знань, умінь і навичок; спрямованість на розвиток використання інноваційних технологій.

Викладені в статті концептуальні положення професійної підготовки майбутніх юристів засобами інноваційних технологій самоосвітньої діяльності стали основою для моделювання та проведення дослідно-експериментальної роботи, хід і результати якої буде опубліковано друком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Енциклопедія освіти* /за ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Концепція розвитку юридичної освіти. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html
3. Проект Концепції реформи юридичної освіти URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34815.pdf>
4. Стан юридичної освіти в Україні /Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань. Київ : Ваіте, 2018. 168 с.

Руслан Гайдайчук
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх менеджерів в умовах змішаного навчання в закладі вищої освіти спричинено тими динамічними перетвореннями, що відбуваються в економічній, політичній, соціальній сферах нашої країни загалом й у сфері економічної освіти зокрема. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним впровадженням засобів нових інформаційних технологій в усі сфери людської діяльності. Однак, стрімкі темпи розвитку технічних засобів і програмного забезпечення вимагають не менш стрімких темпів модернізації всіх компонентів системи освіти. Однією з проблем освіти справедливо вважають протиріччя між характером професійної діяльності сучасного менеджера освіти в умовах все більш зростаючого обсягу інформації, інтенсивного впровадження та використання засобів інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) та традиційним рівнем навчання.

Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям проблеми формування управлінської культури майбутніх менеджерів у професійній підготовці є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема дослідження з проблем освітнього менеджменту (О. Галус, А. Губа, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, С. Калашнікова, Т. Сорочан, М. Сметанський, Є. Хриков та ін.). Загальні основи розвитку професійно-педагогічної культури в освітньому процесі розкрито в студіях В. Буряка, В. Гриньової, І. Зязюна, В. Кременя, Л. Нечепоренко, Н. Ничкало, І. Прокопенка, Г. Шевченко та ін., загальні питання формування управлінської культури подано в розвідках А. Грушевої, Г. Єльнікової, Н. Протасової, О. Романовського та ін. Упровадженню моделі змішаного навчання в системі освіти присвячені праці вітчизняних (Є. Желнова, О. Кривонос, В. Кухаренко, М. Нікітіна, А. Стрюк, Ю. Триус, Г. Чередніченко, Л. Шапран та інших) та зарубіжних (I. Allen, V. Barrett, J. Bersin, C. Bonk, Di Clark, C. Dziuban, R. Garrett, S. Kmnar, A. Picciano, P. Sharma, P. Shea, A. Siddiqi, M. Tammelin, P. Valiathan) науковців.

Нині вища школа України зазнає серйозних перетворень. Спостерігається активність спроб модифікації традиційних форм навчання. До сприятливих факторів означеного напрямку можна віднести: тотальну інформатизацію

суспільства; упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес магістерської підготовки майбутнього менеджера освіти; перехід до особистісної парадигми в освіті. В епоху швидкого обміну інформацією суспільству необхідні фахівці, що володіють мобільністю та автономністю, здатні самостійно знайти, відібрати й обробити необхідну інформацію, швидко знайти вихід із проблемної ситуації, постійно вдосконалювати власні професійні компетентності. У цих умовах система традиційного навчання не може повною мірою реалізувати запити суспільства, а вимоги держави не можуть бути реалізовані без кардинальних змін системи вищої освіти [3].

Вважаємо, що особливу роль набуває змішане навчання, яке для сучасного розвитку системи освіти в цілому набуває актуальності. Важливість ефективної професійної підготовки майбутніх менеджерів визначено в чинній нормативно-правовій базі України (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки).

Змішане навчання спирається на три елементи: дистанційне навчання (Distance Learning), навчання в аудиторії (Face-to-face Learning) та навчання через Інтернет (Online Learning) [2, с.20]. Вважаємо, що одним із можливих шляхів вирішення означеної проблеми може стати технологія blended learning, або змішане навчання, що поєднує сильні сторони традиційних форм навчання та переваги дистанційних технологій у процесі магістерської підготовки. Іншими словами, змішане навчання є ефективним способом вирішення проблеми розбіжності між вимогами сучасного суспільства та можливістю вищої освіти їм відповідати.

Американські науковці визначають моделі змішаного навчання [2, с.18]:

- 1) ротаційна модель (Rotation);
- 2) гнучка модель (Flex);
- 3) особистісно-зорієнтована модель (A La Carte);
- 4) модель збагаченого віртуального середовища (Enriched Virtual).

Перша модель (Rotation model) ґрунтується на принципі ротації, коли здобувачі освіти навчаються у групах згідно з певним графіком, переміщуючись від однієї станції до іншої, однією з яких обов'язково є онлайн навчання, а іншими можуть бути навчання у групах, проектна робота, індивідуальні заняття з викладачем, письмові завдання [4, с.22].

Відмінністю другої моделі (Flex model) є те, що онлайн навчання є основним. Практично весь час здобувачі освіти проводять в аудиторіях з офіційно закріпленим за ними викладачем та іншими консультантами. У кожного здобувача освіти є свій власний навчальний план, застосовується навчання у групах, проектна робота, індивідуальні консультації [4, с.24].

Третя модель (A La Carte model) визначає навчання здобувачів освіти тільки онлайн в якості доповнення до тих курсів, що відбуваються в аудиторіях. Викладач працює тільки в режимі онлайн. При здійсненні такої моделі здобувачі освіти можуть знаходитись в аудиторії чи вдома [4, с.25].

Четверта модель (Enriched Virtual model) пропонує спочатку традиційне навчання у вигляді аудиторних занять, решту курсу здобувачі освіти опановують на відстані в режимі онлайн. Отже, той же викладач здійснює як

традиційне, так і онлайн навчання. Деякі програми були спочатку повністю онлайн, але потім було вирішено додати елементи традиційного навчання з метою отримання досвіду аудиторних занять [4, с.26].

На відміну від багатьох інших педагогічних технологій, змішане навчання не має конкретного авторства та складалося багато в чому спонтанно, у результаті численних спроб змінити існуючі методи і принципи навчання. Така спонтанність і багатофакторність розвитку змішаного навчання викликає складності при аналізі означеної технології, які починаються зі спроб сформулювати чітке визначення [5, С. 45].

Отже, змішаний підхід до навчання є однією з найбільш актуальних освітніх технологій сьогодення, оскільки дозволяє скористатися гнучкістю і зручністю дистанційного курсу та перевагами традиційного класу. Це не просто використання технічних засобів навчання, тобто механічне додавання сучасних інтерактивних технологій до традиційних, а якісно новий підхід, що трансформує структуру та зміст навчання, змінюючи традиційні ролі викладача та здобувача освіти, а також і навчальне середовище. Можемо відзначити, що сутність змішаного навчання пов'язана з інтеграцією кращих традиційних та інноваційних (електронних і мобільних) форм навчання, які створюють можливість здобувачами освіти самостійно навчатися, контролювати свої темп, час і місце навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажиппо О., Корольова М. Технологія формування управлінської компетентності майбутнього менеджера фізичної культури. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. № 5(79). 2020. С. 5-11.
2. Антощук С. В., Ляхоцька Л. Л. Генезис змішаного навчання. Дистанційне навчання. Київ. Міленіум, 2003. 216 с. URL: <https://surl.li/kdcjik>
3. Бурдонос Л.І., Малишко В.В. Менеджмент і маркетинг в освіті : навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький. 2019. 90 с.
4. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті (в схемах і таблицях). /укл. Л.Л. Ляхоцька, В.В. Олійник, В.О. Гравіт, С.В. Антощук, Т.І. Сябрук. Київ. Міленіум, 2003. 216 с.
5. Дудар Т. Г., Мельниченко В. В. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. 250 с.
6. Кайданович Ю.С. Формування управлінської культури державного службовця в галузі освіти. *Інвестиції: практика та досвід*. № 12. 2011. С. 103-106.
7. Міськова Н.М. Інноваційні технології управлінської діяльності в системі функціонування закладів загальної середньої освіти України. *Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу* : монографія / авт. кол. : Красовська О.О., Максимчук Н.С., Міськова Н.М. та ін.; за заг. ред. О. О. Красовська. Рівне : видавець О. Зень. 2023. С. 11-47.

Іван Бляшин
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Іван Колядич
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Павло Наумчук
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

О Н О В Л Е Н Н Я В И Щ О Ї О С В І Т И Н А Е Т А П І І Н Т Е Г Р А Ц І Ї У К Р А І Н И Д О Є В Р О П Е Й С ь К О Г О С О Ю З У

У сучасних умовах інтеграції світових освітніх систем вивчення міжнародного досвіду є надзвичайно важливим для України. Відсутність належної національної стратегії глобалізації освіти призводить до низького обсягу експорту освітніх послуг, неналежних темпів розвитку міжнародних освітніх програм і, відповідно, ускладнює ефективну інтеграцію вітчизняної освіти до загальноєвропейського та світового освітнього простору. Враховуючи, що багатоманіття культур, традицій, особливостей освітніх систем, є значним надбанням країн Європейського Союзу, першочерговим завданням є їх взаємозбагачення, а також стимулювання розвитку національних культур держав-членів Європейського Союзу.

Проблематика інновацій у сфері вищої освіти розглядається в роботах вчених: О. Антонової, О. Дубасенюк, В. Кременя, С. Лісової, О. Красовської, С. Скворцової; порівняльні дослідження у галузі вищої освіти презентують Ю. Поляченко, В. Передерій, А. Волосовець, В. Москаленко; формування професійної компетентності фахівця у зарубіжній науці знаходимо у працях М. Smith, М. Mulder, Т. Weigel і К. Collins. Теоретичні й практичні засади реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців розкриваються в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених В. Бондаря, Л. Коваль, А. Кузьминського, О. Пометун, С. Скворцової, D. Mc. Clelland, В. Mansfield, D. Raven, Т. Hoffman, М. Linard.

Європейський простір вищої освіти є багатомірним і динамічним, він системно та гнучко реагує на виклики щодо розвитку вищої освіти, актуалізуючи та підтримуючи відповідні тенденції та процеси. Пріоритет розвитку вищої освіти «Навчання та викладання: актуальність та якість» був доданий до пріоритетів розвитку у 2015 році. Віднесення цього пріоритету до вимірів розвитку Болонського процесу фактично засвідчило легалізацію запровадження у Європейський простір вищої освіти парадигми «Вдосконалення викладання та навчання» (Teaching and Learning Excellence, TE). Орієнтація вищої освіти України на сучасні тенденції її розвитку в країнах Європейського Союзу спонукають до імплементації фундаментальних засад представлених у дослідженнях українських вчених:

- студентоцентроване навчання (Student-centred learning), яке розкривають через такі характеристики: роль викладача як фасилітатора у навчанні; активна роль студента у навчанні; фокусування на самостійності, автономності, відповідальності студента у процесі навчання;
- використання активних методів навчання (Active learning pedagogies): викладання у малих групах; навчання, орієнтоване на вирішення проблеми (Problem-based learning); колегіальне навчання (Peer learning); навчання, орієнтоване на залучення громади (Community projects); перевернуте навчання (Flipped learning);
- викладання як колективний процес і відповідальність: спільні програми, проектні команди, авторські колективи, взаємодія між різними підрозділами; ресурсномісткі підходи до навчання та викладання; цифрове навчання; системні рішення щодо підтримки студентів.
- трансформації в управлінні: зміна ролей у викладанні та навчанні; підвищення вагомості централізованих структур і рішень (колегіальні органи, стратегії, забезпечення якості) [1, с. 12].

Основні напрями запровадження освітніх інновацій у вищій школі опрацьовано в зарубіжній педагогічній літературі. Так, на думку британського освітянина Г. Сілвера, типологія освітніх інновацій містить складові:

- індивідуальні та групові інновації, пов'язані з потребами студентів і професійними очікуваннями (наприклад, семінари тренінги, майстер класи, що проводяться фахівцями);
- ініціативи, пов'язані з вивченням певних дисциплін та схвалені галузевими асоціаціями роботодавців; неформальна співпраця між фахівцями споріднених інститутів;
- інновації, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (наприклад, цифрових ресурсів, дистанційних платформ, програмного забезпечення, електронної пошти, онлайн-ресурсів);
- інновації, пов'язані з реформуванням змісту навчальних програм, зокрема запровадження кредитно-трансферної системи з новою системою оцінювання як відповідь на зміну змісту навчальних дисциплін і посилення міждисциплінарної взаємодії;

- інституційні ініціативи, зокрема політика прийняття рішень щодо широкого спектру питань, професійного розвитку викладачів, залучення менеджерів до оцінки рівня розвитку системи якості освіти;
- системні ініціативи, включаючи створення нових освітніх інституцій; фінансування системних змін, що сприяє підвищенню рівня професійних умінь і навичок викладачів; розроблення національних схем використання цифрових технологій; створення груп просування інновацій;
- інновації у сфері оцінювання і моніторингу якості освітніх послуг [6].

Під контекстним навчанням ми розуміємо таку модель навчально-виховного процесу, яка формує предметний та соціальний зміст професійної діяльності. Головними засадами контекстного навчання, як стверджує Г. Сілвер, є наступні положення:

- перенесення акцентів з викладацької діяльності педагога вищої школи на пізнавальну діяльність студента, його творчість, активність;
- діалогова взаємодія в системі «викладач – студент» на засадах взаєморозуміння, відкритості, довіри, стимулювання і підтримки пізнавальної творчої активності та процесу формування професійних рис і якостей;
- забезпечення психолого-педагогічних умов, форм і методів навчальної діяльності, які сприяють формуванню професійних компетентностей, загальних і професійних здібностей, соціальних якостей особистості, набуття досвіду творчої діяльності [6].

Контекстне навчання, вважає С. Сисоєва, є формою реалізації динамічної моделі руху діяльності студентів: від власної навчальної діяльності через квазіпрофесійну і навчально-професійну до власне професійної діяльності. Основною характеристикою навчально-виховного процесу контекстного типу є моделювання предметного і соціального змісту майбутньої фахової діяльності через відтворення реальних професійних ситуацій [5, с. 67].

Основними орієнтирами процесу оновлення вищої освіти мають бути: ціннісний, що полягає в орієнтації на особистість майбутнього фахівця, його здатність до самостійної діяльності, уміння приймати рішення та застосовувати набуті знання в практичній діяльності; технологічний, що передбачає створення інноваційної платформи освітньо-професійної програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика: монографія /за наук. ред. С. Калашнікової. Київ: ІВО НАПН України, 2023. 255 с.
6. *Енциклопедія освіти* /за ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком. 2008. 1040 с.
7. Луговий В. І. Становлення безперервної освіти в країнах економічного співробітництва і розвитку. Вища освіта України. 2008. № 4. С. 7–9.
8. Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія /за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: ІВО НАПН України, 2020. 220 с.
9. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих. Київ: ВД «ЕКМО». 2011. 324 с.
10. Silver H. Managing to Innovate in Higher Education. *British Journal of Educational Studies*. 1999. Vol. 47. P. 145–156.

РОЗДІЛ 6. ПРИРОДНИЧА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

- 1** *Гергелюк Вікторія Юрївна* LEGO-технології як засіб формування природничої компетентності молодших школярів **155**
- 2** *Дмитрук Наталія Петрівна* Формування екологічної компетентності учнів засобами краєзнавства на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі **160**
- 3** *Максимчук Надія Василівна* Художня література як засіб формування екологічної компетентності молодших школярів в початковій школі **165**
- 4** *Тимошук Марія Святославівна* Формування природничої компетентності молодших школярів з особливими освітніми потребами на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» **170**

*Гергелюк Вікторія Юрївна,
здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Максимчук Наталія Станіславівна,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Головним завданням сучасної освіти є створення умов та середовища для різностороннього розвитку дитини, яка є майбутнім нашої держави. Для цього необхідні нові методи навчання, які сприятимуть покращенню розвитку оперативної пам'яті, творчому підходу, ментальній гнучкості, формуватимуть комунікативні та соціальні компетентності молодших школярів.

Останнім часом в освітньому процесі школи все ширше використовуються LEGO-технології, які спрямовані на розвиток конструктивного мислення, уяви, бажання досліджувати, експериментувати і винаходити.

Проблему використання LEGO-технологій на заняттях досліджували С. Бедер, Н. Бібік, В. Близнюк, О. Борук, Ю. Демченко, А. Євсюкова, Т. Мукий, І. Палазова, Т. Пеккер, О. Петегирич, О. Рома, Т. Форостюк, Р. Юськевич та ін.

На думку Л. Міщук, LEGO-технологія – це «одна з інноваційних технологій, яка дає можливість створити нове освітнє середовище, підвищує мотивацію дітей до навчання, сприяє формуванню навичок наукової діяльності та винахідництва, допомагає втілювати положення Нової української школи, сприяє досягненню основних цілей навчання» [1, с. 3].

Технологія LEGO – це «комплекс ігор-завдань не лише для розвитку мислення, мовлення, уваги, а й механізм розвитку оперативної пам'яті, самоконтролю та ментальної (когнітивної) гнучкості, що необхідні для навчання в школі та протягом життя», зауважує Н. Сірант [2, с. 174].

Л. Романенко та Н. Воловенко стверджують, що «LEGO Education дозволяє створити мотивуюче, захопливе освітнє середовище не тільки для навчання ключових предметів шкільної програми, а й для розвитку найважливіших навичок XXI століття: критичного і творчого мислення, вирішення завдань, вміння працювати в команді, вести дискусію, знаходити єдине рішення в спірній ситуації» [3, с. 430].

За переконанням Т. Запорожченко та К. Мирошніченко, упровадження LEGO на уроках у початковій школі допомагає «формуванню вміння аналізувати, порівнювати, будувати, виділяти окремі деталі та використовувати різні елементи, тренувати координацію рухів, розвивати дрібну моторику рук і логічне мислення, терпіння» [4, с. 33].

Головними фізичними, психологічними та соціальними властивостями цеглинок LEGO, які створюють необмежені ресурси для розвитку людини є:

- легкість з'єднання будь яких цеглинок LEGO: поєднання здійснюються легко, а іноді й несподівано;

- доступність – «легкий старт»: низькі вимоги для початкового рівня роботи, що дають змогу працювати всім, незважаючи на первинний рівень розвитку навичок та досвіду;

- універсальність та динамічність: з розвитком рівня навичок конструювання функції ускладнюються – LEGO використовується для створення дуже простих і дуже складних конструкцій;

- відкритість системи з нескінченними можливостями: вона може зростати у всіх напрямках, і частини можуть бути об'єднані в безмежні способи;

- проєктивність та спонтанність: уява поєднана з відсутністю необхідності в підготовці та плануванні;

- віра в потенціал дітей та дорослих, їх природню уяву: кожен може робити і висловлювати все, що хоче;

- віра в цінність творчої гри: повага до гри як потужного засобу навчання та досліджень;

- підтримка навколишнього середовища: різні ідеї можуть бути змодельовані і випробувані;

- система LEGO зростає з людиною: від наймолодшої дитини до дорослого користувача;

- цеглинки LEGO є соціальним інструментом, що сприяє встановленню соціальних зв'язків та співпраці» [5, с. 74-75].

Використання LEGO на уроках у початкових класах є «важливим елементом навчального процесу, за допомогою якого можна допомогти розвинути учневі розумові та фізичні здібності: увагу, моторику, пам'ять, мовлення. В процесі такого навчання діти проявляють свої творчі здібності та фантазію, здобудуть навички взаємодії з однолітками, взаємодопомоги та обміну інформації, навчаться вмінню приймати рішення, розвиватимуть свої комунікативні навички. При цьому технології навчання з використанням LEGO здатні підвищити бажання вчитися та краще засвоювати матеріал», зазначають Н. Новосельська та О. Тимечко [6, с. 146].

Дослідниця О. Рома, розглядаючи властивості цеглинок LEGO як інструмента розвитку та навчання дитини, вказує на такі особливості:

- розвиток дрібної моторики: збирання, поєднання та розбирання цеглинок різних розмірів і форм забезпечує стимуляцію кінцівок пальців, долоней та кисті руки; відбувається оволодіння вмінням працювати з диференціальним тиском;

- розвиток відчуттів та сприйняття: відбувається активізація зорових, тактильних та слухових відчуттів завдяки роботі з цеглинками різних розмірів, форм, кольорів; у процесі роботи з цеглинками відчуття поєднуються в цілісне сприйняття створеного образу, який має необмежені можливості щодо спроектованих явищ;

- робота з цеглинками LEGO забезпечує ефективний розвиток просторового сприйняття, умінь орієнтуватися в просторі, розширює межі локусу зорового сприйняття;

- розвиток пам'яті: відбувається активізація усіх видів мнемічних процесів: довготривалої, оперативної та короткотривалої пам'яті; зорової, тактильної та рухової; асоціативної;

- розвиток мислення: відбувається активний розвиток усіх видів мислення, починаючи з наочно-дієвого й образного та закінчуючи словесно-логічним;

- особливого значення робота з цеглинками LEGO набуває як інструмент розвитку таких метамисленнєвих процесів як цілепокладання, антиципація, прийняття рішення, проектування, планування та програмування; конструювання різних образів сприяє розвитку гнучкості, системності, децентрованості, рефлексивності мисленнєвих процесів;

- розвиток уваги: відбувається активізація як недовільної, так і довільної уваги у процесі пошуку потрібної цеглинки, утримання уваги при створенні моделі, причому внутрішня вмотиваність людини у роботі з LEGO щодо створення своєї моделі забезпечує довільність уваги;

- розвиток уяви: цеглинки LEGO мають необмежені можливості щодо розвитку продуктивної уяви, фантазування; цеглинки LEGO Duplo активізують репродуктивну та творчу уяву дитини; різні за формами цеглинки LEGO System забезпечують розвиток як предметної, так і абстрактної уяви у ситуації можливого доопрацювання власного продукту, корегування його та поєднання з іншими;

- розвиток мовленнєвих умінь: у процесі конструювання відбувається активізація базових мовленнєвих механізмів як проговорення «про себе» та вголос, презентація створеного образу іншим через активне зовнішнє мовлення; здійснюється розвиток як розуміючих (слухання), так і розмовних мовленнєвих умінь;

- розвиток особистісних якостей: робота з цеглинками LEGO у ситуації підтримки та прийняття є інструментом розвитку усієї сукупності особистісних якостей людини (спрямованості, когнітивних, емотивних, регулятивних, рефлексивних). Конструювання забезпечує розвиток позитивної самооцінки та образу Я, зниження рівня особистісної тривожності, формування впевненості в собі, подолання страху зробити помилку та ін. завдяки можливості зупинити гру, розпочати її заново, відкорегувати створену модель;

- розвиток соціальних навичок, умінь командної роботи: робота з цеглинками LEGO сприяє формуванню адекватної соціальної поведінки, вміння займати різні соціальні позиції через програвання різних соціальних та психологічних ролей у ситуації конструювання. Дослідження показали, що групова робота з використанням цеглинок LEGO забезпечує розвиток умінь працювати у команді, приймати спільне рішення, здійснювати групову рефлексію, взаємодіяти вербально та невербально у процесі спільного вирішення проблем, приймати управлінські рішення та організовувати командну роботу» [5, с. 75-77].

На нашу думку, технології LEGO – це сучасна, ефективна освітня технологія, яка сприяє розвитку розумових і творчих здібностей молодших школярів, формуванню позитивного ставлення до навчання, підвищенню пізнавального інтересу та вирішенню основних завдань природничої освітньої галузі.

LEGO-технологія – це ефективний інструмент для навчання природничої освітньої галузі, який розвиває у школярів логіку, креативність, дослідницькі навички та інженерне мислення. Завдяки інтеграції LEGO в освітній процес уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ», навчання здобувачів освіти стане цікавим, інтерактивним та продуктивним.

При використанні LEGO-технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» слід дотримуватися таких рекомендацій:

- використовувати LEGO для закріплення матеріалу з різних тем природничої освітньої галузі;
- створювати навчальні проекти, де LEGO стане інструментом для дослідження та вирішення проблем;
- використовувати різноманітні завдання: прості, ускладнені, складні;
- пропонувати здобувачам освіти завдання, які мають кілька правильних відповідей, щоб стимулювати їхню креативність;
- заохочувати здобувачів освіти працювати разом, ділитися ідеями та допомагати один одному;
- після виконання завдань організувати обговорення, щоб учні могли поділитися своїми результатами та міркуваннями;
- пропонувати завдання різного рівня складності, щоб кожен учень міг відчувати успіх;
- враховувати індивідуальні інтереси здобувачів освіти при виборі тем для проектів;
- роз'яснити правила безпечної роботи з LEGO;
- оцінювати не тільки кінцевий результат, а й процес роботи, креативність, співпрацю;
- використовувати різні форми оцінювання: портфоліо, презентації, самооцінювання.

Під час вивчення природничої освітньої галузі за допомогою цеглинок LEGO можна значно підвищити ефективність та зацікавленість учнів, оскільки ця технологія поєднує гру та експериментування і сприяє візуалізації багатьох природних процесів та явищ.

LEGO-технологія дозволяє молодшим школярам створювати фізичні моделі об'єктів та процесів, які вивчаються у природничій галузі:

- природні об'єкти та явища (моделі ландшафтів (гори, річки, рівнини), різних екосистем (ліс, пустеля) або Сонячної системи);
- біологічні структури (частин рослин (корінь, стебло, листок, квітка), тварин (голова, тулуб, кінцівки) або скелету людини (череп, грудна клітка, хребет, кістки верхніх і нижніх кінцівок));
- географічні моделі (карти місцевості, прапорів (якщо це частина вивчення країн) або створення простих глобусів тощо).

На уроках природничої освітньої галузі за допомогою цеглинок LEGO можна вивчати об'єкти живої і неживої природи та їхні ознаки (величина, колір, форма тощо), будову і різноманітність рослин, плоди і насіння, диких і свійських тварин, природу рідного краю, природні угруповання (ліс, луки, річки, моря), правила поведінки у природі тощо.

Ігри-завдання із набором з шести цеглинок LEGO DUPLO певних кольорів (червоного, помаранчевого, жовтого, зеленого, блакитного та синього кольорів) урізноманітнюють та вдосконалюють навчальний процес з природничої освітньої галузі, роблять його цікавішим для молодших школярів, створюють неповторну атмосферу психологічного комфорту і проходять без нервового напруження, що позитивно позначається на якості засвоєння природничого матеріалу.

Отже, технологія LEGO є ефективним засобом навчання природничої освітньої галузі у початковій школі, адже вона сприяє розвитку пізнавальної активності, творчого мислення та експериментальних навичок у молодших школярів. Завдяки моделюванню природних процесів та явищ навчання природничої освітньої галузі стає більш наочним, інтерактивним і цікавим для здобувачів освіти.

Використання технології LEGO на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє всебічному розвитку здобувачів освіти, допомагає сформуванню природничу компетентність та робить навчання більш цікавим і ефективним. Завдяки інтеграції гри, моделювання та досліджень, здобувачі освіти не лише засвоюють навчальний природничий матеріал, а й набувають практичних навичок, які стануть у пригоді в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міщук Л. Використання LEGO-технології на уроках у початковій школі. URL : <https://surl.li/kazbnu> (дата звернення: 17.09. 2025).
2. Сірант Н. П. Впровадження методики LEGO в освітній простір Нової української школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 71, Т. 1. С. 172-175.
3. Романенко Л., Воловенко Н. Застосування LEGO-технології на уроках математики в початковій школі: теоретичний вимір. Молодий вчений. 2020. № 10 (86). С. 429-434.
4. Запорожченко Т.П., Мирошніченко К.В. Теоретичні засади використання LEGO-технологій в умовах Нової української школи. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Випуск 16. С. 31-36.
5. Рома О. Ю. Підготовка вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації ігрових методів навчання засобами LEGO : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2020. 280 с.
6. Новосельська Н.Т., Тимечко О.П. Використання LEGO-технології в освітньому просторі НУШ. Молодий вчений. 2020. № 10 (86). С. 144-146.

Дмитрук Наталія Петрівна
здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Максимчук Наталія Станіславівна,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У ХХІ столітті питання виховання екологічно свідомої особистості постало достатньо гостро. Нові виклики сучасного світу, процеси глобалізації, розвиток технологій, а також масштабні військові дії на території України з її негативними наслідками для навколишнього середовища та біологічного різноманіття, ставлять нові задачі перед суспільством. Усвідомлення нової парадигми, що лише у гармонійному співіснуванні людини та природи, є успішним розвитком українського суспільства.

Із прийняттям у 2018 році Державного стандарту початкової освіти на екологічну освіту покладаються значні надії щодо формування нової генерації людей із екологічно відповідним мисленням, високою екологічною культурою, екологоцентричним підходом до створення умов для взаємин між людиною і природою. Це зумовило необхідність формування в учнів екологічно доцільного способу життя, вироблення екологічних умінь, що є складником природознавчої компетентності.

Великими можливостями для розвитку екологічної компетентності молодших школярів володіє інтегрований курс «Я досліджую світ», основні завдання якого включають сформування наукового світогляду і критичного мислення, а також виховання відповідальної, безпечної та природоохоронної поведінки серед здобувачів освіти, ґрунтуючись на усвідомленні принципів сталого розвитку в навколишньому світі.

Еколого-краєзнавча робота відіграє провідну роль в досягненні учнівською молоддю взаємозв'язків між природою, населенням та господарством, пізнанні рідного краю, є запорукою вивчення та подальшого екологічно доцільного використання навколишнього середовища.

Значний внесок у розробку проблеми формування екологічної компетентності, як особистісної якості, внесли науковці, з-поміж яких: І. Андрусенко, Т. Байбара, І. Бех, Н. Бібік, Г. Білецька, І. Білявська, В. Бондар, В. Бровдій, В. Вербицький, О. Вознюк, М. Воронюк, Н. Коваль, І. Коновальчук,

О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Л. Руденко, О. Савченко, А. Сидельковський, Г. Тарасенко та ін.

Основи виховання школярів засобами краєзнавства висвітлено у працях Т. Бондаренко, Г. Ващенко, І. Верби, С. Голіцина, Г. Гуменюк, В. Дехтяра, М. Зубалія, М. Костриці, М. Крачила, В. Лопатинської, В. Обозного, С. Оришко, О. Остапця, А. Панчук, І. Пруса, С. Русової, А. Самолюк, М. Соловей, О. Тімець, Т. Троценко, К. Ушинського, В. Федорченка та ін.

У психолого-педагогічній літературі поняття «екологічна компетентність молодших школярів» визначено як «ціннісне ставлення до природи, що ґрунтується на сукупності знань про правила, норми і принципи поведінки в природному середовищі та усвідомленні власної відповідальності за вплив на навколишнє середовище» [1, с. 70]

Вчена І. Андрусенко зазначає, що екологічна компетентність передбачає «усвідомлення основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадне використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства» [2, с. 1].

Дослідниця О. Мороченець екологічну компетентність учнів поділяє на кілька рівнів, які «характеризують їхні знання, навички та усвідомлення екологічних проблем: рівень базового розуміння основних понять, пов'язаних з довкіллям, таких як природа, тварини, рослини; усвідомлення базових зв'язків, що існують між живими та неживими компонентами природи; рівень свідомого відношення до природи: розуміння важливості захисту довкілля та тварин; вміння ідентифікувати та розуміти прості екологічні проблеми, наприклад, забруднення сміттям або вирубку лісів; рівень взаємодії з природою: активна участь у природоохоронних заходах, дотримуючись принципів екологічно відповідальної поведінки; рівень усвідомлення глобальних екологічних питань: свідоме ставлення до власної відповідальності за довкілля та розуміння необхідності об'єднання зусиль для захисту природи на глобальному рівні» [1, с. 70].

О. Прокопенко та Т. Демидова переконані, що на формування екологічної компетентності учнів впливають «три взаємопов'язані складники:

- екологічні знання – дослідження учнями досвіду природоохоронної роботи (анкети, інтерв'ю, бесіди, випуск екологічних газет); оволодіння знаннями про екологічну обстановку в Україні (екскурсії, відеофільми); ознайомлення з інформацією про охорону рослин і тварин (екопрогулянки, екопоходи по околицях, зустрічі з екологами);

- екологічні переконання – через диспути, обговорення, дискусії, конференції, утвердження власної позиції у класі, за допомогою конкретних справ, пов'язаних з екологією, формується переконання в тому, що до природи треба ставитися відповідально, берегти все живе; розв'язувати екологічні проблеми можна тільки спільними зусиллями, на основі знань законів природи;

- екологічну діяльність, яка передбачає: природоохоронну діяльність (догляд за кімнатними рослинами, клумбами біля школи, конкретну трудову діяльність під час екодесантів – розчищення парків, скверів мікрорайону);

екологічну розвідку околиць, прокладання та оформлення екологічних стежок; пропагандистську діяльність (розповіді про природу рідного краю, проведення бесід із молодшими школярами про те, що конкретно і як треба охороняти в природі; складання пам'яток, екологічних анкет, газет, інформаційних листівок; ведення екологічного щоденника); ігрові форми діяльності (конкурси, турніри, конкурси-аукціони, науково-фантастичні проекти з охорони навколишнього середовища, турнір знавців природи, конкурс розповідей про рослини, тварини; вікторини, ігри-екскурсії)» [3].

Аналіз педагогічної літератури дозволив встановити, що екологічна компетентність полягає в усвідомленні молодшими школярами екологічного стану рідного краю, країни, планети Земля; розумінні причин і наслідків екологічних катастроф; знанні екологічних правил і законів; раціональному використанні природних ресурсів, охороні та збереженню навколишнього середовища.

Процес формування екологічної компетентності у здобувачів освіти включає: засвоєння природничих та екологічних понять, визнання цінності навколишнього середовища для людства, отримання радості від гармонійної єдності з природою, дотримання правил поведінки у природному довкіллі, активну участь у природоохоронній діяльності, раціональне природокористування та примноження багатств природи.

На нашу думку, процес формування екологічної компетентності учнів початкової школи спрямований на розширення та поглиблення екологічних знань, розвиток умінь аналізувати та порівнювати природу рідного краю, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, спостерігати за навколишнім середовищем міста чи села, навичок науково-дослідницької та проектної діяльності, вдосконалення пізнавальних здібностей та інтересів.

Краєзнавство – це захопливий процес вивчення своєї місцевості, її природи, історії, культури та людей. У школі цей напрямок має особливе значення, адже допомагає учням не тільки здобути знання, але й сформувати почуття патріотизму, любові до своєї землі та відповідальності за її майбутнє.

В українському педагогічному словнику, термін «краєзнавство шкільне» тлумачиться, як «освітньо-виховна робота, яка полягає у всебічному вивченні на уроках і в позакласній роботі частини країни (області, району, міста тощо). Основним завданням краєзнавства є вивчення природи, населення, господарства, історії та культури рідного краю з пізнавальною, науковою, навчальною, виховною, практичною метою. Краєзнавчий матеріал на уроках допомагає розкриттю загальних закономірностей явищ, які вивчаються, підвищує інтерес і глибину розуміння навчального предмета, збагачує учнів знаннями про свій край і перспективу використання місцевих ресурсів. Краєзнавча робота учнів дає цінний матеріал для науки й народного господарства (розвідка корисних копалин, гідрологічні й фенологічні спостереження, визначення фунтів, рослинності тощо)» [4, с. 179]

На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» краєзнавчий матеріал сприятиме вирішенню головних завдань природничої освітньої галузі: «вихованню любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю,

України, планети Земля; формуванню екологічно й етично обґрунтованої поведінки у природі, залученню до участі у природоохоронних акціях; розвитку зацікавлення до пізнання природи, оволодінню способами навчально-пізнавальної діяльності, елементарними дослідницькими вміннями (через експерименти, спостереження); поступовому формуванню уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об'єкти і явища, взаємозв'язки в системі «нежива природа – жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього» [5, с. 23].

Наведемо приклади обов'язкових результатів навчання з програми природничої освітньої галузі, які містять краєзнавчий зміст: «розрізняє проблеми в навколишньому світі, пов'язані з діяльністю людини» [5, с. 25]; «розуміє проблему в навколишньому світі; розмірковує, що відомо про цю проблему, як її розв'язати» [5, с. 25]; «дбає про чистоту навколишнього світу, доглядає за рослинами і тваринами» [5, с. 26]; «пояснює необхідність збереження природних ресурсів і намагається це робити» [5, с. 27].

Дослідниці А. Немеш та М. Кузьма-Качур у підручниках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» виділили такі завдання краєзнавчого змісту: «Проведіть дослідження та з'ясуйте, звідки походить назва вашої вулиці»; «Дослідіть традиції весняних свят у вашому краї та за зразком зафіксуйте у зошиті»; «Назвіть визначні місця вашого краю»; «Дізнайтеся про відомих людей свого краю. Підготуйте повідомлення про одного з них»; «Яка пам'ятка природи розташована поблизу місця вашого проживання?»; «Що робите ви для збереження чистоти свого населеного пункту?»; «Які пам'ятки природи України ви відвідали?.. Яких правил поведінки потрібно дотримуватись, відвідуючи ці об'єкти?» [6, с. 92].

Вчені наголошують, що «захоплюючими і цікавими є завдання з екологічним змістом, які сприяють формуванню умінь та ціннісного ставлення до природи. Наприклад: «Разом з батьками та друзями влаштуйте невеличкий заповідний мінікуточок природи у своїй школі... За цим мінізаповідником слід постійно доглядати, дбати про нього...»; «Дослідіть джерела забруднення і очищення води в найближчому оточенні»; «Допоможіть розв'язати проблему забруднення повітря у своєму населеному пункті»; «Розробіть пропозиції щодо можливих заходів із захисту ґрунту на шкільному подвір'ї...»; «Запропонуйте свої способи, які допоможуть зберегти рослини і тварини» [6 с. 93].

Відома дослідниця І. Андрусенко зазначає, що «особливу педагогічну цінність для формування в учнів екологічних умінь має урок «Природа нашого краю», що дозволяє формувати знання про природне оточення, його користь для людини, виробляти вміння практичного характеру, що дозволить учням зробити реальний внесок в збереження природи своєї місцевості. Всю діяльність молодших школярів учитель орієнтує на моніторинг природи найближчого оточення: повітря, воду, ґрунти, енергетичні та біоресурси. У процесі навчальної діяльності, учні мають можливість вести короткочасні та довготривалі спостереження за станом навколишнього середовища, компонентів природного середовища, природних екологічних систем; за

змінами, що відбуваються в них, природними явищами, здійснювати позитивні зміни власними та колективними зусиллями, оцінювати стан навколишнього середовища. Вивчаючи природу рідного краю, учні знайомляться з рельєфом, корисними копалинами, водоймами, рослинним і тваринним світом, змінами ландшафтів під впливом природних причин і діяльності людини, охоронними територіями та об'єктами місцевості рідного краю» [2, с. 31-32].

Вчена переконана, що «вивченню найближчого природного оточення сприяють залучення додаткової літератури про рідний край, відвідування краєзнавчого музею, зустрічі з фахівцями тієї чи іншої галузі; проведення бесід, що дають перспективи оцінити ставлення до природи дорослих, роздуми учнів про заходи щодо поліпшення умов життя населення свого краю, збереженні природи» [2, с. 33].

Отже, використання краєзнавчих матеріалів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» не лише сприятиме пізнанню рідного краю, вивченню взаємозв'язків у природному доквіллі та формуванню правил раціонального природокористування, а й зробить процес вивчення природничої освітньої галузі цікавим і захопливим та допоможе учням краще зрозуміти себе, свою історію, культуру і місце у світі.

Використання елементів краєзнавства у вивченні природничої освітньої галузі унаочнює та доповнює зміст навчання, забезпечує поглиблене вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», сприяє розвитку пізнавальних інтересів до вивчення найближчого природного доквілля, а також формує екологічну свідомість здобувачів освіти. Дослідження місцевої природи допомагає учням усвідомити взаємозв'язки в екосистемі, зрозуміти значення охорони доквілля та необхідність раціонального використання природних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мороченець О. Формування екологічної компетентності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації. 2024. № 102. С. 69-72.
2. Андрусенко І.В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» : методичні рекомендації [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2020. 75 с.
3. Прокопенко О., Демидова Т. Екологічне виховання у процесі вивчення біології. *Рідна школа*. 2005. № 3. С. 72-75.
4. Український педагогічний словник /Семен Гончаренко; [гол. ред. С. Головка]. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
5. Типова освітня програма початкової освіти під керівництвом Р. Б. Шияна. Цикл І (1-2 класи). URL: <https://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення: 17.09. 2025).
6. Немеш А.І., Кузьма-Качур М.І. Краєзнавчий підхід у формуванні екологічного мислення молодших школярів. *Наука майбутнього*. 2021. № 1 (7). С. 89-94.

*Максимчук Надія Василівна,
здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Максимчук Наталія Станіславівна,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Формування екологічної складової освіти, культури здорового і безпечного життя виступає одним з основних напрямків концепції духовно-морального розвитку та виховання особистості громадянина України і однією з умов реалізації Державного стандарту початкової освіти [1].

В умовах сьогодення екологічна освіта зазнає перетворення: відбувається її реформування в інтересах сталого розвитку суспільства і природи. Значна роль в екологічній освіті відводиться компетентнісному підходу, який реалізується шляхом формування у молодших школярів функціональної грамотності, здатності застосовувати отримані знання і вміння в умовах реального життя при вирішенні екологічних проблем.

Важливе місце в екологічному вихованні відводиться початковій школі як ланці становлення особистості, оскільки саме від природоохоронного досвіду молодших школярів буде залежати їхня майбутня діяльність у природі, а також уміння передбачати наслідки своєї поведінки у навколишньому світі.

Дослідження проблем екологічної освіти учнів початкових класів є об'єктом наукових пошуків І. Андрусенка, Н. Бібік, Т. Байбари, В. Бондаря, В. Вербицького, Н. Коваль, О. Онопрієнко, О. Пометун, Г. Пустовіта, О. Савченко, Г. Тарасенко та ін.

Основи виховання школярів засобами української художньої літератури висвітлено у працях Г. Бондаренко, М. Гордої, С. Жили, В. Коваль, Г. Котлярчук, Ю. Куманської, С. Мірошник, Н. Петриченко, О. Степанової, О. Фасолі та ін.

У Державному стандарті початкової освіти, затвердженому Кабінетом Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87, зазначено, що до ключових компетентностей належить екологічна компетентність, яка «передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів з розумінням важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства» [1].

Метою природничої освітньої галузі для загальної середньої освіти є «формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі» [2, с. 23].

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями природничої освітньої галузі у початковій школі є: «виховання любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю, України, планети Земля; формування екологічно й етично обґрунтованої поведінки у природі, залучення до участі у природоохоронних акціях; розвиток зацікавлення до пізнання природи, оволодіння способами навчально-пізнавальної діяльності, елементарними дослідницькими вміннями (через експерименти, спостереження); поступове формування уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об'єкти і явища, взаємозв'язки в системі «нежива природа – жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього» [2, с. 23].

Здобувачі освіти, згідно Державного стандарту початкової освіти, повинні «виявляти та описувати очевидні зв'язки у природі; пояснювати, чому потрібно їх враховувати у життєдіяльності людини, дбати про чистоту навколишнього світу, доглядати за рослинами і тваринами, пояснювати необхідність збереження природних ресурсів і намагатися це робити» [1].

Екологічна компетентність – це «здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля», стверджує В. Маршицька [3, с. 21].

Н. Пустовіт, О. Пруцакова, Л. Руденок, О. Колонькова тлумачать екологічну компетентність як «підготовленість і здатність людини до практичного вирішення екологічних завдань, наявності в неї ряду особистісних якостей у поєднанні з необхідним запасом знань і умінь ефективно доцільно діяти у проблемних ситуаціях, що виникають у різних сферах діяльності, та знаходити правильні шляхи їх вирішення» [4, с. 15].

Під екологічною компетентністю І. Коновальчук розуміє «синтез особистісних якостей, творчих здібностей, знань, умінь та індивідуального досвіду, цілісність яких забезпечує здатність людини вмотивовано будувати свою життєдіяльність у гармонії з навколишнім середовищем, суспільними та особистісними потребами й цінностями, усвідомлюючи власну відповідальність за вплив своєї професійної і побутової діяльності на довкілля» [5, с. 21].

На нашу думку, екологічна компетентність – це усвідомлене, осмислене оволодіння теоретичними знаннями, вміннями, способами прийняття рішень, моральними нормами, цінностями, традиціями, необхідними для практичної реалізації екологічно доцільної діяльності.

Формування екологічної компетентності – це поєднання знань, навичок, ставлення та практичного досвіду, що дозволяє здобувачам освіти не лише розуміти екологічні проблеми, а й діяти задля їх вирішення.

Процес формування екологічної компетентності у молодших школярів спрямований на:

- розвиток екологічного мислення, розуміння основних екологічних понять, усвідомлення зв'язків між природними явищами та діяльністю людини, а також впливу людської діяльності на довкілля;

- формування відповідального ставлення до природи, розвиток емоційного та ціннісного ставлення до природи, виховання любові та поваги до навколишнього середовища, сприяння усвідомленню важливості збереження природи для майбутніх поколінь;

- розвиток практичних навичок з екологічно відповідальної поведінки, таких як сортування сміття, ощадливе використання води та енергії, догляд за рослинами, участь у природоохоронних заходах;

- участь у природоохоронних заходах, таких як прибирання території, озеленення, екологічні акції, вирощування рослин, які допомагають розвивати їх практичні навички і усвідомлення важливості збереження довкілля;

- формування умінь з екологічної комунікації, розвиток у дітей умінь обговорювати екологічні проблеми, спільно працювати в команді над екологічними проєктами, а також вміння донести до однолітків та батьків важливість природоохоронних дій;

- залучення до екологічної культури через мистецтво та літературу, використання художньої літератури, казок, поезії, фільмів та інших культурних ресурсів для виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи і формування екологічного світогляду.

Аналіз педагогічної літератури дозволив встановити, що процес формування екологічної компетентності у молодших школярів має бути комплексним, поєднуючи навчання, виховання, практичні дії та емоційно-ціннісне ставлення до природи з метою формування у дітей навичок і звичок екологічно свідомої поведінки.

У сучасному закладі загальної середньої освіти реалізацію мети екологічної освіти забезпечують здебільшого предмети природничого циклу, але і предмети гуманітарного циклу теж мають для цього значний потенціал, зокрема, вивчення мовно-літературної освітньої галузі.

Г. Котлярчук зазначає, що «літературна освіта учнів включає в себе насамперед осмислене читання, яке відрізняється від простого читання рівнем естетичного сприйняття, який має постійно підвищуватись у процесі вивчення української літератури. Осмислене читання формує в учнів особистісне ставлення до прочитаного і сприяє ефективному вихованню в них дбайливого ставлення до природи» [6, с. 53]

Ефективно організований екологічно орієнтований процес вивчення мовно-літературної освітньої галузі молодшими школярами здатний не лише збагатити здобуту ними в процесі навчання інформацію про навколишнє середовище, а й сприяти формуванню особистісного ставлення до природи, удосконаленню умінь і навичок аналізу здобутої інформації, що є передумовою виховання в них дбайливого ставлення до природи.

За умови ефективного реалізації на уроках і у позакласній роботі виховної

мети, зорієнтованої на «формування в учнів пізнавального інтересу до природи, емоційно-ціннісного сприймання її краси й неповторності, а також дієво-практичних умінь і навичок дбати про природу процес вивчення мовно-літературної освітньої галузі не лише сприяє розширенню їхніх знань про довкілля, а й стимулює виховання у них дбайливого ставлення до природи і її об'єктів», наголошує Г. Котлярчук [6, с. 54].

Для молодших школярів особливе значення мають не лише знання точних конкретних відомостей про природні об'єкти і явища, але й усвідомлення їх цінності, неповторності, унікальності і вміння подбати про них у конкретній ситуації.

До ефективних засобів впливу на свідомість зростаючої особистості з метою формування в неї позитивних установок взаємодії з навколишнім середовищем належить використання в процесі вивчення української літератури кращих зразків української художньої літератури, адже саме природа була одним із основних джерел виникнення багатьох художніх образів. Застосування української літератури екологічно орієнтованого змісту є ефективним засобом для формування у молодших школярів пізнавального інтересу до природного довкілля.

На думку Н. Кулик та О. Сорочинської, «художня природознавча література є могутнім освітнім джерелом, що сприяє розширенню кругозору дітей, знайомить із подіями та явищами, які не можна спостерігати у даний момент, розкриває таємниці, встановлює взаємозв'язки й відносини у природі та між природою і людиною. Також відображення у змісті художніх творів життєвих процесів дозволяє дітям пізнавати багатоманітність природного середовища та засвоювати норми і правила взаємодії з ним, що є важливим елементом взаємостосунків, які є основою формування екологічної культури дошкільників. Окрім цього, вона має важливий виховний вплив на дитину, а саме на розвиток емоційної сфери, почуття любові, співчуття, становлення відносин у системі «людина-природа», розуміння сутності добра і зла, що змушує дітей пильніше придивлятися до навколишньої дійсності, визначати своє ставлення до природи. Природознавчі ситуації висвітлені у художній літературі є зразком для наслідування дітьми у повсякденному житті та показують приклад гуманного ставлення до мешканців природи» [7, с. 81].

Наведемо приклади творів української художньої літератури, вивчення і обговорення яких сприяє формуванню екологічної компетентності молодших школярів: В. Бровченко «Два хлопчики», О. Пчілка «Сосонка», К. Малицька «Соловей», Г. Пагутяк «Лялечка і Мацько», Г.Тютюнник «Дивак», В. Бровченко «Перепілка», «У лісовому кабінеті», М. Коцюбинський «Ялинка», М. Підгірянка «В чужому пір'ю», Є. Гуцало «Лелеченя», «Сім'я дикої качки» тощо.

Погоджуємося із думкою Н. Кулик та О. Сорочинської, що «художня природознавча література сприяє не лише інтелектуальному розвитку дитини, а й розкриває ідеї розумного, дбайливого, бережного ставлення до природи, що є основою екологічного виховання дітей» [7, с. 82].

Ми переконані, що у процесі формування екологічної компетентності

молодших школярів засобами художньої літератури важливим є: насичення уроків емоційно-позитивними переживаннями про природу за допомогою глибокого аналізу прочитаних творів художньої літератури; формування екологічно доцільної поведінки учнів шляхом аналізу прикладів дбайливого ставлення до природи у процесі вивчення біографії письменників та під час опрацювання художніх творів; розвиток здатності учнів до природоохоронної діяльності шляхом удосконалення їхніх творчих здібностей засобами художньої літератури; організація з учнями позакласної виховної роботи з художньої літератури екологічного спрямування.

Отже, українська художня література відіграє важливу роль у формуванні екологічної компетентності здобувачів освіти. Кращі природничі твори українських поетів і письменників сприяють не тільки розвитку екологічного мислення, а й вихованню свідомого ставлення до природи.

Художня література є потужним засобом формування екологічної компетентності молодших школярів. Твори української художньої літератури екологічного спрямування допомагають учням зрозуміти взаємозв'язки у природі, формують екологічне мислення, розвивають любов до природи та відповідальність за неї. Використання літературних творів у поєднанні з інтерактивними методами навчання сприяє вихованню екологічно свідомої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>. (дата звернення: 16.09. 2025).
2. Типова освітня програма початкової освіти під керівництвом Р. Б. Шияна. Цикл І (1-2 класи). URL: <https://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення: 16.09. 2025).
3. Маршицька В. В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Київ, 2005. Кн. 2. Вип. 8. С. 20-24.
4. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. Посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. К.: «Педагогічна думка», 2008. 64 с.
5. Коновальчук І. І. Теоретичні й технологічні аспекти формування екологічної компетентності молодших школярів. *Молодь і ринок* : щомісячний наук.-пед. журн. Дрогобич, 2016. № 15 (136). С. 20-24.
6. Котлярчук Г. Й. Виховання в учнів основної і старшої школи дбайливого ставлення до природи в процесі вивчення української літератури : дис. канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2018. 305 с.
7. Кулик Н.В., Сорочинська О.А. Дитяча художня природознавча література, як засіб екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки / 4. Стратегічні напрямки реформування системи освіти*. 2014. С. 80-82.

*Тимошук Марія Святославівна,
здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр» педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Максимчук Наталія Станіславівна,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Характерною тенденцією реформування сучасної освіти в Україні є спрямованість на покращення її якості, орієнтація на всебічний розвиток і підвищення рівня освіченості особистості. Важливою складовою загальної освіти кожної людини є природнича освіта. У її зміст закладена система природничих знань, яка необхідна для адекватного світосприйняття та уявлення про сучасну природничо-наукову картину світу, опанування науковим стилем мислення, усвідомлення способів діяльності і ціннісних орієнтацій, що дають змогу безпечно жити у високотехнологічному суспільстві та цивілізовано взаємодіяти з природним довкіллям.

У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року зазначено, що однією із 10 ключових компетентностей НУШ є «основні компетентності у природничих науках і технологіях. Наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результат» [1].

Теоретичні та експериментальні дослідження проблеми формування природничої компетентності молодших школярів висвітлено у працях таких науковців як І. Андрусенко, Т. Байбари, Н. Бібік, О. Біди, Н. Білоусової, Л. Височан, Е. Воронцової, Т. Гільберг, Н. Коваль, А. Крамаренко, М. Кукалець, Д. Луцик, Л. Нарочної, Н. Павич, О. Савченко, В. Танської, Г. Тарасенко, С. Тарнавської, І. Тимофєєвої, З. Хитрої, К. Шевчук та ін.

Головним призначенням природничої освітньої галузі є «формування природознавчої компетентності молодшого школяра в процесі засвоєння ним системи екологічних та інтегрованих знань про природу – неживу і живу, невіддільним складником якої є людина, цілісного освоєння природничо-наукової картини світу, опанування способів пізнавальної і природоохоронної діяльності, становлення екологічного мислення, цінностей і поведінки,

розвитку спроможності використовувати їх для соціалізації та творчої самореалізації в різних сферах життєдіяльності» [2, с. 71].

За визначенням Т. Дмитренко, «природознавча компетентність учня являє собою поєднання природничих уявлень, знань, умінь і навичок, ставлень, оцінних суджень та досвіду діяльності, що дозволяють формулювати обґрунтовані й усвідомлені судження про об'єкти та явища природи і проявляються у процесі активних самостійних, практичних, дослідницьких, природоохоронних дій школяра» [3, с. 188].

«Природнича компетентність учня являє собою сполучення уявлень про природу, знань, умінь і навичок, оцінних суджень і досвіду діяльності, що дозволяють формулювати обґрунтовані й усвідомлені судження про об'єкти і явища природи й виражаються в процесі активних самостійних, практичних, дослідницьких дій школяра», стверджує О. Легкий [4, с. 120].

Вчений О. Легкий стверджує, що природничу компетентність утворюють такі структурні елементи: ціннісна складова природничої компетентності учнів – це система цінностей молодших школярів у сфері відносин «людина-природа». У структуру поняття «компетентність» входить сукупність ціннісних орієнтацій, оскільки однією з основних завдань шкільної природничої освіти є формування в учнів позитивного ціннісного ставлення до об'єктів живої та неживої природи. Учитель повинен постійно підтримувати атмосферу пошуку й відкриття, для того, щоб пробудити в учнів пізнавальний інтерес до вивчення природознавства, ціннісних настанов у ставленні до природи й відчуття себе як невід'ємної частини навколишнього світу; когнітивну складову природничої компетентності учнів становлять предметні знання. Знання з природничих наук є міцними й функціональними, якщо вони складають відповідну систему й характеризуються цілісністю. Цілісність знань визначається як внутрішня характеристика системи, яку вона здобуває на заключному етапі свого розвитку. Формування системних знань учнів - основа формування їхньої цілісності. Відсутність розуміння й планомірного, системного розвитку уявлень і понять у свідомості учнів, лише просте запам'ятовування, а не сформованість уявлень у початкових класах надалі гальмує засвоєння природничих наук у середній школі. Засвоєння та пропедевтика елементарних природничих понять повинно відбуватися вже в початковій школі. Процес формування понять та уявлень здійснюється в діяльності. Діяльнісну складову предметної природничої компетентності учнів становлять уміння, навички й оволодіння різними способами діяльності; діяльнісна складова природничої компетентності учнів ґрунтується на пізнавальній і творчій активності учнів і включає ведення спостережень за об'єктами природи з виявленням причинно-наслідкових зв'язків між явищами природи й життєдіяльністю людини, уміння здійснювати пошуково-дослідницьку, практичну й природоохоронну діяльність, робити висновки й узагальнення, створювати проекти для стимулювання пізнавального інтересу школярів, розвитку спостережливості, мовної діяльності» [4, с. 120-121].

На думку О. Грошовенко та Л. Присяжнюк природнича предметна компетентність – це «здатність учнів самостійно усвідомлювати природу і себе

як її невід'ємну частину. Покликана сприяти формуванню в учнівській молоді відповідної екологічно доцільної поведінки, уміння діяти в нетипових ситуаціях та допомагати природним об'єктам» [5, с. 76].

Вчені О. Грошовенко та Л. Присяжнюк до системи природознавчої компетентності відносять: екологічну компетентність – це здатність учнів брати активну участь в екологічно свідомих заходах у своєму повсякденному житті та природному середовищі, а набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності використовувати для вдосконалення своїх здібностей прийняття рішень, відповідної поведінки, і вони отримують інформацію про свою здатність брати відповідальність за рішення, які вони приймають, знаючи їхній вплив на навколишнє середовище; інформаційну грамотність – це здатність учнів ефективно опрацьовувати різноманітні джерела інформації та подавати їх самостійно. Розпізнавання різних позицій та визнання та прийняття різних точок зору на предмети та явища. Самостійно шукати інформацію за довідниками, енциклопедіями, словниками, Інтернетом тощо; аксіологічна компетентність означає здатність учнів оцінювати об'єкти, явища та процеси та планувати власну діяльність у природі з точки зору їх цінності та внутрішньої цінності; просторова компетентність включає вміння учня пересуватися в навколишньому середовищі, визначати місце розташування об'єктів (процесів, явищ) і співвідносити їх у часі та просторі; логічна компетентність, яка включає вміння учня встановлювати та пояснювати причинно-наслідкові та функціональні зв'язки у природному середовищі [5, с. 76-77].

В. Мелаш та А. Варениченко зауважують, що «предметна природознавча компетентність учня: полягає у його здатності самостійно осмислювати природу, власне місце і роль у ній як її складника, тому має сприяти, передусім, прагненню допомагати живій і неживій природі, умінню нестандартно мислити і діяти, формуванню адекватної (екологічно доцільної) поведінки; являє собою набутий у процесі ознайомлення з довкіллям досвід діяльності (комплекс компетенцій), що формується на основі сукупності природознавчих уявлень, знань, умінь та навичок, ставлень та оцінних суджень, які можна мобілізувати для активних самостійних дій (пізнавальних, практичних, пошукових, дослідницьких, природоохоронних), результатом яких є світобачення щодо предметів та явищ природного оточення, яке втілюється у вчинках, поведінці дітей; визначається як особистісне утворення, яке характеризує здатність учня виконувати доступні соціально й особистісно значущі практичні й пізнавальні проблемні завдання, пов'язані з реальними природними об'єктами у сфері відносин «людина – природа» [2, с. 71].

На нашу думку, природнича компетентність молодших школярів з особливими освітніми потребами включає: набуття досвіду емоційного контакту з природним довкіллям, здібностей визначати її настрій і стан; формування відчуття прекрасного в природі; стимулювання бажання виражати свої почуття художніми засобами; засвоєння базових природничих, екологічних, природоохоронних, культурологічних знань; засвоєння головних засад поведінки у середовищі; розвиток допитливості та спостережливості; формування інтересу до природи, розуміння необхідності її збереження; знання

естетичної та практичної цінності природи; формування здатності оцінювати природні явища та об'єкти, екологічний стан природи свого краю, власне і чуже ставлення до довкілля; формування потреби у збереженні та охороні природи; розв'язання проблемних ситуацій екологічного змісту.

Формування предметних природних здібностей здійснюється на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та у позаурочній і позакласній роботі з природничої освітньої галузі і вимагає врахування таких чинників: сприятливе еколого-розвиваюче середовище, спілкування школярів з природними об'єктами, природоохоронна діяльність у довкіллі, спостереження, досліди і експерименти, практичні дослідження, проектна діяльність, природоохоронна діяльність.

Формування природничої компетентності молодших школярів вимагає від учителя щорічного оновлення наочного матеріалу для забезпечення освітнього процесу, підбору методів навчання й моніторинг якості знань своїх учнів, обов'язкового обліку індивідуальних особливостей і можливостей учнів з особливими освітніми потребами [6, с. 36].

Вчені Т. Костенко, І. Гудим, О. Легкий, С. Кондратенко стверджують, що «формування предметної природничої компетентності молодшого школяра з особливими освітніми потребами здійснюється на основі використання краєзнавчого матеріалу, сучасних освітніх технологій (розвиваюче навчання, проектні технології, використання комп'ютерних технологій), проведення дослідів й експериментів, спостережень, екскурсій» [6, с. 42].

Формування природничої компетентності молодших школярів з особливими освітніми потребами на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» вимагає адаптації, диференціації та застосування інклюзивних методик і спеціальних підходів, серед яких:

- максимальне використання наочності, великих карток, схем, піктограм та візуальних розкладів для спрощення сприйняття природничої інформації;

- подача природничого матеріалу невеликими, логічно завершеними частинами (дозування), зосередження на ключових поняттях і відмова від надмірної деталізації;

- зменшення кількості завдань з природничої освітньої галузі, використання великого шрифту, контрастних кольорів, мінімізація візуального шуму;

- залучення дітей з особливими освітніми потребами до простих, безпечних дослідів та експериментів, де молодші школярі можуть фізично маніпулювати об'єктами (наприклад, дослідження властивостей води, ґрунту, рослин), що сприятиме безпосередньому досвіду та конкретизації абстрактних природничих понять;

- активне застосування дидактичних і рольових ігор, моделювання ситуацій з природного середовища, які роблять навчання природничої освітньої галузі більш емоційним та мотиваційним;

- використання конструкторів LEGO для моделювання природних об'єктів або процесів (кругообіг води в природі, рух планет у Сонячній системі,

будова рослини тощо), які розвивають просторове мислення та дрібну моторику молодших школярів;

- залучення різних каналів сприйняття (дотик, нюх, слух) через роботу з природними матеріалами (шишки, листя, пісок, вода);

- підбір таких завдань, які учень з особливими освітніми потребами гарантовано зможе виконати, і обов'язкове позитивне підкріплення його зусиль та досягнень.

Ми переконані, що ключовою метою процесу формування природничої компетентності у молодших школярів з особливими освітніми потребами є не просто передача знань, а формування елементарних практичних умінь досліджувати світ, розуміння зв'язків у природі та безпечної взаємодії з навколишнім середовищем.

Отже, природнича компетентність – це здатність дитини з особливими освітніми потребами звертати увагу на деталі навколишнього світу, помічати зміни в природі; ставити запитання, шукати відповіді, проводити прості експерименти; порівнювати, класифікувати, робити висновки на основі отриманих даних; будувати гіпотези, створювати моделі, висловлювати власні ідеї; розуміти важливість природи, дбати про навколишнє середовище.

Формування природничої компетентності – це тривалий і багатогранний процес, під час якого молодші школярі з особливими освітніми потребами зможуть активно пізнавати світ природи, експериментувати, робити відкриття і розвивати свої природні здібності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (дата звернення: 18.09. 2025).
2. Мелаш В., Варениченко А. Теоретичні засади формування природничої компетентності в молодших школярів у реаліях Нової української школи. *Науковий вісник Мілтопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка.* 2019. № 2 (23). С. 69-74.
3. Дмитренко Т. Предметна природознавча компетентність як особистісне утворення молодшого школяра. *Наука. Освіта. Молодь.* 2021. Ч. 1. С. 115-120.
4. Легкий О. Особливості формування компетентності в галузі природничих наук у дітей з порушенням зору. URL: <https://surl.lt/phutif> (дата звернення: 18.09.2025).
5. Грошовенко О. П., Присяжнюк Л. А. Формування природознавчої компетентності молодших школярів. Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. *Педагогічні науки.* 2017. Вип. 78 (1). С. 74-79.
6. Костенко Т.М., Гудим І.М., Легкий О.М., Кондратенко С.В. Особливості стандартизації змісту освіти дітей з порушеннями зору: навч.- метод. посіб. К.: ФОП Симоненко О.І., 2019. 180 с.

МЕМОРАНДУМ

Всеукраїнського науково-практичного круглого столу «Педагогічне партнерство і безбар'єрність в освіті: стратегії, технології, перспективи»

Учасники Всеукраїнського науково-практичного круглого столу «**Педагогічне партнерство і безбар'єрність в освіті: стратегії, технології, перспективи**», усвідомлюючи актуальність розвитку інклюзивного, доступного та людиноцентрованого освітнього простору в Україні, наголошують на необхідності консолідації зусиль науковців, педагогів, управлінців освіти, представників громадянського суспільства, батьківської спільноти та інших зацікавлених сторін.

Учасники круглого столу визнають, що:

- педагогічне партнерство є ключовою умовою забезпечення якості освіти, соціальної згуртованості та сталого розвитку освітніх інституцій;
- безбар'єрність в освіті передбачає усунення фізичних, психологічних, інформаційних, цифрових та соціальних бар'єрів у доступі до освітніх послуг;
- впровадження принципів інклюзії, рівності можливостей і поваги до різноманіття є стратегічним пріоритетом державної освітньої політики;
- інноваційні педагогічні технології та міжсекторальна взаємодія сприяють формуванню безпечного, підтримувального та відкритого освітнього середовища.

За результатами обговорення учасники домовилися:

1. **Сприяти розвитку педагогічного партнерства** між закладами освіти, сім'єю, громадою, науковими установами, органами влади та громадськими організаціями на засадах довіри, взаємоповаги та відповідальності.
2. **Підтримувати впровадження принципів безбар'єрності** в освітню практику шляхом адаптації освітнього середовища, змісту, методів і форм навчання до потреб усіх учасників освітнього процесу.
3. **Розвивати професійну компетентність педагогів** у сфері інклюзивної освіти, партнерської взаємодії, використання сучасних освітніх і цифрових технологій.
4. **Активізувати наукові дослідження** з проблем педагогічного партнерства та безбар'єрності, поширювати кращі практики й інноваційний досвід через фахові видання, конференції та освітні платформи.

5. Підтримувати міждисциплінарний та міжсекторальний діалог, спрямований на формування ефективних стратегій розвитку інклюзивної та доступної освіти в Україні.
6. Рекомендувати органам управління освітою враховувати напрацювання круглого столу під час розроблення та реалізації освітніх програм, проектів і нормативно-правових документів.

Заключні положення

Цей Меморандум відображає спільну позицію учасників круглого столу та слугує підґрунтям для подальшої співпраці, обміну досвідом і впровадження інноваційних підходів до розвитку педагогічного партнерства і безбар'єрності в освіті.

*Редакційно-видавничий центр
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука,
33027, м. Рівне, вул. ім. академіка Степана Дем'янчука, 4
Наклад: 100 примірників.
Підписано до друку 10.12.2025 р.
Друк офсетний.*